

ORIZONT

Revistă finanțată cu sprijinul Ministerului Culturii

REVISTĂ A UNIUNII
SCRIITORILOR DIN
ROMÂNIA

SERIE NOUĂ, 32 PAGINI

OCTOMBRIE 2020

NR. 10 (1662)

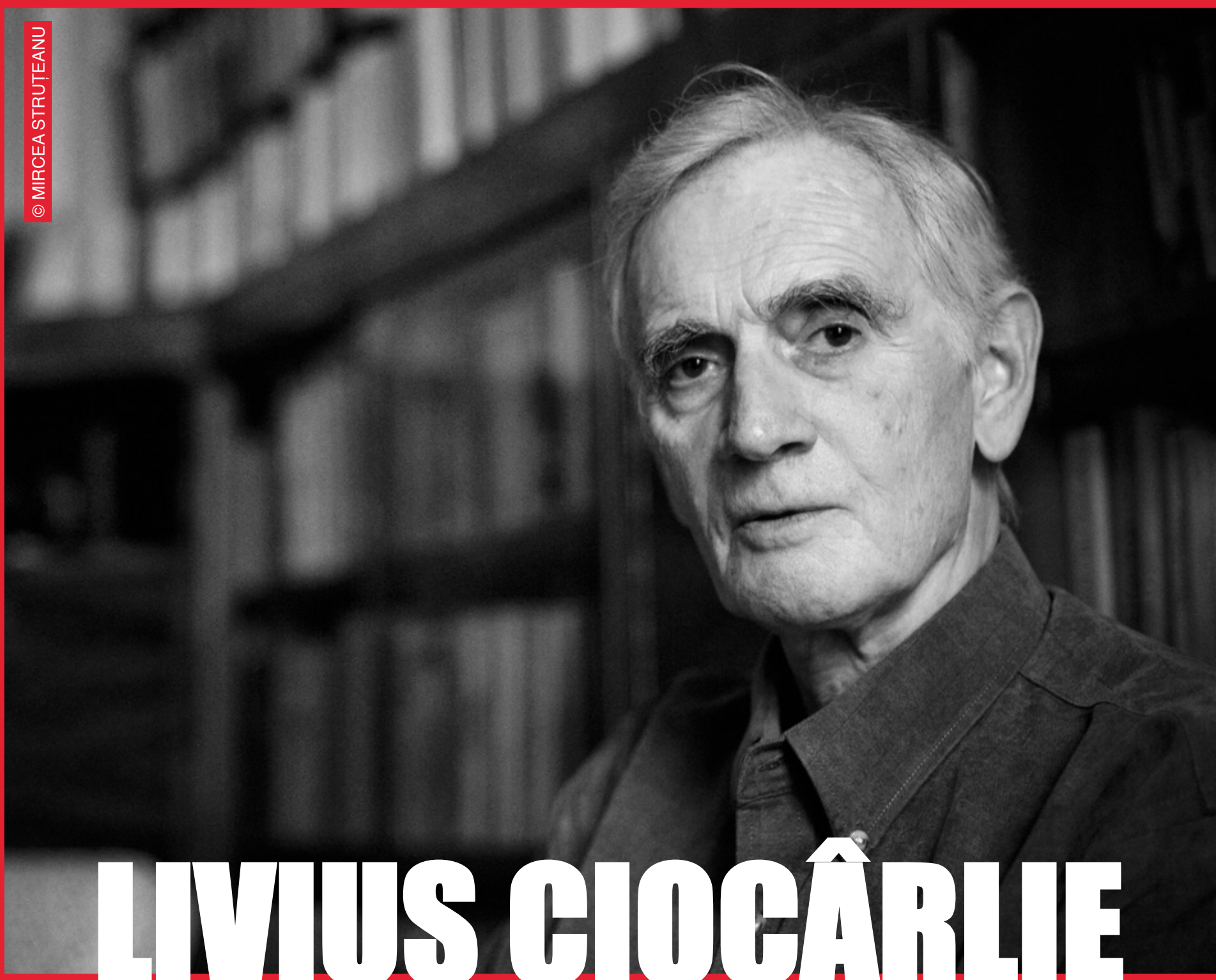
ANUL XXXII

1 LEU

www.revistaorizont.ro

10

© MIRCEA STRUȚEANU

LIVIUȘ CIOCÂRLIE

MELANCOLIE & FICTIUNE

**ANDREI
HERCZEG:**
Barique Art
și Art Kites

Ioan Pinteă, Ioan Petraș. Întâlnirile poetilor

Cornel UNGUREANU

Ioan Pinteă, *Față către față*. Cred că puțini poeți ai literaturii de azi au mobilitatea – sentimentul construcției – ca Ioan Pinteă. „Împotriva unei Ortodoxii leneșe”, articolul de demult din *Mișcarea literară*, nr 1/ 2005, e o recenzie a lui Ioan Pinteă la Jurnalul Părintelui Alexandru Schmemann (1973-1983). E ortodoxia noastră leneșă? Sau poezia preoților ne-ar da șansa să ne apropiem de o Ortodoxie mai harnică? „Poetul e știutor și nu se

poemului, referințele lui livrești sau naturiste, disponibilitățile comunicării sunt abundente, parcă ineputabile”.

Și: „Pe de altă parte, poetul cultivă cu stil și bună dexteritate temele mici, cotidiene, unele de consum sau prestidigitează cu ușurință pe cea poetică, cu mici plăceri și ale lor instrumente: cd-uri, plăci de vinil, gramofone, picapuri, John Lennon, dar și, poate, în compensație, Nietzsche, Bach, Mozart, între care, spre a fi probabil iertat, apar intempestiv, îngerii, heruvimii, serafinii”.

Și: „Când nu amestecă prea tare apele, când nu scrie poezia în odăjdii, chiar

„de colecție” a Editurii Cartier. Un poem care ar trebui citat în întregime. Ne oprim asupra finalului - partea a zecea: „creștetul scrijelit de cifre se încoronează/ cu litere descompuse pe o limbă nevăzută/ numai cel cu gura până la urechi o poate face/ vorbitoare numai el contemplă fața celui ce ascultă/ mișună furnicile pe toate laturile desenului/ din tinerețe presupunerile pentru maturitate/ cad una câte una de după limbile ceasului/ drumul și solzul de pește - prigonire sunt în/ marea pilatului din pont-euxin/ nu-i joc ceea ce fac eu cu mine!/ capul tău precum un cap de câmilă tuns fără păr/ stă semeț în fața ghilotinei/ îngrijorarea urcă și coboară îndulcită de lacrimile mamei/ creștetul scrijelit de cifre se încoronează/ cu litere descompuse pe o limbă nevăzută”.

În prefața volumului, acad. Ion Pop ne întoarce privirea și către lumea de azi a poetului: „Pe pragul dificil dintre solicitările unui univers tot mai dramatic laicizat și evlavia trăită și practică ca oficiant al altarului, el propune cumva „la mijloc de rău și bun”, o soluție de echilibru, de armonie, după ce traversase terenul mult mai accidentat al datelor vieții imediate surprinse în starea de tensiune cu vizatele și prescripsele Reguli”. Întâlnim un învingător, ne spune exegetul.

Ioan Petraș, *Daniile Daniei*. Sunt cărți care te invită la comentariu, la dialog, cărți de poezie în care autorul își pune în valoare talentul, vocația de artist. Eul înalt al scriitorului. Dar când tatăl e preot și când îi moare fiica? Se poate comenta o carte care transcrie durerea Poetului? A Preotului? Cartea lui Ioan Petraș, *Daniile Daniei* e așezată sub o explicație, după *Dicționarul Limbii Române*: „Litanie. Rugăciune liturgică în care invocațiile preotului sunt urmate de o scurtă formulă rostită de credincioși”. Cine e Preotul, cine sunt credincioșii? Poetul Preot?

Urmează întâlnirile cu Poezii: întâi, o strofă din Boris Pasternak: „Nimeni nu va fi în casă/ Doar amurgul, el, și poate/ larna, prin deschizătura/ Draperiilor lă-

sate”. *Treapta I* a volumului începe cu o scrisoare a lui Pasternak către Țvetaeva: „Marina, prietena mea de aur, minunată, supranaturală [...] Marina, martira, îndurarea mea, Marina”. Putem transcrie? Poetul-preot ne invită să citim, să cunoaștem durerea? Poezia pe care ne-o oferă e „o scurtă formulă rostită de credincioși”? Sau o rostire a Preotului sub semnul împlinirilor poetice de odinioară? Treapta a II-a e așezată sub o învățătură a lui Ioan de Sarong, mistic sirian („Domnul Iisus Hristos S-a Logodit cu Biserica prin sângele Său și i-a stabilit o zestre, modelându-i un inel din cuiele răstignirii Sale”) și din Pessoa, „Vecin cu viața”: „Numai așa a călători este călătorie/ Dar ale mele sunt ca și cum nu sunt/ Fiindcă rămân numai visele unor treceri/ În rest totul e numai cer și pământ”. Treapta a III-a e numai a poetului. Se deschide cu un vers din Trakl: „În tăcere, deasupra calvarului, se deschide ochiul de aur al lui Dumnezeu”.

Urmează „Dania Ioanei-Patricia” - finalul: „mama mea de chihlimbar,/ tu iar la drum/ să-i duci Preacuratei în dar/ o cățuie de fum/ din cele curate/ și fructe,/ o, Doamne, ce fructe/ răscapte acum! [...] Tu, Mierla mea/ ești tot mai icoană/ și Danie/ și tot mai de jertfă Litanie/ tu, Mierlă ascunsă în scorburile/ de chihlimbar,/ în scorburile de Înviere și de Har”.

Spunem că e a Poetului, fiindcă Ioan Petraș are în urmă o istorie personală definitorie: nu trebuie să uităm că Ioan Petraș a elaborat o importantă teză de doctorat în literatura română consacrată lui Ion/ Ioan Alexandru și Nichifor Crainic. Cercetarea a înaintat pe itinerariile străbătute de-a lungul formării și afirmării celor doi, dar și pe drumurile încercate de marii poeziei religioase din secolul XX. La începutul mileniului al treilea, Ioan Petraș a realizat (și) o admirabilă antologie a preoților-poeti, *adânc pe adânc. sacerdoșii lirici*. Titlul provine din Psalmul 41,9: „Adânc pe adânc se cheamă în vuietul cascadelor tale”. Sunt prezenți în numita antologie Valeriu Anania, Theodor Damian, Constantin Hrehor, Dumitru Ichim, Nicolae Jinga, Sever Negrescu, Ioan Pinteă, Dorin Ploscaru, Mihalache Tudorică și, desigur, Ioan Petraș.

Darurile Daniei e un poem-mărturie tulburător.

Nu vă dor urechile de tăcerea voastră asurzitoare?

Dacă revistelor culturale din România le lipsește ceva, atunci acel ceva e atitudinea. Există, desigur, la unele dintre ele, un apăsător *parti-pris* ideologic, un ciur prin care nu trec decât „valorile” ce corespund poziției profesate de respectivele publicații. Dar nu la astfel de paturi ale lui Procust mă refer. Cunosc mulți autori care își ascund comoditatea (sau poate chiar lășitatea) în spatele așa-numitului „primat al esteticului”. Un scriitor și un jurnalist care se cantonează în poziția observatorului imper-turbabil al lumii de pe soclurile de scrum autoconstruite nu e demn de admirația nimănui. Câștigându-ți traiul cu pana și beneficiind prin asta de un statut aparte în societate e un act de demisie morală să refuzi să-ți spui cuvântul atunci când sunt de îndreptat strâmbătățile unei lumi ce și-a ieșit din țâțâni.

Cu atât mai demne de respect sunt pozițiile scriitorilor care nu și-au pus tocul în cui atunci când au simțit că e nevoie să atragă atenția asupra stărilor inacceptabile din societate. Editorialele din *România literară* ale d-lui Nicolae Manolescu sunt, și din acest punct de vedere, exemplare. Ele reamintesc de una dintre îndatoririle fundamentale ale intelectualului și ale scriitorului – de a fi conștiința vie a epocii sale. Tonul adeseori ironic-patetic ori cordial nu trebuie să înșele asupra gravității de fond a chestiunilor abordate. Articolul „La mare, cu mic, cu mare”, de pildă, dezbate chestiunea iresponsabilității celor care, din teribilism, nesimțire sau, pur și simplu, răutate, nu respectă regulile impuse de „distanțarea socială”.

Ca un fir roșu, problema educației și a civilizației străbate editorialele din ultimele luni ale marelui critic. Dând câteva exemple de „demolatori”, de indivizi care cred că prin violență

și distrugere își fac un nume în noua istorie a barbariei, Nicolae Manolescu conchide: „La originea fenomenului stă precaritatea educației. Am mai spus-o: înainte de a pretinde tinerilor să-și respecte valorile, istoria, trebuie să le facem cunoștință cu ele. Educație fără instruire înseamnă spălarea creierului. Consecințele precarității școlii actuale, vai, nu numai în România, se constată în barbaria la care asistăm stupefiați de câteva săptămâni. În curând nu va mai rămâne din tragedia lui Floyd decât amintirea iraționalăi comportări a unor mase de oameni care vor fi uitat ei înșiși de unde li s-a tras furia distructivă. Și va fi, în orice caz, prea târziu și în fond inutil să-l mai trimitem pe Caliban la școală”.

Anticipând explozia de îmbolnăviri cu Covid-19 din aceste săptămâni, dl. Manolescu atenționează încă din vara lui 2020: „Scriu aceste rânduri în ziua cu 1356 de infectări și 35 de morți. Negaționiștilor le transmit următorul mesaj: nu mai invocați statistici, e vorba, în spatele cifrelor, de ființe umane, de semeni și apropiați ai noștri; nu vă cer nici măcar să admiteți că virusul ucide și că, legate de el, sunt câteva lucruri care nu pot fi negate; vă cer doar să purtați mască, să păstrați distanța și să vă spălați pe mâini. Vă mulțumesc pentru înțelegere.”

Aș adăuga acestor impresionante exemple de atitudine civică și morală luările de poziție ale celui care, tot în paginile *României literare*, semnează cu pseudonimul Cronicar. Alături de vocea unui alt editorialist responsabil și inspirat, Nicolae Prelipceanu, în *Viața Românească*, sunt trei exemple ce răscumpără onoarea și anulează tăcerea asurzitoare a prea multor reprezentanți ai breșei scriitoricești. (M.M.)

căinează, nu se autocompătimește, e slobod, e sănătos”, scrie N. Steinhardt despre Ioan Pinteă. E slobod, e sănătos, își asumă virtuțile creatorului liber. Ceea ce nu înseamnă că nu trăiește ca scriitor îndoiala. „Duhul suflă încotro vrea el” e o propoziție actualizată prin câteva studii despre Voiculescu, Andrei Scrima și alți iluștri ai gândirii religioase.

„Îngerul pururi călător” din *Casa teslarului* poate arăta și altfel: „am scris/ niciodată nu voi mai scrie despre îngeri/ fiindcă ei se întorc asupra mea asemenea diavolilor/ în ceașca aceasta cu cafea neagră am descoperit/ un înger căzut/ în ceașca aceasta cu cafea neagră am descoperit/ un diavol sanctificat/ și mi-am zis/ cum stăm noi în lumină ceilalți stau în întuneric/ cum stăm noi în întuneric ceilalți stau în lumină// cum stăm noi toată ziua la pândă/ așa stau ei toată ziua la pândă” („înger și demon”)

Sau: „Îngerul acesta nu avea aripi/ el stă tot timpul singuratic deasupra mormântului gol/ seamănă mult cu o lebădă cu un pelican cu un vârcolac/ și vorbește despre noi și despre voi cu mahnire/ curând o să zboare/ curând o să moară/ cu picioarele și mâinile înfășurate deasupra capului/ sub răsăritul lunii sub asfințitul soarelui/ rostogolindu-se peste aripile morților/ ca un mare bandaj/ ca o mare aureolă// îngerul acesta cu dinți/ ține în gură scrâșnind cartea cea mică” („îngerul și cartea cea mică”).

Între *Cutia cea mică* a lui Vasko Popa și îngerii bolnavi ai Anei Blandiana se deschid întrebări și înțelegeri divergente, sub semnul propoziției mai înainte amintite: duhul suflă încotro vrea, scriam altădată despre implicarea lui Ioan Pinteă în lumea poetică și în viața religioasă. E momentul să ne oprim și asupra întâlnirii dintre Ioan Pinteă și alt poet de vârf al momentului literar. Scrie Vasile Dan în *Arca*, nr 3/ 2020: „Ioan Pinteă este, hotărât lucru, un poet cu suflu, umflă și mână în larg pânza

Al patrulea mușchetar

Marcel TOLCEA

Printre relativ puținele antologii ale literaturii românești de avangardă, *Cică niște cronicari duceau lipsă de șalvari...* a lui Iordan Chimet propune, față de precedentele, și o subtilă polemică implicită cu privire la originile teatrului absurd. Interesant de observat mi se pare, mai întâi, faptul că, după ce, în prefața lucrării, Chimet se referă la piesa *Capul de rățoi* ca la un text înaintemergător al teatrului ionescian, antologia nu cuprinde niciun text al lui Ciprian. După cum, la fel ca în cazul celor care s-au referit, cu sfiță, la sursele ionesciene, Chimet nu pare interesat explicitizeze polemica implicită anunțată mai sus. Despre ce este vorba?

Despre faptul că Iordan Chimet așază alături nu doar sceneta *Ascensorul* a lui Avramescu (Jonathan X. Uranus) și *Englezește fără profesor* a lui Eugen Ionescu, ci readuce în atenția criticii sceneta dramatică a lui Argezi *Neguțătorul de ochelari*, ceea ce întregeste în premieră mozaicul intersectărilor literare și nu numai.

În cronologia scrierii lor, textul arghezian este din 1928, sceneta semnată de Jonathan X. Uranus apare tot în 1928, în revista condusă de Argezi, iar precursorul celebrei piese *Cântăreața cheală* datează din 1943.

Critica literară românească a zăbovit asupra triumphiului Caragiale – Argezi – Ionescu, fără a aduce în discuție textul/textele dramatice ale lui Jonathan X. Uranus, mai degrabă fiindcă antologiile îl ignorau. De altfel, așa cum am procedat și eu de prea multe ori în cartea despre Avramescu atunci când am privilegiat antologiile și nu am făcut prea multe eforturi de a merge la surse. Dar și așa, atenția cu care este urmărită această linie genealogică a absurdului mi se pare a stăruii mai ales asupra procedeele retorice sau asupra similitudinilor de suprafață, tematice. Astfel, aș observa că sceneta argheziană *Neguțătorul de ochelari* năzuiește — dincolo de situațiile de intertextualitate cu schița *Petițiune* sau cu scheciul ionescian *Salonul auto*, identificate de Loredana Ilie — să ofere o adevărată pedagogie a comprehensiunii în cheia unui absurd răsturnat. Asta fiindcă, spre deosebire de Avramescu și Ionescu, sceneta lui Argezi propune nu un absurd tragic, general uman, ci o paralelă lume absurdă care ar fi, în oglindă, exact reversul lumii logice. Doamna Ferdy, de pildă, unul dintre personaje, cumpără un binoclu defect și, la teatru, vede cum actorii jucau cu picioarele în sus. La optician, ei observă că trăsura merge invers, un domn care poartă cravata la spate și umblă cu călcăiele întoarse, un câine lup fuge pe spinare cu coada înainte, iar un popă se deplasează cu barba în creștetul capului, iar mustățile se țin după el, libere și detașate.

În aceeași cheie a logicii inversate a absurdului este sceneta *Interpretări la cleptomanie* numai că, aici, spre deosebire de *Neguțătorul de ochelari*, convenția absurdului nu este, din start, este unanimă. Nu toate personajele participă la ea de la bun început, iar acest lucru creează, mai degrabă, impresia că dialogurile dintre Președinte și Acuzat sunt replici în dodii ce eșuează în parabole. Iar sentința e una mai degrabă în registru minor, buf.

Cu adevărat ionesciene sunt câteva replici ce merită deplina admirație a unui public ionescian: PREȘEDINTELE: – Să o luăm sistematic: Tatăl dumitale avea mustăți? ACUZATUL: – Era cu cinci ani mai tânăr ca mine. PREȘEDINTELE: – Dar doamna mama dumitale? ACUZATUL: – Când m-am născut, trecea examenul de clasa a doua primară. PREȘEDINTELE: – Nu e de mirare. Sunteți o familie originală. Dar cine a fost bunicul dumitale? ACUZATUL: – El se va naște peste douăzeci și doi de ani.

Introducere în mizantropologie, de SavannaLou Capridis

Călin Andrei MIHĂILESCU

Disprețul omului față de om ca nouă formă de omenie — acesta este subiectul cărții profesoarei SavannaLou Capridis de la Evergreen State College din Washington State, S.U.A. Prea-modest intitulată sa *Introducere în mizantropologie* (NakedFork Press, Tallahassee, FL, 2020; 412 pagini) este, de fapt, de drept și de-acum înainte, o profundă și sistematică meditație asupra stării actuale a omenirii. Concluziile acestui doct tratat sînt, mai mult decît surprinzătoare, revoluționare.

Capridis, preluînd și prelungind o vorbă repetată de academicii dedicați științelor sociale — și care a fost importată la noi prin inimitabila voce a lui Vintilă Mihăilescu —, scrie: „Dacă tu ți-ești problema, fă psihologie. Dacă sînt alții, fă sociologie. Dacă ai probleme și cu tine și cu alții, fă antropologie. Iar dacă ai probleme cu toți, fă mizantropologie!” (p. 3). La ce bună mizantropologia? Răspunsul autoarei nu se lasă deloc așteptat. De altfel, urgența cotidiană a apocalipsei entropice cere reacții rapide.

În primul capitol, „Ma non anthro” (pp. 11-87), autoarea analizează alienarea științelor sociale în ultimele decenii: psihiatria a devenit chimie aplicată, psihanaliza — un exercițiu auto-important și retorico-futil, iar psihologia clinică — o prelungire a formularisticii. Ca de obicei, țara testologiei, America, e găsită vinovată, în acest caz, de decăderea psihologiei. Sociologia, acea știință care nu o dată fusese suspectată de inexistență, a devenit o ramură a statisticii. Iar statistica, mediind între observația empirică și adevăr, a devenit geloasă ca orice mediator și nu mai admite pretendenți. „E o tragedie să faci un absolut din probabilitate!” (p. 41). Iar antropologia, disciplină colonialistă în secolul al XIX-lea, apoi, de la Bronisław Malinowski, strălucitoare încercare de înțelegere a Celuilalt, a ajuns într-un imens impas datorită exceselor corectitudinii politice, ale politicilor identitare, ale „unui stîngism luxos și fanatic în resentimentul său” (p. 67) și ale tabuizării „reprezentării celuilalt”. „Pe măsură ce indivizii sînt înlocuiți de numere, fiecare e adus, ca în „Handicapatorul general” al lui Vonnegut, la cel mai mic numitor comun. Acest egalitarism, prezentat ca bază a democrației, seamănă mult prea tare egalității săracilor din regimurile comuniste pentru a nu ridica mari semne de întrebare. Cel mai mic numitor comun este, de fapt, cel mai mare numărator imun”, scrie Capridis (pp. 85-86).

Al doilea capitol (intitulat, *à la française*, „O umanitate derutată și deprimată”) cuprinde o inteligentă interpretare a condiției umane în epoca pandemiei Covid-19. De la New York la Habarovsk, de la Buenos Aires la Reykjavík, omenirea este de-socializată prin izolare, înspăimîntată prin amenințare, și înfășată și înșfăcată de Stat. Economii, încetinite pînă la blocaj, au produs imense datorii publice, pe care copiii copiilor noștri se vor naște, munci și muri pentru a le plăti. Săracii s-au înmulțit, bogații s-au îmbogățit și mai mult, și orice formă de opoziție colectivă, fiind ridicolă ori inconștientă prin negarea transmisibilității virusului, își pierde sensul. Întrucît epidemiologia își subsumează toate celelalte forme de epistemologie, „putem spune că acest virus a fost creat să producă un efect de avalanșă care rupe legăturile dintre existență și cunoaștere, dintre ontologie și epistemologie. Omenirea a fost adusă așadar într-o stare în care prețul pe care trebuie să-l plătească pentru propria supraviețuire

este ignoranța. Asta nu e viață. E doar o biopolitică dementă care duce la schimbări esențiale ale comportamentului uman”, vi-tuperează Capridis (p. 111).

Printr-un conspirativism întors pe dos, faptul că nimeni nu știe ce să facă nu înseamnă că spectrul unui totalitarism viitor nu planează deasupra întregii spețe. „Sîntem aproape toți deprimați, lehametișiți, puși la pat ori în sicriu. Iată-ne singuri, sigur moi și fiscalizați pînă la os: numere care abia mai îndrăznesc să respire” (p. 114). Depresia, care a definit o eră începută în 1929 și încheiată, pe la mijlocul deceniului al patrulea, prin coborîrea din social în individ, și deci din aria sociologiei în cea a psihologiei, revine acum ca un fenomen mai general decît era în '29. „Umanitatea contemporană și-a pierdut apetitul pentru libertate”, spune autoarea, „pentru că nu poate contempla moartea. Îmburhezită întru confort, ea a devenit din ce în ce mai slabă în ultimele decenii „globalizante”, în care singurii eroi rămași sînt cei care se clamează victime [...] indiferența entropică dintre viață și moarte a făcut cunoașterea irelevantă și rezultatele ei, inerente, inerțiale, imposibile” (pp. 127-29).

Al treilea, cel mai tulburător și original capitol, se intitulează „Mizantropologia”. Pînă acum, scrie Capridis, și tradițiile grecești, și cele iudaice (Atena și Ierusalimul generînd marile diaspore ale Antichității și ale epocilor ce i-au succedat), și-au dispus scenariile, valorile și ideologiile de-a lungul axelor istoriei și utopiei. De acum înainte, o a treia axă va trebui considerată cel puțin la fel de fundamentală ca acestea două: mizantropia. Autoarea consideră mizantropia nu, etimologic, ca ură, ci ca dispreț (deosebirea este esențială) față de semenii noștri prea asemănători cu noi păsînd pascal în trummatizata turmă contemporană. Disprețul nu doar față de lichele, lași, colaboratori, criminali, turnători, cupluri burgheze, profitori, angajații pe pile, *inside traders*, mafii, nășii, popi, falsuri, babe la moaște, săraci lipiți cu velcro de pămînt, torționari, populiști, bancheri, trădători, corporați, birocrati, soldați, vecini puturoși *ejusdem farinae*; nu!, ci disprețul față de toți, începînd cu sine, cum Dostoievski a văzut-o (tot) cel dintîi în Omul din Subterană.

„Să nu vă închipuiți că epidemia aceasta de mizantropie va fi mîntuită de vreo religie existentă”, scrie Capridis (pp. 325-26). „Religiile deșertic-monoteiste (inclusiv cea mai recentă, devotată Zeului Dolar), îndrăgostite de departe și de ura de aproape” (p. 327) pot combina și recombină utopia și istoria, dar sînt neputincioase în fața mizantropiei. „Epoca marilor mituri ideologico-religioase succede epidemiilor de mizantropie și se încheie tot prin ele. *And there is no Planet B*” (p. 330). Afirmația din urmă pare contradictorie, dar—și astfel—ea deschide calea profețiilor și a misticilor (adică a celor care vin pe lume din viitorul divin și a celor care vor s-o părăsească pentru înalturi). Însă Capridis este scientistă și știe și că divizibilitatea binelui și a răului e infinită, și că granițele lumii sînt poroase. De aceea, ea propune o nouă știință, în care absolutul are forță efectivă, în care capitalul este depășit, în care valorile pozitive sînt, nietzschean, inversate, și în care tot ceea ce știam pînă acum va trebui regîndit din rădăcini.

Bözsi Karács-Fištenpreamă
Academia Română
[urmarea și încheierea în numărul viitor]

Între Barique Art și Art Kites

Andrei HERCZEG

Îl urmăresc pe Andrei Herczeg de câteva decenii. La început, numele său a fost legat de o casă frumoasă. Apoi, de-a lungul anilor, colecționarul a devenit un simbol al pasiunii pentru artă, pasiune exercitată cu generozitate, cu eleganță și discreție. Când mi-am exprimat dorința de a-l vizita la Gărna în timpul simpozionului anual de pictură, mi-a răspuns simplu: Cu plăcere! Te aștept să stăm de vorbă la un vin bun! În dimineața interviului, Andrei mă așteaptă pe terasa ce se deschide spre dealuri verzi, înconjurat de activitatea febrilă a începutului de tabără. Cei opt artiști încă își căutau locul unde vor lucra timp de zece zile, încă își desfășeau din bagaje ustensilele. În bucătărie, activitatea la fel de febrilă e coordonată de Delia Herczeg, soția lui Andrei, care ni se va alătura mai târziu.

Îmi amintesc foarte bine că atunci când i l-am dat, a avut și o notă critică: mi-a spus că am desenat foarte bine vaza și florile, că fața de masă era prea viu colorată și că, pentru a păstra un anumit echilibru între culori, ea ar fi trebuit să fie mai discretă. Deci am și tras o învățătură din asta.

Mai apoi, pe la începutul anilor șaptezeci, pe când eram elev prin clasa a șasea la Timișoara, aveam niște verișori studenți la Arte plastice, care m-au introdus în cercul lor de prieteni. Unul era sculptor, altul era pictor și le vizitam atelierelor plin de admirație. Erau cu toții fascinați de suprarealism, foarte la modă pe atunci. Pe vremea aceea, arta însemna suprarealism și muzica Beatles. În clasa a șaptea, am avut o profesoară de desen care ne învăța și câte ceva din teoria și istoria artei, lucru care mi-a plăcut foarte mult. În anii aceia, exista provocarea să ne imaginăm cum va arăta lumea în anul 2000 și îmi amintesc că am făcut

fost, cu siguranță, aceea de a colecționa lucrări de artă, ci mai degrabă de a mă afla în apropierea artei. Când eram elev mergeam regulat la expozițiile de la galeria Helios din centrul Timișoarei, dar interesul activ pentru artă s-a născut mai târziu, pe la începutul anilor 2000, când i-am cunoscut pe sculptorul Ștefan Călărășanu și pe pictorul Cristian Sida. Pasiunea de a colecta artă este un derivat al plăcerii mele de a mă afla în preajma artiștilor, de a discuta cu ei și a le cunoaște ideile, optica despre lume și viață. Ideea de colecție, mai ales azi în domeniul artei, te duce cu gândul la investiție. Or, asta nu era defel intenția mea. Eu sunt foarte prins cu munca în antrepriza imobiliară pe care o conduc și încerc să contrabalansez acest lucru cu interesul pentru artă. Artiștii mi-au relevat niște aspecte pe care eu, ocupat cu munca inginerască, nu le percepeam. Ei mi-au deschis o cu totul altă perspectivă asupra lumii.

Ideea de tabără s-a născut discutând cu Ștefan Călărășanu, care avea experiența grupului sculptural din parcul Alpinet, creat în 1984, și care voia să refacă, într-un fel, acel spirit de tabără. Astfel, în 2009 am făcut, împreună cu Lucian Perescu, prima tabără de sculptură în lemn, pe peluza din spatele castelului Huniade. La acea tabără a participat și Maxim Dumitraș, directorul Muzeului de Artă Comparată din Sângeorz-Băi, care avea acces la o carieră de andezit. Și pentru că nimeni nu organizase în România o tabără de sculptură în andezit, m-a provocat să organizăm una la Gărna. În 2010 am organizat prima tabără de sculptură monumentală în andezit cu șase sculptori.

– **Cum s-a desfășurat tabăra?**

– Logistic, a fost un coșmar. Tabăra a durat cinci săptămâni, iar prima săptămână a fost infernală. Nu aveam deloc experiență și am descoperit pe parcurs ce presupunea o asemenea aventură, pornind de la necesarul de apă sau curent, până la elementele de logistică. Toată săptămâna aceea a fost o ceață de nu se vedea om cu om. Praful creat de la tăierea pietrei cu flexul se condensa imediat în umiditatea din aer. Am stat mult cu artiștii și am văzut cum se face un plan de tăiere. Am învățat mult atunci. Când s-a terminat tabăra, mi-am spus că de acum chiar că pot face orice. De fapt, în acele cinci săptămâni s-a născut ideea unei tabere de pictură, tot la Gărna. Am început organizarea împreună cu pictorul Cristian Sida, care a fost curatorul taberei, deși nu-i place denumirea asta. El a organizat echipa de artiști participanți. Avea contacte în Franța și a invitat și o serie de artiști francezi, din Belgia sau din Azerbaijan. Așa a luat ființă în 2011 primul Simpozion de artă internațională de la Gărna.

– **Cât timp au mers cele două tabere în paralel?**

– Tabăra de sculptură a continuat până în 2016. De atunci încoace am continuat doar cu cea de pictură, care în ultimii trei ani s-a dublat. Deci avem de două ori câte opt artiști rezidenți pentru zece zile. Este un lucru care ne bucură foarte mult pe mine și pe soția mea, și la care ne gândim tot anul. Ne place să gătim, ne plac vinurile bune, ne place arta și să trăim câteva săptămâni pe an în preajma artiștilor. Între timp, toată logistica funcționează perfect. Facem meniul

din timp. Am învățat să gătim italienește de la Antonio Passarelli, iar pe variantă românească, de la Tavi, proprietarul restaurantului „La Tavi” din Timișoara.

– **Simpozionul internațional de artă contemporană de la Gărna a ajuns la a zecea ediție. Cum a evoluat el?**

– În primul rând, s-a schimbat munca de organizare. În primii ani, Cristian Sida se ocupa de aspectul curatorial, ca să-i zic așa, după care am început să mă implic eu în invitarea artiștilor. Diferența este că, dacă la început căutam diversitatea, acum vreau să am un nucleu de bază. Așa că, din cei 16 artiști care participă la ediția dublă, sunt mulți care revin, la care se alipesc cam o treime de artiști noi.

Călin Beloesu, care participă în al optulea an, cred că este decanul taberei. Participări mai îndelungate au avut Cristin Sida și Róbert Kőteles.

– **Care sunt criteriile de selecție a artiștilor?**

– În afară de faptul că, după cum spuneam, am trecut de la diversitate la o anumită continuitate artistică, pentru mine contează foarte mult și calitatea umană a artistului. Invit artiștii care îmi plac cum lucrează. Asta e criteriul. Mă documentez și dacă-mi plac lucrările îi invit să participe la simpozion.

– **Cum se desfășoară un simpozion de pictură?**

– El se petrece în concediul nostru și se desfășoară, de fapt, ca o întâlnire între prieteni. *Delia Herczeg ni se alătură:* Ne cunoaștem deja cu majoritatea artiștilor și ne bucurăm să-i revedem an de an. *Andrei:* Artiștii vin și își aleg locul în care vor lucra. Noi gătim, iar seara facem foc în curte (focul definește foarte bine ideea de tabără) și stăm la povești cu ei. Este fascinant să urmărești procesul creativ și să vezi cum se naște o lucrare. Noi nu impunem nicio direcție tematică. Fiecare lucrează cum îl duce inspirația.

– **Cât de mare este colecția ta de tablouri?**

– Pentru că de-abia acum vreo doi ani de zile am realizat că am devenit colecționar, anul trecut m-am hotărât să fac o sistematizare a colecției, drept care am fotografiat toate lucrările și am tipărit un catalog personal într-un singur exemplar, care constă din trei volume organizate alfabetic. Două sunt dedicate picturii și cel de-al treilea, sculpturii. Astfel, avem o evidență vizuală și o anumită cronologie a lucrărilor. Cred că astăzi deținem o frumoasă și bine încheată colecție de artă.

– **V-ați gândit vreodată să creați un spațiu expozițional în care un public mai larg să aibă acces la aceste lucrări? Nu vi se pare un act egoist să le țineți ascunse de ochiul public?**

– *Delia:* Un colecționar este egoist. *Andrei:* Noi avem experiența Enotecii de Savoya, creată ca un loc dedicat vinului, pe care am inaugurat-o în 2009 și unde, de-a lungul timpului, au fost expuse și lucrări de artă. La început m-am temut că locul va fi vizitat de persoane neavinite, dar cu timpul s-a produs o auto-selecție, așa spune, naturală. Și astfel s-a selectat o lume care consumă acest produs. Am avut chiar onoarea ca, la scurt timp după deschidere, să-i pot oferi acolo o sticlă de vin Regelui Mihai. Enoteca a devenit un spațiu public unde au avut loc concerte de jazz, operetă, simpozioane sau lansări. Ștefan Călărășanu a lansat

Andrei și Delia Herczeg

Ceea ce a urmat a fost un dialog animat, în parte, de dorința mea reală de a afla cât mai mult despre mecanismele pasiunilor care-i însușesc, dar și de armonia perfectă a unui cuplu ce înțelege să trăiască frumos. La sfârșit, când îi spun Deliei că a devenit parteneră de interviu, Andrei o privește zâmbind și zice: „Fără ea, viața mea nu ar avea nici un rost!”

– **Andrei, care a fost primul tău contact cu arta?**

– Îmi amintesc că în primii ani ai copilăriei mele, petrecuți la Periam, un sat german din apropierea Mureșului, a venit în vizită o franțuzoaică, elevă de liceu, invitată de o vecină de-a noastră cu care coresponda. Era elevă la arte plastice undeva în Provence. A fost fascinată de frumusețile locului. Eu eram elev în primele clase și desenam deja un fel de naturi statice. Vecina mea și cu fata din Franța m-au încurajat să pictez acuarele. Țin minte că am desenat o vază cu flori așezată pe o masă, iar franțuzoaicei i-a plăcut desenul și m-a rugat să i-l dau ei. A fost o mare bucurie pentru mine să știu că desenul meu va ajunge în Franța.

un desen cu pământul pustiit și cu niște roboți. Ei, imaginează-ți că desenul acela a fost selectat pentru o expoziție școlară orașenească și expus la galeria Bastion. Am fost foarte mândru.

– **Ți-ai continuat activitatea creativă?**

Nu am continuat-o, pentru că am considerat că nu am destul talent. Dar aceste preocupări mi-au fundamentat interesul pentru artele frumoase. Dacă n-am reușit să mă exprim în formă plastică, mi-am dorit ca măcar să petrec o parte din timp în preajma celor care o fac.

– **Mai știi care a fost prima ta lucrare achiziționată?**

– Primele lucrări au fost, evident, lucrări suprarealiste, pe care le-am achiziționat sub formă de troc de la verișorii mei de la Oradea. M-au fascinat pentru că reprezentau un alt mod de a vedea lumea.

– **Ce a fost mai întâi, ideea unei colecții sau cea a unei tabere de artă?**

– Eu am colecționat de mic copil tot felul de lucruri. Dar prima idee nu a

o sticlă de lemn imensă pe care a donat-o apoi enotecii. La fel și Cristian Sida și Gheorghe Fikl, care au pictat câte o lucrare. Am organizat multe evenimente de genul acesta.

Delia: La un moment dat, se întâmplau cam o dată pe lună. *Andrei:* în aceeași idee, am achiziționat de curând un teren, nu departe de unde locuim noi, unde voi construi un spațiu care să adăpostească lucrările de artă. La parter va fi depozitul cu rastele, iar la etaj va fi o sală în care se vor perinda expozițiile artiștilor. Firește, într-un regim semi-privat. *Delia:* Vom invita până la 20 de persoane din cercul de prieteni și cunoștințe, care să participe la o seară dedicată artei. Un eveniment în totalitate necomercial.

– **O parte din sculpturi dau o notă de eleganță contemporană străzii principale din Gărna, iar o altă parte împodobesc curtea Facultății de artă. Unde se mai află lucrări de sculptură?**

– Aceasta a fost una dintre problemele legate de logistica, și așa destul de complicată, a acestor tabere. Având în vedere că este vorba de sculptură monumentală, cu timpul s-a pus problema spațiului de expunere. Am convenit cu Călin Petcana, directorul galeriei Calpe, să expunem o parte în spațiul din fața galeriei sale. Am făcut în acest sens, în anul 2012, o cerere la Primăria municipiului Timișoara, cerere la care nu am primit răspuns nici până în ziua de azi. Am pus acasă, în curte, o parte din lucrări, și în locurile menționate de tine, dar alte spații nu prea există. Aici, în Gărna, e frumos să urmărești cum reacționează oamenii când le văd. Copiii se urcă pe ele, femeile le mângâie și bărbații le fotografiază. Asta este o bucurie maximă. Ideea era, firește, cu acordul primăriei din Gărna, să „mobilăm” toată strada principală cu sculpturi. Dar ele au devenit obiectul unei acțiuni contestatare, care a stopat proiectul.

– **De ce s-a lucrat în andezit? Ce însușiri are acest material?**

– Andezitul e foarte compact și este veșnic. El nu îmbătrânește ca marmura și nu trebuie întreținut. În marmură și calcar se imprimă toată poluarea orașului și toată umezeala.

– **Aveți în colecție și sculptură de dimeniuni mici?**

– Avem și sculptură în bronz, în sticlă sau alte materiale. Anul trecut am făcut o expoziție la Muzeul Banatului cu sculptură din colecția Herczeg. A fost o expoziție deosebită și foarte vizitată. *Delia:* Am zăgrăvit toată sala într-un gri frumos, iar Bogdan Rață a făcut panotarea.

– **De ce faceți aceste simpozioane?**

– Simplu. De plăcere. Este mai mult decât o vacanță. E bucuria personală de a te afla în preajma artei și de a o împărtăși cu cei care o apreciază. Cred că este o reminiscență din timpul studenției, când mergeam cu un grup de prieteni la mare, ne instalam corturile și petrecam o vreme în acea comunitate *ad hoc*. Este cam același lucru, dar la alt nivel. *Delia:* Noi și acasă, la Timișoara, organizăm agape prietenești în jurul unei cine mai speciale și al unui pahar de vin bun. Așa înțelegem noi să ne petrecem timpul liber.

– **Care este finalitatea?**

– Mi-am pus întrebarea asta anul trecut, când a trebuit să recunosc că sunt colecționar. Pentru că numărul lucrărilor

creștea aproape văzând cu ochii, mi-am dat seama că trebuie să fac ceva. Avem un fiu și ieri ni s-a născut o nepoică, deci acum avem doi nepoți. Fiul nostru este foarte implicat în afacerea pe care o conducem, dar iubește și arta. El va intra în posesia unei colecții sistematizate, de care se vor bucura, cu siguranță, și nepoții mei. *Delia:* Este foarte important să crești și să te dezvolti într-un mediu vizual elevat, să fii înconjurat de frumos la tot pasul. Acest lucru contribuie enorm la educația vizuală a tinerei generații. Tinerii când vin la Gărna, jos în poiană ascultă jazz, iar când urcă încoace, mângâie sculpturile. Acest lucru le marchează cu siguranță evoluția spirituală.

– **Andrei, există un punct de incidență între pasiunea ta pentru arta contemporană și cea pentru vinul bun?**

– Cu siguranță. În general, pot spune că ideile bune mi-au venit întotdeauna în timp ce savuram un pahar de vin. Pentru mine, nu contează poveștile prefabricate puse în circulație cu scopuri comerciale, nici punctajele de la degustări și nici medalile. Ce este frumos la un vin bun este că povestea lui începe după ce l-ai gustat. Atunci se nasc poveștile adevărate ale vinului. Vinul își creează o retrăire, la fel ca și actul artistic, iar ele se pot combina foarte armonios. Eu am învățat să armonizez vinul cu ocazia, cu mâncarea, sau chiar cu o imagine. Într-o seară există o ordine, o gradare, o evoluție. Așa te bucuri de un vin bun, degustându-l. Iar când ești cu prietenii, e frumos că poți încerca mai multe vinuri, le poți compara și savura treptat.

– **Cum s-a născut proiectul Barrique Art?**

– *Barrique Art*-ul s-a născut în 2011, la Gărna, în prima tabără de pictură. Cristian Sida era aici cu trupa și eu deschiseseam deja enoteca în Timișoara și aveam acces la butoaiele *barrique* de 225 de litri, folosite pentru maturarea vinului. În cele mai multe crame, ele sunt transformate în obiecte decorative foarte kitschoase. Așa s-a născut gândul de a da fiecărui artist un butoi pe care să-l transforme într-un obiect de artă. Ideea a avut imediat priză. Ștefan Călărășanu s-a implicat și el în această acțiune. În primul an, numărul butoaielor a ajuns la 22. A rezultat o colecție senzațională, pe care am expus-o în 2012 la Muzeul de Artă din Timișoara, împreună cu lucrările primei tabere de la Gărna. Mulți m-au prevenit că proiectul poate eșua în kitsch, dar succesul a fost total. În anul următor, am făcut încă 31 de butoaie, care, adunate cu cele 22 din primul an, au dat exact vârsta mea de atunci. În proiect au fost implicați cam 50 de artiști.

Cu *Barrique Art* am avut două ediții la Muzeul de artă, în 2012 și 2013, apoi am făcut o expoziție în Ungaria, la sediul ICR din Budapesta. O parte din obiecte au fost expuse la Muzeul Industriei Alimentare și Turismului din Buda. Mai apoi, am combinat expoziția cu degustarea de vin. În prima seară am dus vin de la Petrovaselo, o cramă de lângă Receaș, iar în a doua seară un producător maghiar și-a prezentat vinurile sale. Ambele evenimente au avut un succes notabil. Mai târziu, am făcut o expoziție, tot în Ungaria la Eger. Toate cele 53 de butoaie au fost expuse la Mall-ul din Iași, în atriumul acela imens ca un aeroport.

Delia: Au fost acolo și Radu Mihăilescu și Bogdan Rață. A venit UAP-ul din Iași și Uniunea Scriitorilor, iar podgoria Cotnari a lansat cu această ocazie primul vin roșu. A fost un eveniment extraordinar. *Andrei:* Am mai fost invitat cu expoziția în Portugalia, Franța și Italia, dar la un asemenea volum se pune problema transportului, așa că unor invitații nu le-am putut da curs. Am refuzat însă să particip la târguri de vinuri, pentru a nu bagatelize valoarea artistică a exponatelor.

– **Ești implicat și în alt gen de proiecte?**

– Un proiect frumos, Festivalul

Andrei Herczeg

Internațional de Zmeie de la Timișoara, inițiat și organizat de Marilena Brânda, m-a inspirat să pornesc în 2018 un proiect de zmeie pictate numit *Art Kites*. Le-am solicitat artiștilor să picteze câte un zmeu, după cum îi conduce inspirația. Ideea era ca până în 2021, când Timișoara urma să devină Capitală Culturală Europeană, să adun 100 de zmeie. Culmea este că în primul an am reușit să adun tot 53 de zmeie. Au fost expuse în Aula Universității de Vest, ca obiecte de artă. La sfârșitul expoziției, am tipărit pe sticle de vin magnum, etichete cu zmeul fiecărui artist. Din păcate, festivalul nu s-a putut continua din motive financiare.

– **După cum la vinuri există ani favorabili, ai putea identifica ani în care calitatea taberelor a fost „vintage”, nu doar din punct de vedere al creativității?**

– După tabăra de sculptură în lemn de la Muzeul Banatului, Max Dumitras a insistat să facem un catalog al simpozionului. Eu n-am înțeles atunci importanța aceluia act. În timp ce lucram la editare, Max mi-a spus: „De fiecare dată când împlinești un proiect, scoate un catalog ca să marchezi momentul. Dacă nu faci asta, el se va șterge”. De atunci fac un

catalog de fiecare dată când închei un eveniment. Și ca să revin acum la întrebarea ta, dacă mă uit la cataloagele din cei zece ani de Gărna, eu nu văd decât un crescendo permanent. Nu există suișuri, coborâșuri, ani vintage sau ani slabi, ci doar o evoluție constantă. S-au întâmplat ani când câte o lucrare a fost sub media generală, dar media generală a crescut.

– **Nu am să te întreb care este artistul sau lucrarea ta preferată, dar te întreb care este vinul sau care sunt vinurile tale preferate.**

– Eu beau aproape exclusiv vinuri de

Bordeaux. Îmi place post-gustul amărui la vinuri. Mai beau un sort de vinuri din Toscana numite Bolgheri, iar pentru că Ungaria e aproape și o cunosc pe regiuni enologice, preferatul meu de acolo este un vin din sud, la Villány, din podgoriile Gere, un vin tot pe stilul Bordeaux, dar firește cu caracter local. În nordul Ungariei, la Eger, se produce un vin bun, la crama St. Andrea, care e puțin mai fructat, deoarece conține și burgund, dar este de o eleganță desăvârșită. Tot în Eger există și un Pinot Noir, un vin foarte greu de înțeles. Trebuie să bei multe vinuri ca să-i înțelegi subtilitatea.

– **Cum arată viitorul acestor admirabile preocupări?**

– Sper să continui cu taberele de pictură. Din păcate, simpozionul de sculptură s-a oprit, pentru că nu există posibilități avantajoase de expunere. Cu pictura mergem mai departe, iar până la anul planul este să ridic acea galerie privată în care vor avea loc expoziții tematice. Proiectul cu *Art Kites* are încă potențial și m-aș bucura să-l pot duce mai departe. În rest, sănătoși să fim, zmeiele mele abia așteaptă să zboare!

Interviu realizat de
Adriana CÂRCU

Între Barrique Art și Art Kites

interviu

Ce i-ați comunica, într-o discuție privată, președintelui țării?

Ioana BENTOIU

Artist liric, profesoară

Stimate domnule Președinte, înainte de toate, vă mulțumesc pentru invitația de a mă exprima. Mă consider un cetățean lambda și tocmai de aceea cred că pot să vă comunic fără prea mari complexe câteva reflecții asupra situației de fapt. Este, în parte, un drept și, în parte, o îndatorire. Îmi place foarte mult ceea ce faceți pentru țara noastră, care din nefericire se cufundă tot mai mult într-o zonă de provincialism mental, de la care sper din tot sufletul că o veți putea deturna. Constat însă că prea puțini vă înțeleg și vă merită. Reproșurile care vi se fac sunt injuste și total neproductive. Ele vin poate dintr-o dorință firească de mai bine, însă un singur om (pe care ei îl consideră monarh absolut, deși este doar un președinte cu atribuții limitate) nu poate face mai mult decât faceți. Puteți însă schimba ceva în tipul de comunicare cu oamenii, după cum veți observa mai jos.

Niciodată nu am văzut mai multă ură deșănțată, mai multă vulgaritate, mai mult sovinișim și mai multă incultură etalată fără obraz, în viața de zi cu zi, în școli, pe rețelele sociale, la diferite posturi de

turi, care nu sunt pedepsiți cum ar trebui și care profită de ocazie ca să încerce să răstoarne din temelii secole de civilizație strălucitoare. Democrația este slabă prin autocenzură și teamă de acțiune eficientă, rapidă și la obiect. Orice ar spune persoane rău intenționate, criza datorată Covidului este gestionată relativ bine în România, oricum nu mai prost decât în alte țări. Nimeni nu știe mare lucru despre boala asta, toți încearcă câte ceva. Problemele din România provin doar de la tipul de atitudine a categoriilor de indivizi citați mai sus, nu de la majoritatea populației, care se conformează regulilor necesare.

Știu că țineți foarte mult la educație și aveți perfectă dreptate. Dar educația nu este doar transmitere de știință. Ea începe din primele zile de viață și continuă la școală. Educați, deci, în primul rând părinții și bunicii! Prin emisiuni de televiziune la posturi serioase - nu ca mizeriile care funcționează cu acest nume și care își varsă zilnic asupra populației picăturile chinezești de ură, vulgaritate, incultură și nesimțire (da, am regăsit exact tarele actuale, enunțate mai sus și poate ați putea astfel înțelege ce rol imens îl are – încă - televiziunea în România și cât de mult rău fac anumite posturi). Domeniile în care

Cultura mare deschide mintea și sufletul. Avem în viață mai puțină nevoie de bani decât de suflet, de înțelegere, de viziune. Dacă vreți ca cetățenii să capete o imagine corectă asupra ecologiei, cultura este de departe cel mai sigur mijloc de a sensibiliza populația. Dacă vreți să existe mai multă toleranță între oameni, încercați să treziți interesul unora pentru ceilalți. Ca să dispară ura față de etnia, religia sau diferența de orice natură a celui alt, semne de incultură și primitivism sufletesc. Introduceți suflet în școală. Introduceți suflet în comunicarea dumneavoastră. Nu veți fi mai slab, ci mai puternic. Veți fi mai iubit și veți rămâne în istorie ca un personaj politic benefic.

Dacă aș avea puteri decizionale, aș înființa un mare minister al educației și culturii. Nu le-aș separa. Cele două sunt indisolubile. Dați idei executivului, sugerați, nu vă mulțumiți să criticați. Aveți, domnule președinte, tot respectul meu. *Ioana Benteoiu, artist liric și profesoară, cetățean român și elvețian, cu o lungă experiență de viață în România și Elveția.*

Lidia BODEA

Directoare generală, editura Humanitas

N-aș avea nimic altceva de comunicat într-o discuție privată afară de cele pe care le-aș comunica și în cea mai publică dintre discuții: anume că nu-i înțeleg indiferența cu care, de aproape două mandate, contemplă dezastrul din cultură și din educație.

Rodica CULCER

Publicistă

Cum discuția aceasta imaginară cu președintele Iohannis devine pe jumătate publică după mărturisirile din ancheta de față, misterul învăluie doar răspunsul președintelui și disponibilitatea lui la dialog. Ce i-aș comunica, deci, în privat și am ezitat să-i comunic public? În primul rând, suspiciunea mea tot mai accentuată că, deși critică PSD, protejează discret sistemul creat de acest partid, el însuși fiind o creație a păpușarilor sistemului menită să genereze iluzia unei false alternanțe la putere. Pare o enormitate? Nu și dacă ne exersăm spiritul critic și nu înghițim pe nemestecate propaganda finanțată cu zeci de milioane de euro de guvern sub pretextul luptei anti-COVID. Suntem împinși cu forța de putere spre un univers paralel, dar eu „simț enorm și văz monstruos” că președintele sabotează de fapt lupta anticorupție și reforma reală în justiție. Nu a dat niciodată – și puțini i-au cerut – o explicație multumitoare pentru modul atât de puțin elegant în care s-a descotoșit de fosta șefă a DNA, Laura Codruța Kovesi, și apoi de procurorul general Augustin Lazăr. A susținut-o în schimb pe catastrofala Georgiana Hosu la DIICOT și pe plagiatorul dovedit și încă și mai catastrofalul Bogdan Licu la Parchetul General.

Aș adăuga că planul său de a menține interdicția aplicată SRI, serviciu plătit de cetățeni, de a transmite DNA și DIICOT informații relevante obținute în cadrul

propriilor sale anchete prin mijloacele tehnice de care dispune, finanțate și ele de cetățeni, este o frână aplicată deliberat anti-corupției și justificată cu argumente false. Și aș adăuga că mi s-a părut de-a dreptul dubioasă reticența sa față de cererea Procurorului European – adică a doamnei Kovesi – de a suplimenta numărul de procurori delegați care să se ocupe de cazurile de fraude cu fonduri europene, deși România ocupă o nedorită poziție de top în privința numărului de dosare de fraudă. Și, dacă nu m-a dat încă afară din birou, i-aș spune că tot dubioasă mi se pare și ignorarea obligației de a participa la ședințele CSM, deși este membru de drept. Povestea cu independența justiției mi se pare doar un pretext pentru a nu tulbura cuibul de viespi și a proteja sistemul. Și probabil, din același motiv, nici nu îl preocupă reformarea acestui stat anhilozat și nefuncțional pe care îl conduce. Retorica anti-PSD nu ține loc de program de reformă la nivel național; ea este doar un paravan în spatele căruia sistemul PSD este menținut intact.

Cine sunteți de fapt, domnule Iohannis? – l-aș întreba în final, dar cred că în acest moment al ipoteticei conversații voi fi fost deja împinsă pe scările Cotrocenilor de ofițerii SPP. Păcat! Mai aveam destule subiecte de discutat...

Daniel DAVID

Psiholog, Rectorul Universității Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca

Domnule Președinte, într-o lucrare dedicată psihologiei românilor am arătat că, în cazul românilor, încrederea interpersonală extrem de scăzută nu stimulează cooperarea, ceea ce nu duce la instituții moderne/ puternice care să ne ajute să ne utilizăm potențialul bun de inteligență/ creativitate. Faptul că nu avem instituții moderne și puternice întărește neîncrederea și astfel intrăm într-un cerc vicios în care cauza și efectul își schimbă locul și se potențează reciproc. Aici, în sens negativ, cu impact asupra competitivității țării și a bunăstării oamenilor.

Cercul vicios poate să fie rupt prin mai multe strategii. Probabil că cea mai rapidă și mai pragmatică ar fi construirea unor instituții moderne/ puternice în logică „top-down”, temperată prin nuanțe „bottom-up”. Nu poți miza doar pe schimbarea de jos în sus, adică tocmai pe oamenii care au creat și mențin sistemul prost, dar nici nu poți impune ceva de sus în jos fără să fii atent la context... Din păcate, România este prizoniera culturală a luptei vechi dintre formă și fond – un filon care a marcat cultura românească din timpuri vechi -, generând, în termenii logicii hegeliene, teze și antiteze care nu duc însă la sinteze creatoare, ci ne mențin în lupta „care pe care” dintre teze și antiteze. Nu are sens să încurajăm instituții prea originale, în logica localizaționistă a fondului; acestea adesea nu vor fi competitive internațional și/ sau ne vor izola funcțional de spațiul vestic la care am aderat.

Nici nu putem copia instituțiile vestice, în logica simplă și sincronistă a formei, deoarece acestea nu vor funcționa pe fondul nostru psihocultural (am arătat în alte lucrări de ce). M-aș bucura să cereți Premierului pe care o să-l numiți ca ministrii să vină cu politici bazate pe dovezi, urmând următorii pași strategici: (1) analizăm setul de bune practici internaționale (cu accent pe cele europe-

ancheta

televiziune, în parlament și în alte foruri politice. Țara asta, care ar avea absolut totul ca să devină atractivă, care are o poziție geopolitică dificilă, dar tocmai de aceea cu posibilități unice, țara aceasta care este o interfață între Orient și Occident și pe care atât eu, cât și dumneavoastră și mulți alți concetățeni ar dori-o în sfârșit sclipind în plină lumină - devine treptat o zonă de non-drept, o băltoacă imundă în care se dă glas celor mai nevrednici indivizi, în care legile sunt făcute de infractori pentru infractori, în care organizații banditești pun treptat stăpânire pe tot ce mișcă.

În aceste condiții, un guvern de bună credință, compus - în parte - din câteva persoane competente, are de îndeplinit o muncă sisifică și are meritul de a fi început să repare câte ceva. Trebuie însă să fie atent să nu cadă în capcana Occidentului, mâncat în subteran de indivizi fără scrupule, cărora li s-au dat prea multe drep-

s-ar putea crea emisiuni inteligente sunt multiple: istorie a civilizațiilor, literatură, istorie, istorie a religiilor, geografie, ecologie, teatru, muzică, psihologie, știință și tehnică, talk-show-uri politice pe probleme de fond, gramatică, sintaxă și ortografie, introducere în filosofie etc. Nu este suficient să privim emisiuni realizate în Vest, trebuie să le creăm pe ale noastre! La școală trebuie schimbat sistemul de educație din temelii, nu doar cosmetizat. Dați importanță culturii prin toate mijloacele și acordați acestor ministere (educație și cultură) bugetul cuvenit, nu doar firimiturile rămase de la alte domenii, considerate mai importante.

Când spun cultură, înțeleg cultura mare. Adică editurile, teatrele, operele, școlile de muzică, balet și arte plastice, muzeele și expozițiile. Trebuie să aibă fonduri, vizibilitate, greutate. Introduceți materii noi și nobile în programa școlară.

ne); (2) punem modelele astfel identificate (nu altele!) în dezbatere publică; (3) în urma dezbaterii le adaptăm psihocultural, fără însă a le modifica esența, iar apoi (4) le aplicăm programatic și cu indicatori de performanță.

Sigur că instituțiile nu există în sine. Oricât de bine le-am gândi, acestea funcționează prin oamenii de acolo. Din păcate, mediul universitar este tributar încă pe scară largă unui model comunistoid colectivizat (fragmentare pentru a fi controlat, concentrarea puterii, omogenizare etc.). Pe scară încă prea largă specialiștii formați într-un astfel de mediu sunt slab pregătiți, astfel încât orice instituții am gândi, acestea nu pot fi mai bune decât oamenii care lucrează în ele. Tot mediul universitar pregătește profesorii care ne educă copiii; dacă aceștia sunt slab pregătiți, și generațiile viitoare sunt condamnate.

M-aș bucura să solicitați Premierului ca reforma inițială să fie a educației, iar în cadrul acesteia să începem cu învățământul superior, cu motivația de mai sus. Fondurile europene din noul exercițiu financiar trebuie folosite pentru a repara întâi educația, iar apoi celelalte domenii se vor dezvolta mult mai rapid și mai stabil. Repararea învățământului superior va avea impact direct asupra celui preuniversitar (iar asta asupra generațiilor viitoare) și asupra cercetării (iar asta asupra inovării/ competitivității țării), dincolo de impactul evident asupra tuturor domeniilor, prin oamenii formați ca buni specialiști și buni cetățeni.

Daniel FUNERIU

Fost ministru al Educației

Cine își imaginează că poate exista o discuție privată cu președintele țării greșeste.

Doina JELA

Scriitoare

Ce i-aș comunica într-o discuție privată Președintelui? Precis ceva despre comunicare, în primul rând. „Nu este un bun comunicator.” Iată un diagnostic eufemistic destinat să împingă sub preș multe alte cusururi. Asta pe de o parte. Pe de alta, nici nu prea are sens. Cum să nu reușești să spui clar ce ai în minte, în intenție sau ce gândești despre o situație dată? Există un vers care-mi place până la obsesie (e drept că m-am gândit la el doar în viața privată, iar când e vorba de situații din viața publică, cel mult, în cercuri ale acesteia, mai restrânse, mai modeste) cu care-mi illustrez ideea: „Vorbește limpede și vei fi mâine stăpânul lumii”.

Cred, totuși, că la capitolul acesta aș avea de exprimat o doleanță: aceea de a-l vedea alegându-și mai bine purtătorii de cuvânt, astfel încât să contracareze vagul, platitudinea, lipsa de substanță a discursurilor Domniei-sale așteptate uneori, în împrejurări grave, cum așteptăm.... apa caldă. Când iese în fața națiunii și ca răspuns la aproape toate întrebările ziariștilor privind unele situații critice, răspunde invariabil cu „Instituțiile trebuie să-și facă datoria” și, în momente de bilanț, cu „Instituțiile și-au făcut/ nu și-au făcut datoria”.

Nu i-aș comunica, firește, dorința mea de a fi mai prompt în reacții, că asta e o trăsătură pe care o ai sau n-o ai. Și pentru absența ei există un cuvânt delicios: procrastinare. Câteodată însă este și aceasta bună. Decât o decizie rapidă și proastă, mai bine nicio decizie. Cei care nu au darul promptitudinii pot beneficia de prestigiul și chiar aura înțelepciunii, cumpătării, prudenței, diplomației. Și mai ales, după un președinte care a gafat în mai multe rânduri, pare mai bun unul ezitant în situații delicate.

I-aș comunica, în schimb, cu oarecare năduf, că trebuie neapărat să-și schimbe consilierii cu oameni competenți în domeniile respective, astfel încât, acolo

unde îi intră în prerogative, să numească la conducerea instituțiilor oameni capabili, competenți, care cunosc problemele, oameni cu program și viziune. Aici, Președintele nostru stă rău de tot. Poate nu sunt eu la curent, poate a încercat și, fripti cu ciorba din mandatele predecesorului său, marii intelectuali ai țării acesteia suflă în iaurtul oricărei demnități publice demne de acest nume, în prezent. Iar instituțiile acestea sunt, aproape fără excepție, în mare suferință. Așa cum, cu mici excepții, se simt în suferință ambasadele și serviciile de pe lângă ele.

Dan NEGRESCU

Eseist, scriitor

Întrebarea este foarte generală: personal, nu cred în discuțiile private cu politicieni, eventual privative (de libertate, ulterior); iar în privința unui președinte, e limpede că acesta, oricare ar fi el, nici la... privată nu se desesizează, adică nu se privatizează. Apoi, nu se precizează locul: poate fi în culmea muntelui, la câmpie (în deltă, să zicem) sau la palat: și un schimb de impresii meteo sau pescărești poate avea reflexe private; nu unul într-un salon, indiferent de culoare (inclusiv politică). În continuare, nu e clară utilizarea verbului *a comunica*: neologismul e unul clar al transmiterii verbale fără echivoc. Orice comunicat serios nu presupune răspunsuri *ad libitum*. Nu cred că îi poți da un comunicat unui președinte, doar dacă nu ai simțul realității, crezându-te a nu știu câta putere în Stat. Desigur, dacă o luăm pe linia etimologică a moștenirii ajungem la *a cumineca*, ceea ce ar fi de-a dreptul ridicol; adică să te cumineci cu un președinte.

În fine, nu știm despre care președinte e vorba, adică se face vorbire, cum inutil de îmbârligat se face exprimare mai nou, ca să ne dăm interesați. Oricare ar fi, etimologic e „cel care stă în frunte în interesul tuturor”. Dacă ar fi unul mai vicios (consumator de băuturi alcoolice, privre alunecoasă după sexul frumos ori după același - nu contează, căci intră la drepturile omului), iar împrejurările ar permite, i-aș transmite avertismentul lui Leporello către șeful său, Don Giovanni: *La vita che menate e da briccone*; și l-aș traduce: „viața pe care o duceți e de ticălos”.

Dar, cum lucrurile nu stau nicidecum așa, actualmente i-aș sugera președintelui Țării (dacă e a noastră) să citească aplicativ din antici și nu numai, după cum urmează: *Comentarii despre războiul civil* al lui Caesar (războiul adică), din Tacitus cât mai mult, scrierea lui Ammianus Marcellinus cu insistență pe Iulian Apostatul, *Satyricon*-ul lui Petronius; pentru eliminarea adversarilor (conducător fără așa ceva nu există), de studiat Machiavelli, manualul inchizitorial *Ciocanul vrăjitoarelor*, dar și tratatele despre otrăvuri. Evident, totul cu măsură și înțelepciune, adică pas cu pas. Pentru mai multe amănunte bibliografice și nu numai, stau la dispoziția solicitantului, absolut *pro bono*.

Cristian PREDA

Politolog, eseist

Nu l-am întâlnit pe președinte decât de trei ori: prima și a doua oară, când eram deputat european, iar el s-a întreținut cu aleșii din România la Reprezentața României pe lângă UE și, respectiv, cu vreo 50 de deputați în plenul PE, iar ultima dată – în iunie 2020 –, când a venit la Universitate, cu masca impusă de starea de alertă, și le-a vorbit decanilor cum vede dumnealui mineriada de acum treizeci de ani. Scriu asta, pentru a sublinia că nu-l cunosc pe Klaus Iohannis și mi-e greu să-mi închipui cum arată o conversație tête-à-tête cu el. Dacă ea ar avea loc, cred că aș adopta postura unui reporter de la secția politică a unei gazete și i-aș pune câteva întrebări, pentru a-i creiona un portret. Sunt convins că cititorilor gazetei

mele imaginare le-ar plăcea să știe lucruri de felul următor:

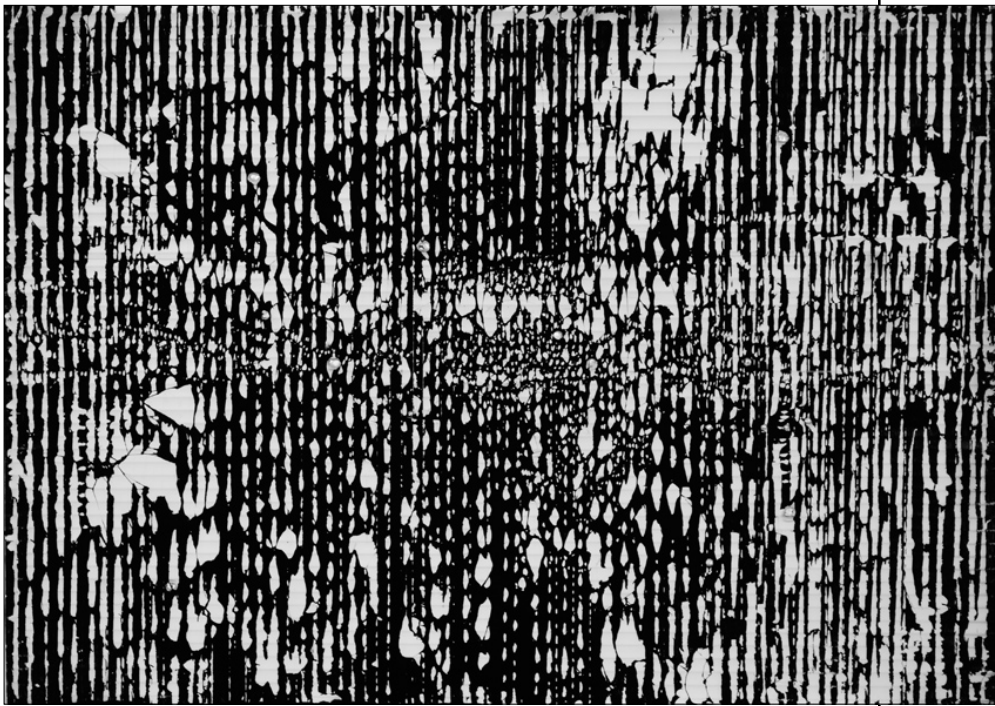
Cum arăta o zi din viața lui Klaus Iohannis în Sibiul de dinainte de revoluție?

Ce făcea mai târziu, în anii nouăzeci, ca inspector școlar?

Când i-a venit ideea că ar putea fi primar?

Dar președinte?

Se consideră a fi un politician de stânga, de dreapta sau de centru?

Cu cine a votat în 1990 la președinție și, respectiv, la Parlament?

Dar în 2004?

Cum vede rolul maghiarilor în viața politică din România?

Când l-a întâlnit prima dată pe Jean-Claude Juncker?

Ce amintire are din 2007, când orașul al cărui primar era a fost capitală culturală europeană?

Cum l-ar portretiza pe Corneliu Coposu?

Dar pe generalul de Gaulle?

Cum își pregătește discursurile?

Citește literatură?

Cât de des?

Caragiale sau Eminescu?

Thomas Mann sau Soljenițin?

Alocă timp lecturii gazetelor străine?

FAZ ori Le Monde?

New York Times sau Financial Times?

Cum a arătat cea mai grea zi de muncă de când e la Palatul Cotroceni?

Ce critică la adresa lui e total nejustificată?

Ce reproș dintre cele care l-au vizat a fost perfect îndreptățit?

Ce se vede făcând după cel de-al doilea mandat de președinte?

Mihai Zamfir

Scriitor

Domnule Președinte, Sunt de două ori emoționat pentru că avem în fruntea țării, în cea mai înaltă magistratură, o persoană care provine din etnia germană. Pentru noi, pentru majoritatea românilor, asta înseamnă enorm. Pentru mine, la fel – fiind eu însumi român. Aș vrea să vă spun că în 2024, viața politică din România va continua. Vă gândiți de pe acum la cine ar putea să vă ia locul? Și cam ce profil ar trebui să aibă cel care să vă continue acțiunea? Pentru că ați întreprins o acțiune, până la urmă, profund pedagogică în țara aceasta și ar fi păcat ca ea să se întrerupă odată cu al doilea mandat al dumneavoastră ajuns la capăt. Din pedagogia primitivă a marilor oameni politici face parte și aceea a pregătirii succesorului. Sper că v-ați gândit la aceasta, chiar dacă nu ați făcut-o publică și chiar dacă lumea nu vorbește deocamdată despre această eventualitate. Eu vă spun, pentru că, la fel ca orice scriitor, privesc istoria de la mare înălțime. Vă mulțumesc anticipat pentru răspuns.

Tudor Călin ZAROJANU

Scriitor

Să vegheze, dar să știm și noi. Sper că discuția ar avea vreo două ore și el n-ar vorbi prea mult! Glumesc.

Primul lucru pe care i l-aș aduce la cunoștință este că România înseamnă mai mult decât orașele mari. E posibil să știe, dar nu pot fi sigur, pentru că mulți oa-

meni importanți nu par să fi aflat asta. Se făceau cândva – când aveam presă – printre VIP-uri sondaje cu întrebări de genul „Cât costă o pâine?” Azi – dacă am avea presă – ar fi interesante chestiuni precum „Cum se trăiește în Caugagia?” Ce, nu știți că avem așa ceva?

Al doilea lucru ar fi că în România trăiesc și oameni care nu apar niciodată la televizor – nici de bine, nici de rău. Și că, în mare parte, sunt oameni de ispravă, care-și văd de treabă, cât și cum pot, fără să facă tam-tam.

Aș trece apoi la lucruri mai sofisticate. Cum ar fi strategia de țară. Avem așa ceva? S-a stabilit, de pildă, pe ce merită și trebuie să punem accentul? România, după părerea mea, ar putea să prospere exclusiv pe bază de agricultură și turism – există o gândire în acest sens? De fapt, ce gândire există? În ce ne-am propus să investim, întru bunul mers înainte, pe ce să punem accentul, spre ce să dirijăm resursele și să modelăm favorabil legislația?

Aș ține neapărat să-i aduc la cunoștință – poate știe, poate nu – că o țară nu poate înflori cu o populație needucată, bolnavă și/ sau incultă. Că educația, sănătatea și cultura nu sunt domenii care înghit bani de la buget fără să aducă profit. Aduc un profit imens! Sunt mega-investiții cu mega-miză.

Aș vorbi în continuare despre nivelul de civilizație. Din câte știu eu, experiența țărilor civilizate probează că acest statut nu prea se obține, cel puțin pentru câteva generații, decât pe baza arderii la buzunar. Rău. Amenzi mari, frecvente, și nu doar aplicate, ci și încasate. Dacă ne propunem să le explicăm oamenilor că nu e frumos să faci mizerie, aleluia!

N-aș uita nici domeniul divertismentului și, în general, al timpului liber. Oamenii au nevoie – inclusiv ca să fie productivi – de un pic de relaxare și de seninătate.

O să spuneți poate că lucrurile astea nu țin de atribuțiile președintelui. Ei, aș! Conform Art. 80 (2) din Constituție, „Președintele României veghează la respectarea Constituției și la buna funcționare a autorităților publice”. Adică a guvernului, ministerelor, primăriilor, poliției...

Așadar, să vegheze. Dar să iasă ceva concret din vegheatul ăsta.

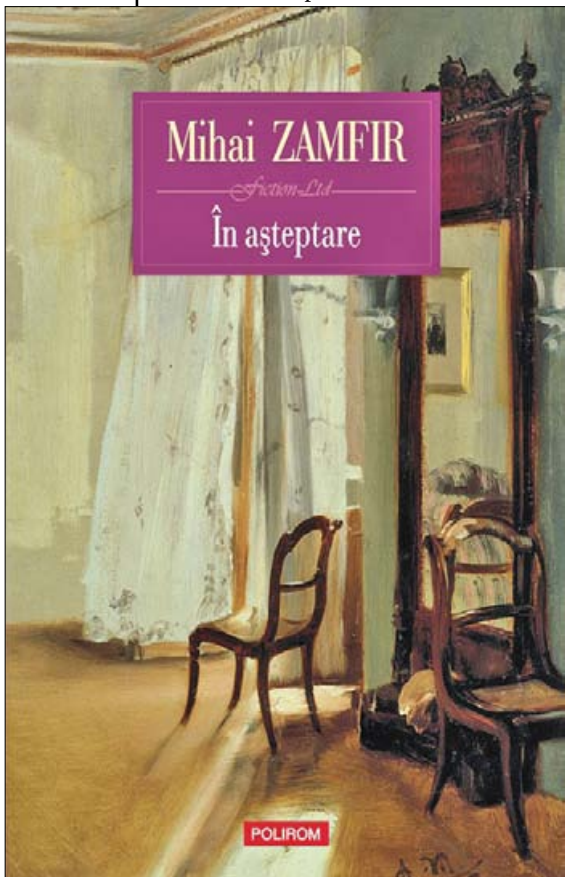
**Anchetă realizată de
Cristian PĂTRĂȘCONIU**

ancheta

Începuturi

Grațiela BENGĂ

„Când familiile Dissescu și Reiss au cumpărat terenul viran din fundătura Vergului în primăvara timpurie a lui 1929, s-ar fi zis că locul îi aștepta chiar pe cei doi prieteni. La câțiva pași de șuvoiul trăsurilor și mașinilor de pe bulevardul ce pleca din Piața Rosetti, fundătura Vergului păstra o liniște de provincie”. Așa începe noul roman al lui Mihai Zamfir. În plin București, un perimetru mărginit de un gard de lemn „spart în câteva locuri” pare să facă un elogiu tăcut calmului și armoniei între contraste. „Era ultimul petec al moșiei boierilor Vergu, moșie cândva întinsă peste toată mahalaua.”

Pe măsură ce pui cap la cap piesele adunate din primele cincizeci de pagini, *În așteptare* (Polirom, 2020) își dezvăluie tema: lumea românească din ultimii ani ai comunismului, cu toată neîmpăcarea ei mai bine sau mai prost disimulată. Organizarea narativă a romanului se produce în jurul casei pe care tinerii Dissescu și Reiss au construit-o împreună pentru familiile lor. Aici e coloana vertebrală a poveștii care antrenează supraviețuiri, dispariții, emigrări, un carusel de afecte și evadări în ficțiuni. Romanul încearcă să reconstituie atmosfera, ritmurile și „riturile” din anii ’80: sărăcia, frigul din case, deciziile abuzive ale secretarului de partid și ale șefului de cadre. Sau scrisul (jurnalul) ca terapie – așa cum îl practică inginerul Dissescu. Scrisul lucid al pensionarului din anii ’80 răspunde ficțiunii istorico-geografice („cu casa [...] de la numărul 6 drept centru”) pe care tânărul Dissescu o creionase în 1941, „când totul urma să se basculeze de partea greșită a istoriei”. O realitate oglindită se întâlnește întrucâtva - peste timpuri dezechilibrate, însă în jurul unei axe stabile - cu imaginea onirică a unei „țări personale”, schițată într-un efort ludic ce nu slăbește dimensiunea tragică a evenimentelor de la scara marii istorii.

Într-o lume desfăcută din toate șuruburile, dar ținută laolaltă de un re-

gim politic sufocant, casa de la numărul 6 adăpostește alți oameni decât cei care au construit-o: pensionari ca inginerul Dissescu sau tineri ca Zippa. Christian Zippa e cercetător la un institut al Academiei, cu o istorie familială destul de complicată, din care face parte și Ileana - soră pe jumătate, regăsită târziu. Christian e un personaj aflat în plină explorare a identității. Adună frustrări profesionale și înșiră efuziuni erotice, bine răscolite de o ieșeancă intrată în dizgrația sistemului. Întrebat de Veronica de ce numele de botez are un *h*, Christian îi povestește cum tatăl lui i-a spus că „un Zippa, cu doi de *p*, care vine din istoria Moldovei, e bine să aibă un al doilea nume care să vină din istoria Europei, *chreștin-Christian*. Orice regim politic ar fi venit în România nu-ți putea lua numele așa cum ți l-au dat părinții. Nici măcar comuniștii.” În esență, Christian e unul dintre intelectualii care păstrează o rezervă de principiu față de gândirea de grup. Sau față de cutume.

Rutele pe care îl duc acest tip de reticență și tentația irepresibilă a căutărilor își schimbă semnul, chiar dacă își mențin direcția. Însă, indiferent de circumstanțe, Christian pare să evite angajarea profundă într-o negociere necesară, inter- și intrapersonală. Inter-personală, prin medierea între limite afective, sociale și profesionale. Intrapersonal, negocierea s-ar purta între funcția socială a individului și sinele

real – în vecinătatea a ceea ce Peter Berger numește absorbție ambivalentă, survenită între structurile realității sociale obiective și structurile conștiinței.

Să spun despre *În așteptare* că este un roman al memoriei nu e mare lucru. Că e o poveste cu unele profiluri recognoscibile în lumea academică nu are deloc relevanță. E, desigur, un survol al așteptărilor, cu multiplele ei forme. Apăsările existențiale (deopotrivă individuale și reprezentative pentru o întreagă generație) fac din Christian și Veronica un melanj de rezistență, discernământ și fragilități care se adună ca uleiul la suprafața poveștii. După 1989, cu un entuziasm profesional reactivat, Christian îi mărturisește iubitei că și-a regăsit, în sfârșit, speranța. Mai analitică, Veronica îi răspunde: „aici totul o să se ducă la fund, și repede... Nu vezi cine ne conduce? Dacă tu ai speranțe înseamnă că...”. Gândul nedus la capăt al Veronicăi definește, de fapt, esența unei așteptări care nu mai acceptă latura ei răbdătoare. Adică aceea de a îndura dintr-un imbold interior, cu un scop determinat. Ori dintr-o supușenie inertă față de încercări exterioare – cum, bunăoară, o arată Mărioara față de agresivitatea soțului ei.

Un pigment mai pătrunzător al așteptării iese la iveală odată cu descoperirea paginilor uitate ale arhitectului G. M. Cantacuzino, care, în 1959, scria: „nici odată n-am simțit mai puternic destinul acestui oraș și al acestei țări, bogată în

jertfe și răbdare, răbdarea turnurilor care poartă umbra povară a nopților fără stele. Și până ce va răsări soarele eternei dimineți, neamurile vor ridica și ziduri, și turnuri în lupta lor cu apăsătorul destin, în lupta lor cu cerul și cu iadul.” În romanul lui Mihai Zamfir, dimensiunea așteptării (ca reazărare politică și/ sau etică) nu e însoțită de amprenta puternică a crepusculului, așa cum o găsim reflectată, cu mijloace diferite, în proza lui Alexandru Vona sau Alexandru Vlad.

Vizibil în scrisoarea lui Cantacuzino, curentul mesianic străbate suprafețele fără să lase urme, fiindcă narațiunea se desfășoară pe spații largi, nu în adâncime. *În așteptare* adună personaje felurite, schimbă cadre (din urban în spațiul mănăstiresc), modifică din mers unghiuri narative – ceea ce determină cadența sincopeată a povestirii și mută o parte din responsabilitatea ipotezelor sau a convergențelor narative pe seama lectorului. Să fie și evoluția surprinzătoare a relației dintre Christian și sora lui, Ileana, o consecință a condiționărilor de osul spinal în jurul căruia li se organizează lumea? E doar un *teaser* întrebarea aceasta și-l las pe cititor să afle singur.

Cu un stil *old school* și accelerații care mărginesc efectul de real la nivel descriptiv, romanul dă senzația că a vrut să extragă câteva segmente de existență. Altele, reclamate de structura simbolică și de nevoia susținerii narative, sunt încă în așteptare.

Din cercul cetății

Întâmplarea face să scriu aceste rânduri la puține zile după alegerile locale. Spațiul public e încă inundat de fluxul găinăriilor perpetue și de vituperări care mă obligă să mă întreb, o dată în plus, în ce măsură au asimilat politicienii alfabetul democrației și cum arată sita de valori prin care îi cerne societatea. Tot hazardul m-a condus (împreună cu nedumeririle mele) spre două cărți publicate recent de Cristian Preda. *Tiranul cu nas mare și cu suflet foarte mic. Lirică politică, sloganuri electorale și versificații satirice de campanie de la 1834 pînă în zilele noastre* oferă, la prima vedere, o imagine a politicii românești văzută prin ochii poezilor, epigramaștilor și pamfletarilor. Sigur că dimensiunea politică e îngroșată de Cristian Preda în concluziile sale (și bine face, dată fiind experiența lui de politolog), însă antagonismul sugerat în titlu depășește latura eticii politice și se strecoară în unghiul pe care aceasta îl formează cu literatura. De la Hrisoverghi și Aricescu până la Vadim Tudor, rimele adunate de Cristian Preda oglindesc nu numai mersul turbulent al politicii românești sau cursul sinuos al mentalităților, ci și impieptoșenia cu care spoiala sonoră a fost vârată, măcar pentru o vreme, într-o falsă ramă estetică. Cu zvâc militant sau cu iz sulfuros, versificările rămân pe teritoriul unei expandări balcanice care sfidează legile literaturii în timp ce își face, senină, calcule multieficiențe.

Dar, pentru a înțelege mai bine răsfrângerile sociale ale discursului public emoțional, așa cum se văd în *Tiranul cu nas mare și cu suflet foarte mic*, aș pleca de la celălalt volum proaspăt semnat de Cristian Preda. *De ce ațipesc parlamentarii? Și alte întrebări pestrițe despre politica românească* (Humanitas, 2020) face o sinteză a mecanismelor politice cunoscute și, mai ales, mai puțin cunoscute – adică a unor determinări, cauze și efecte (im)previzibile. Ba chiar, uneori, insolubile. Lumea în care trăim, proteică și totuși cu constanța peșcheșului, fatalistă și totuși cu insurgențe dintre cele mai neașteptate (nu neapărat și sănătoase), poate fi văzută ca parte a unei istorii politice mai ample, în care alternanța la guvernare, importanța votului și coabitarea politică au avut dimensiuni variabile. Exact așa procedează Cristian Preda: deși desfășoară un fir călăuzitor prin hățișul politic din ultimii treizeci de ani, aruncă ancore în straturile adânci ale solului pe care s-a clădit istoria politicii românești și europene. Distinge și compară episoade mai noi sau mai vechi — de la „a fost sau n-a fost revoluție?” și „au fost toate guvernele la fel?” până la chestiunea antieuropeanismului. Printre ele, observă mutări

ideologice neașteptate, surprinde strategii uzate și urmărește diminuarea tensiunii între polii antinomiei stînga-dreapta. În plan secund, examinează, conectează și contrastează importul de forme politice civilizatoare și elanul improvizației eterne. După cum mărturisește, îi dă avânt observația lui Leo Strauss: un scriitor politic are ambiția „de a pricepe lumea în care s-a născut și de a o explica și semenilor săi, oricărui dintre ei.” De aici, opțiunea pentru un stil eseistic simplu și clar, fără tactici ofensive și savantlăcuri discursive.

Dintre atâtea chestiuni sensibile pe care le investighează Cristian Preda și care au constituit, prin confuzii recurente în societate, fie motive pentru mersul neglijent prin istorie, fie fitile pentru detonări spectaculare, m-aș opri asupra statului de drept. Încurcat cu democrația (printr-o suprapunere inadecvată din punct de vedere conceptual), statul de drept este echivalentul expresiei *rule of law*. Domnia legii este numele „unui principiu vechi de funcționare a unui stat mai curând decât o formă propriu-zis nouă de stat. Mai precis: principiul potrivit căruia guvernarea legilor e superioară guvernării persoanelor. Există democrații care nu cunosc domnia legii – de pildă, cele numite «populare» sau «reale», care au fost asumate de comuniști -, dar este de neconceput un stat de drept în absența cadrului politic oferit de reprezentativitate.” E aici o distincție fundamentală, din care se poate croi o nouă discuție despre derivate, partizanatul și precaritatea mecanismelor de *checks and balances* în Europa de Est.

A fi om înseamnă și a deveni cetățean. Din câte îmi amintesc, Pierre Manent i-a văzut pe Vico, Montesquieu și Rousseau ca pe vectorii interpretării moderne a civismului antic. La acesta din urmă (mai exact, la Aristotel) ne întoarcem însă ori de câte ori parcurgem cercul cetății și al democrației. Cetatea adevărată e doar aceea la care participă poporul. Dar, ca poporul să participe la mersul cetății fără să o distrugă, trebuie pregătit să o facă. De aceea, o cetate bună este doar aceea care își educă poporul. Și iată că, așa, urmărind aristotelic cercul cetății, (comica?) imagine a ațipirii poate conduce la detectarea unei probleme serioase de educație.

Printre *întrebările pestrițe* despre lumea în care trăim și răspunsurile lor posibile, paginile lui Cristian Preda pun sub reflector harta trecutului recent. Îndeamnă la reflecție despre sine și la întoarcere spre comunitate. O miză mai vastă decât pare – fiindcă principiul de identificare și de diferențiere sunt necondiționat afirmate. (G.B.)

Harul privirii

Alexandru ORAVIȚAN

Într-un singur an de la lansare, colecția „Biografii romanțate” a editurii Polirom a crescut gradual, propunând, prin fiecare volum, noi unghiuri de contemplare a melanjului dintre personalitate și operă în cazul unora dintre cele mai importante figuri ale culturii române. Fiecare autor care a publicat în această colecție a avut libertatea deplină de a-și aprop(ri)a subiecții, de a prezenta biografia acestora prin orice unghi de abordare dorit, fie îndeaproape, fie de la distanță, și de a creiona portrete și felii de viață printr-o scriitură dinamică, care, de cele mai multe ori, să nu facă notă discordantă într-o operă deja consacrată. Însă, prin volumul *Luchian. Ochii, sufletul, mâna*¹, semnat de Veronica D. Niculescu, colecția editurii ieșene își dobândește volumul-etalon.

Spre deosebire de alți autori ai colecției, care s-au axat pe prezentarea unor crâmpie de existență cu impact asupra unui întreg parcurs biografic, Veronica D. Niculescu optează cu o naturalețe deconcertantă pentru o perspectivă totalizatoare. Întreaga biografie a lui Luchian e topită de către autoare și recompusă prin tușe de culoare, lumină și vibrație autentică în nici trei sute de pagini. Volumul de față conține toate ingredientele unei „biografii romanțate” în sens clasic – minuțioase elemente de viață publică și privată deopotrivă, o atenție considerabilă acordată creației și plasarea operelor în contextul biografic mai larg, dar și considerații asupra ambientului cultural și istoric – însă fără a cădea nici măcar o secundă în patetism sau libertate narativă exagerată. Dimpotrivă: Veronica D. Niculescu reușește să asigure un echilibru ideal între o armătură narativă, pe deplin necesară traiectoriei antrenante printre date și evenimente biografice, și o vibrantă tușă de lirism conținută în descrierile, prin ecrază, ale florilor, peisajelor și figurilor ce au constituit nucleul tablourilor lui Luchian. Sub aspectul abordării și amplitudinii demersului, *Luchian. Ochii, sufletul, mâna* poate fi situat în proximitatea unei alte cărți publicate la Polirom acum jumătate de deceniu: *M/J C*, de Ion Iovan, pe care Dan C. Mihăilescu o considera „cea mai impresionantă și seducătoare docuficțiune din istoria literară românească”.

În cazul Veronicăi D. Niculescu, realmente impresionantă este atenția acordată privirii și procesului prin care imaginea imprimată pe retină se traduce în reprezentare grafică, prin amestecul de culoare, formă și încărcătură afectivă. Astfel, actul creației e transpus organic într-o pagină de proză migălos lucrată: „Vedea deja totul în cele mai mici detalii, mutat de acolo aici, pe pânza ce aștepta pe șevalet curată ca însăși ziua de primăvară. (...) Din pas-tă groasă și densă se vor naște, una câte una, petale. Din puține izbituri de penel, clare, puternice, se vor ivi ca din nimic florile toate. Tușe fine, către final, aplicate cu precizie de floretist, vor stropi ane-

monele cu raze de soare, vor pune magia albă lângă cea neagră, geana de tristețe și geana izbăvitoare de lumină una lângă alta, în miezul fiecărui potir”.

Astfel de inserțiuni devin indispensabile îngemănării dintre ficțiune și biografie pe care mizează autoarea; ea recompu-ne cu măiestrie scene din viața tânărului Ștefan, care se întreabă, cu ochii așintiți într-un ierbar, „ce rămâne dintr-o floare, dacă i se stinge culoarea?”. Mai apoi, acesta va opta pentru studiul artelor, în pofida opoziției mamei, temătoare ca fiul să nu ajungă „zugrav de biserici”. Intrarea în lumea artei înseamnă, pe un palier, contactul cu o lume a jocurilor de culise, a taberelor și vocilor care fie ridică în slăvi, fie dărmă personalități, în funcție de interesele de moment. Pe alt palier, în-scrierea la Școala de Belle Arte înseamnă și contactul cu artiști remarcabili, precum Aman și al său desen în peniță, Tattarescu, care le spune studenților că „arta ade-vărată nu înseamnă o copiere a naturii, ci interpretarea ei, folosindu-te de propriile tale trăiri” și, mai cu seamă, Grigorescu, „animat de un licăr interior (...) o lumi-nă ce venea dinăuntru”, care-i va deveni mentor. Luchian își face loc printre aceste nume prin multă muncă și transpunerea în sfera propriei arte a ceea ce a învățat de la înaintași: „nu este de ajuns să vezi și să notezi ceea ce vezi, își spunea. Trebuie să interpretezi, să redai subînțelesul, să adâncești, să spui poezia din țesătura cea mai intimă a ceea ce vezi. Iar poezia asta nu poate însemna decât un limbaj personal”.

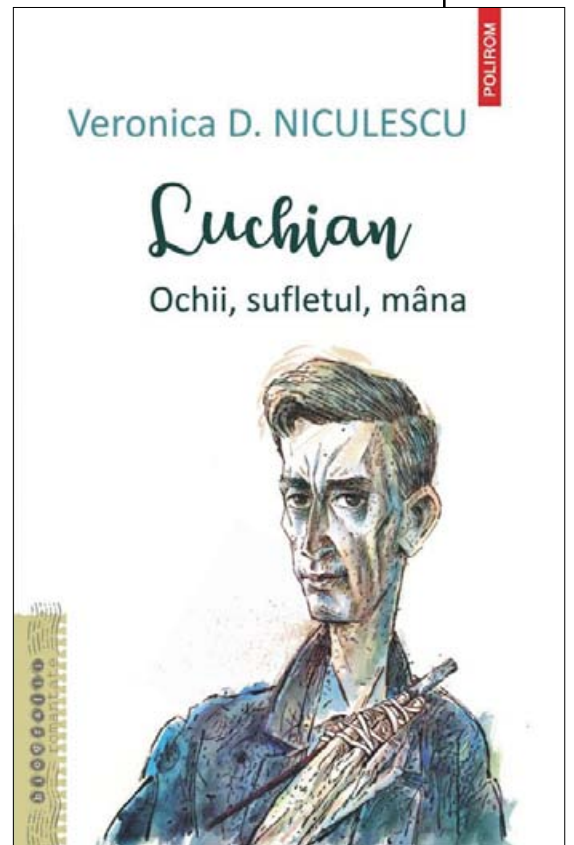
Căutarea acestui limbaj personal înseamnă, în cazul lui Luchian, definirea și, mai apoi, definitivarea unei metode. Aceasta se bazează pe atenta observare a mediului înconjurător, pe care mai toți marii artiști o cultivă continuu. Prin contemplare, artistul încearcă neîncetat să-și găsească locul în lume pentru ca, mai apoi, cel ce poposește în fața tabloului să regăsească acolo propriul crâmpiei de sine. E un proces de durată, deseori frustrant, cu un important consum interior: „trăia și lu-cra fără să primească pe nimeni zile de-a rândul, stând în fața șevaletului cu orele

sau privind în gol pe fereastră, la undu-irea unui mestecăn, la trecerea fluidă a unui nor, ascultând roțile trăsurilor ca pe-o muzică și cugetând la felul în care se poate transpune pe pânză imaginea ce se naște în minte, diferită de cea văzută cu ochii, făcând încercări care adesea păreau că nu duc nicăieri. Nemulțumit, căuta”.

Acest stil de viață dezorgani-zat, plin de intense măcinări ale sinelui, va aduce, pe rând, ruina materială („devenise exact ce i se spusese că nu trebuia să devină: un zugrav de biserici”) și, în cele din urmă, boala. Făcând apel la corespondența pictorului și la o imaginație atent calibrată, ancorată în verosimil, Veronica D. Niculescu reușește să compună portretul lui Luchian-omul, nu al lui Luchian-mitul, cel cu pensula legată de degete. Protagonistul „biografiei romanțate” e măcinat nu doar de boală și necaz, ci și de îndoială. Ceea ce-l menține pe linia de plutire e tocmai harul privirii, prin care reușește să desco-pere puterea luminii: „Poate că picioarele nu-l ascultau cum trebuie, dar vederea, nu, nici gând să și-o piardă. Dimpotrivă. Cum de vedea acum totul așa, de parcă o mână dumnezeiască ar fi dat deoparte un vâl? Limpezimea, cruzimea, vibrația dulce din toate. Lumina care venea dină-untru, din fiecare fibră a lucrurilor, um-plând cu precizie contururi.”

Cufundarea privirii în natură vine laolaltă cu o altă percepție a timpului, cu intrarea într-o viziune intimă asupra lumii, ancorată în forța unui moment irepetabil și capacitatea de a-l capta pentru eternitate. Poziția predilectă, transpusă ulterior în creație, devine cea de observator al ritmurilor și manifes-tărilor naturii: „Se simțea renăscut pe malul Ialomiței, privind câte un dru-meag care părea să se topească în vârful unui delușor blând, ducând drept în cerurile albastre, și norii, și valurile de ierburi legănate în adieri muzicale, silueta sculpturală a unui cal alb ce păștea nestingherit lângă o cruce înclinată, gâștele trecând ca niște ingeri greoi, ridicând cârlionți de praf blond în urma lor și ignorând omul ce ședea, cu picioarele învelite cu un pled. Căuta să

prindă pe hârtie esența deloc trecătoare a clipei.” Ulterior, când excursiile nu vor mai fi posibile, aceeași originalitate a observației se va concentra asupra florilor așezate atent în vază de propriile mâini sau, ulterior, de unele străine, într-un proces întins pe durata unor ore, astfel încât fiecare floare să fie o entitate de sine stătătoare în aranjamentul mai larg supus imortalizării. În acest fel, Veronica D. Niculescu reușește să dezvăluie cititorilor emoțiile și trăirile

ce s-ar putea afla dincolo de suprafața pânzei unor tablouri cunoscute precum *La împărțitul porumbului*, *Moara de la Poduri*, *Lăutul*, *Un zugrav*, sau a celor cu maci, garoafe, bujori, anemone etc.

Luchian. Ochii, sufletul, mâna trece dincolo de un argument solid în favoarea conștientizării demnității unui artist în fața încercărilor la care îl supune viața. Cartea Veronicăi D. Niculescu este și un remarcabil tratat despre privire și felul în care aceasta poate fi educată, prin stăruință și implicare, spre a conduce ochii, sufletul și mâna către lumină.

Parantezele timpului

„la ce bun / întrebi / la ce bun poezia // răspund orb // (ca la un examen / pentru care n-am învățat / nimic) // poezia / arhivează / o materie / care n-a mai fost // pune / timp / între coastele / noastre / subțiri // așază / perne / în jurul / inimilor / noastre / nedumerite”. Această artă poetică este definitorie pentru întreg corpusul de texte din al doilea volum de versuri semnat de Cristina Hermeziu, *între timp îți vezi de viața ta*². Arhivarea „unei materii care n-a mai fost” devine crez asumat pentru poetă, care pornește într-o prăpăstioasă odisee printr gânduri, amintiri, momente, scene de viață urbană pariziană sau peisaje interioare ale dezolării în fața avalanșei temporale a cotidianului. Drumul liric șerpuiește printre caverne și goluri, de unde răzbate, neîncetat, imanența vidului: „apăs tălpile merg las urme // trag după mine / golul // (...) ascult căderea / în / gol”. Miza poetei e simplă: conservarea sâmburelui unor momente, reale sau imaginate, ce au lăsat în urma lor suflul rece al melancoliei. Misiunea ei ține de revelarea cli-pelor aruncate între paranteze, care, în absența poeziei, sunt sortite nu doar uitării, ci mai cu seamă indiferenței.

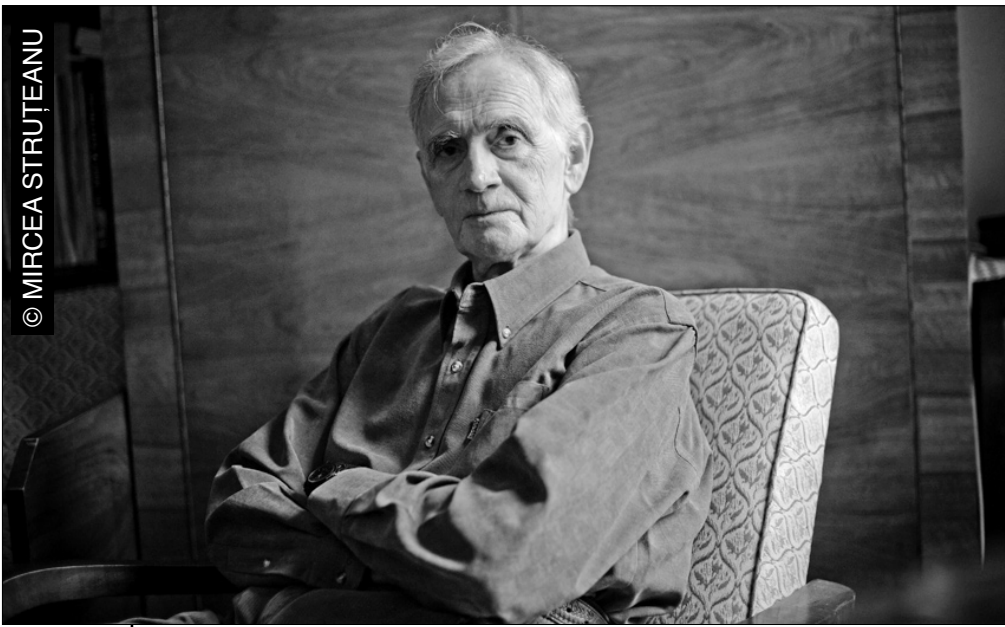
În fapt, poezia Cristinei Hermeziu este una de frondă la adresa depersonalizării, a ruperii contactului cu propriul sine într-o lume în care suprafața pare să fi câștigat războ-

iuł contra profunzimilor. Rezistența devine posibilă doar prin conștientizarea importanței unui timp interior, furat goanei cotidiene: „să-ți treci carnea/ prin timp// să-ți treci carnea/ prin timp// abia apoi se aude sunetul acela/ care leagă fruntea de frunte inima de inimă/ venele între ele ca pe niște/ cabluri cosmice”. Făcând uz de repetiția cu nuanțe incantatorii, exploatând deplinul potențial al spațiului dintre cuvinte, prin plonjeul direct în lacune de memorie și afect, Cristina Hermeziu înfățișează în cheie expresionistă sinele fracturat al zilelor noastre, constrâns multiplelor paranteze care compun, în cele din urmă, o existență. Însă, printr-o perspectivă lirică atent cizelată, din aceste fracturi poate irumpe esența îndelung că-utată: „un sfert (din timp) / sunt foarte frumoasă // un sfert / sunt slută // un sfert / sunt ca apa de vară // un sfert / sunt”.

Volumul *între timp îți vezi de viața ta* propune, așadar, nu o confruntare cu sinele, ci o îmbrățișare a acestuia, mai cu seamă prin prisma efemerului ce poate conserva umanul într-o lume în care „morții cu morții/ viii/ cu ce îngroapă de viu”. (A.I.O)

¹ Editura Polirom, Iași, 2020, 288 p.

² Editura Junimea, Iași, 2020

10

Un abur bonom și vag melancolic

Viorel MARINEASA

Cu fix 25 de ani în urmă scriam în *Orizont* despre Livius Ciocârlie. Cum trecură! Căutam să le ofer admiratorilor mai tineri, intimidați de așa-zisa lui glacialitate, imaginea unui *om de lume*, surprinsă în diverse momente: cu cenaclul *Pavel Dan*, în drum spre București, trăgând un șluc din țiuca adusă de Vighi, laolaltă cu studenții, după ce refuzase comoditățile voiajului cu clasa întâi; cum se tutuia de mama focului, la aprige revederi, cu Sorin Titel, care-l tachina spunându-i că el nici acum nu face deosebirea dintre semnificant și semnificat, dar că asta nu-l deranjează atunci când scrie proză, iar *Livius* surâdea îngăduitor la asemenea vorbă, știind că *Sorinache* minte pe motiv de enervare pe telquelști; seara de ținut minte ce a urmat lansării volumului *Femeie, iată fiul tău*, în casa superb-părăginită a lui Bata Konstantinovic, când am căzut de acord să bem toți monopol și să-l ascultăm pe Șerban Foarță cum improvizează la pianul cu clape lipsă, în vreme ce Monoran o să dirijeze o orchestră nevăzută; cum încercase să treacă de la muștiuc la pipă pe când cuvânta prin cenacluri, dar figura asta nu i-a reușit; ce-am mai abuzat de bunăvoința lui, punându-l în situația de a previziona, de a prezenta și de a traduce filme netirate de Jean Vigo și de Jean Cocteau, trimise de Biblioteca Franceză la Casa Studenților în negrii ani optzeci!; ce meciuri de tenis trăgea dumnealui cu Marcel Tolcea, rezolvate mai mereu în *decisii* etc.

În anii următori s-au mai adunat și altele, pentru mine, de neuitat. Se întâmpla prin 1997-1998. Tocmai apăruse la editura noastră *Monografia Mehadiiei* de Ion Băcilă, unchi după mamă al lui Livius Ciocârlie. Autorul ne aștepta în comună pentru lansare, așa că am pornit dis-de-dimineață din Timișoara în formația L.C., V.M., Gabriel (G.), fiul meu cel mare, fără a mai socoti și ARO-ul destul de surpat al firmei. Nu voi pomeni mai nimic despre ceremonia desfășurată cu fast ponderat, nici despre ospățul decent de după. Plecasem în expediție cu oarece teamă pentru prezența de lungă durată a lui L.C.: să nu spun prostii; să nu tac prea mult, dar nici să nu mă trezesc pălăvrăgind; să nu fac gesturi necuvenite. Acolo, la Mehadia, un abur bonom și vag melancolic i se așezase pe chipul ce-mi părea de regulă impenetrabil. Îi dădea mâna, era pe teren propriu.

De aici porneau o mulțime de fire din *Un Burgtheater provincial*, iar oasele

popii Nicolae Stoica de Hațeg se odihneau în cimitirul din apropiere. Cred că am avut o intuiție bună. Peste ani, L.C. va zice: „Sunt timișorean, dar sufletul meu e undeva pe la Mehadia” (interviu luat de Raluca Alexandrescu, în *Observator cultural*, 15.12.2000), iar în ce-l privește pe întârziatul, dar atât de incitantul cronicar bănățean al micilor răzbele habsburgoturce de la sfârșitul secolului al XVIII, zice-se, l-ar fi convins pe Nicolae Manolescu să-l includă în a sa *Istorie critică a literaturii române*.

La întoarcere, L.C. l-a rugat pe G. să facă un ocol de vreo câțiva kilometri până într-un sat cu nume straniu, Globurău. Am luat-o pe un drumeag prăfos și am străbătut fără grabă așezarea presată între dealuri în nici două minute. Era într-o duminică, spre asfințit. Numai bătrâni, alcătuiți parcă după un tipar, stăteau pe băncile de sub ferestre, iar acum devorau din priviri prada neașteptată pentru o zi veștedă: trei necunoscuți și o tărăboanță. Deasupra capetelor acestor inși multiplicați se zbăteau, atârinate de prăjini, aproape în dreptul fiecărei case, steaguri negre zdrențuite. Când am ieșit din volbură, ne aflam de-acum pe o culme, la capătul satului. Am coborât câteva clipe. E semn că a murit cineva acolo, ne-a lămurit G., iar flamurile rămân până când dispar. Am străbătut ceva mai repede calea spre ieșirea din rezervație. Nici nu știi, Gabriel, ce bucurie mi-ai făcut, a spus L.C., deși nu s-ar zice că ochii săi trădau chiar bucurie. Din Globurău se trăgea bunicul său dinspre mamă, dascălul Iancu Băcilă, iar aici nu fusese, cu toate că se afla la o aruncătură de băț de Mehadia, decât o dată, tare demult. Spre Timișoara, G. nu rata ocazia să-și facă semnul crucii în dreptul bisericilor aflate pe linia șoselei sau de-abia zărite de ochiul ager al credinciosului, iar L.C. a murmurat de câteva ori: Cât aș vrea să am și eu un pic de credință!

Cu Livius Ciocârlie și cu Doamna sa am mai călătorit într-un rând, atunci când încercau să se despartă fără prea mari dureri de Timișoara și de preajmă. Cicerone ne-a fost *Vighiloiu* (cum îi zice dumnealui), iar traseul era unul verificat de Daniel și de mine, ce mai, deja clasicizat prin manifestările Asociației culturale *Ariergarda* angrenând scriitori, dar și turiști de tot felul – Lipova, minunata burgadă, cu suratele Radna și Șoimoș, castelele în ruină de pe valea Mureșului și așa mai departe. De aceste locuri superbe, însă puțin cunoscute s-au mirat și Sorin Titel, și Eugenio Coșeriu, și masteranzii bucureșteni pe care-i aduce mai nou Adriana Babeți în exotical Banat dintr-o margine a României.

Livius Ciocârlie căuta cu grijă prin pachetul de țigări Carpați fără filtru

Daniel VIGHI

Admirație și respect, sentimentul de non-convenționalism, așa ca un soi de fluierat în biserică, dar nu foarte tare, discret, cât să nu deranjeze, dar, totuși, fluierat în Casa Domnului, îmi păreau gesturile absente cu care Livius Ciocârlie căuta cu grijă prin pachetul de țigări Carpați fără filtru, discret, cum zic, dar totuși în văzul tuturor, scotea țigara, apoi, dacă bine îmi aduc aminte, o așeza într-o ținăreț din lemn de cireș cu care, la rândul meu, între clasa a șasea spre a șaptea, pe malul Mureșului, descopream aroma interzisă a acelorași Carpați fără filtru sau Mărășești sau Naționale, cu aroma îmbătătoare de fân, de vară, de interdicție încălcată. Adăugați aici, rogu-vă, lecțiile de fumat cu cei mai mari care ne instruiă cum anume să tragem în piept, altfel totul este fără rost, ești asemenea unei muieri, bărbăția e doar atunci când fumul se răspândește înăuntrul tău, te amețește, te face să vezi lumea altfel, mai militărește, asemenea soldaților din cazarma Radna cărora le cumpăram, la rugămintea lor, țigări de la tutungeria de pe strada Economilor, care ducea spre Gară, unde vindea tabac un ungur bătrân șchiop.

Și lecția era simplă și se repeta de câte ori era nevoie, ortacul din clasa a noua ne îndemna să tragem fumul în piept, să-l ținem așa și să rostim repede, înecat și bolborosit fraza: „a venit trenul, mi-am luat bilet, m-am urcat în vagon și locomotiva pleacă și face Uuu! Huu!” Eram îndatorați în trainingul respectiv să ținem fumul în piept și să-i dăm drumul odată cu sfârșitul frazei, când interjecțiile acelea erau ilustrate de fumul expirat. Mai aveam o lecție pentru buna deprindere a celui care trage fumul în piept și nu se joacă mincinos. În cazul asta aspiram fumul odată cu mirarea interjecțională: ”Hii... coaiele popii!”.

Așadar, mă uitam fascinat cum Livius Ciocârlie fuma aceleași țigări interzise ale copilăriei mele, ne aflăm în cadrele amintirii acesteia în salonul cu mobilă și obiecte cu gust de vremuri interbelice sau de mai înainte încă, pe care le administrău Ketii cu Bazil pe strada Liviu Rebreanu, pe atunci pustie, cu livezi, pomi și niscaiva capre la păscut, pe care, bănuiesc, le avea domnul Galea de pe strada Cozia, căruia, după revoluție, i-am cumpărat casa și am găsit în anexele imobilului un fel de grajd mai mititel; vecinii mi-au spus că moș Galea avea capre pe care le scotea prin jurul Observatorului Astronomic la păscut. Ce vremuri, și când te gândești că-mi pare că totul s-a petrecut ieri!

Așadar, urmăream cu admirație și respect țigările, țigaretă, gesturile, la fel ale lui Livius Ciocârlie ca ale altui fumă-

tor, tot de țigări Carpați fără, care stătea pe un fotoliu alăturat: Lucian Raicu cu doamna sa, Sonia Larian. Fumul de Carpați fără filtru se amesteca indistinct cu poveștile spuse cu rostogoliri hătare de tonalități, reluări, sublinieri cu subtext mustind de umor cinic ale lui Lucian Raicu despre cum vine Iosif Vissarionovici Stalin în vizită la cutare mahăr din conducerea Uniunii Sovietice, condamnat deja la lagăr și la împușcarea de pe urmă, cu un coșuleț împletit din nuielușe, cu hrană ca pentru un dejun mititel, cu nelipsita sticlă cu vodcă, cu un ștergar cu motive populare, cărat coșul acela de un blând ofițer KGB și, mai apoi, cât de prietenos îl poftea Iosif Vissarionovici (căruia apropiatii în spuneau Koba) „să servească din bunătățile coșulețului”, și cum mahărul se uita la coș, se căca de frică și era de acord, servea din vodcă, din colțunași, cum își ștergea Koba mustățile umezite de băutura tare, mustățile recunoscute și iubite de atâtea popoare, cum a plecat, mai apoi, Koba, cum a strâns toate cele ale prânzului, ofițerul cu gesturi de chelneriță pricepută, cum au plecat ei târziu în noapte de la vila ăluia, cum au venit mai apoi ofițerii KGB sau GRU, nu mai știu, și cum l-au luat în tăcerea mută a arestatului și dus a fost pe vecie.

Ce poveste! Ce umor spumos! Ce pildă a istoriei, și cum anume ne tot repeta Lucian Raicu imaginara discuție a lui Koba cu victima sa și cât de duios a dezvelit Iosif Vissarionovici Stalin coșul cu bunătăți acoperit cu motive populare rusești. Și ce bine se potriveau toate cu fumul de Carpați fără filtru, cu salonul, cu musafirii, cu amfitrionii, cu după amiaza de toamnă târzie literară.

Fapte de demult, dragilor, cu parfum de libertate degustată ca un vin vechi, privilegiu nobiliar de care generațiile tinere nu mai au parte: ca să știi cum este să tânjești după libertate cu intensitatea aceea, musai să te afli în temniță, doar acolo și doar atunci pricepi. Țigara și povestea acelei clipe aveau favorul supraviețuirii de însuși șeful Serviciului 1/a, colonel Ianculescu Antonie (din cartea în lucru a combatanților literari Marineasa/Vighi, *Continental gri*): „Se precizează faptul că LIVIUS CIOCÂRLIE este cunoscut cu manifestări ostile la adresa politicii partidului nostru, denigrează creația literară de factură politică patriotică care oglindește construcția socialismului și este frecvent elogiât de postul de radio ”EUROPA LIBERĂ”.

Și pentru ca lucrurile să fie limpezi, colonelul Antonie spune lucrurilor pe nume în privința poveștilor cu aromă de Carpați fără despre Koba și pune punctul pe i: „Creatorii de artă, intelectualii din TIMIȘOARA sesizează aceste aspecte, calificându-le drept reacționare, întrebându-se cum de sunt posibile asemenea manifestări”.

Viața ca un paradox

Alexandru RUJA

Livius Ciocârlie a împlinit în 7 octombrie o vârstă care este și ea a împlinirilor. Nu l-am putut sărbători la Timișoara, deoarece, cu ani în urmă, a hotărât să plece, lăsând orașul nostru mai sărac. Cred, însă, că afectiv Livius Ciocârlie nu a părăsit niciodată Timișoara. A rămas mereu cu ea în suflet. Se reîntoarce mereu aici, ori de câte ori – este adevărat, destul de rar – atinge coarda sensibilă a confesiunilor.

Livius Ciocârlie este între cei mai originali scriitori pe care îi are literatura română contemporană. Autorul trăiește într-un paradox al scrierii și al condiției de scriitor. „...Pe mine să nu conați”, afirmă cu nonșalanță, pentru că „nu mă iau în serios pe nici un plan, nici măcar literar”. Se consideră închis în sine („Da, sunt un om în carapace. [...] Din păcate, carapacea e ferecată numai pentru cel dinăuntru ei. De afară, pătrund și zgomotul și furia.”). Nu are o fire potrivită familiei, dar se dovedește un familist convins. Nu se ferește de sintagme („scriitor bănățean”), de care unii fug, considerând că „nu se face”, că diminuează din valoare, că ești provincial, în sensul peiorativ al termenului – „Dar, oricum vor evolua lucrurile și oricâți ani de sănătate fizică și mintală m-ar aștepta, am să rămân, repet, un scriitor bănățean”.

Iubește Timișoara, dar nu o idolatrizează, ci o privește prin filtru critic („Nu provincială e Timișoara, ci neclintită în pragmatismul ei. [...] Totuși, Timișoara are un specific. Acolo situația nu se strică; rămâne cum a fost, adică rea”), pentru ca să vină repede precizarea că „timișorean m-am născut, timișorean rămân, chiar dacă strămutat”. Din aceste dulci cochetării în paradox s-au născut cărțile fascinante la lectură și prin această calitate a lor de a include stări, atitudini, constatări paradoxale.

Citim în finalul romanului *Clopotul scufundat*: „Dacă lipsește ceva – și lipsește! – este o altă carte. Scrișă dintr-o perspectivă mai largă, a mai multora, și propunând un adevăr. Totuși, o știm acum, cartea poate să aibă un sens. Nu atât în ea însăși, cât la capătul ei. Te poți ridica din ea ca dintr-o boală. Îți spune: destul!” Poate că această carte, imaginată și proiectată atunci, este *Fragmente despre vid*. Acest jurnal de idei este datat: *Timișoara, 1986-1988*, iar prima însemnare este din iunie 1986. Numai că *Fragmente despre vid* trebuie citit în relație cu celelalte două anterioare – *Un Burgtheater provincial* și *Clopotul scufundat*.

Comentând ideea de vid, observând un timp al dezastrelor, cartea prefigurează un sfârșit. Ea devine și un comentariu, din perspectivă culturală, asupra unei vieți ce nu se putea trăi. Un întreg eșichier cultural se pune în mișcare pentru a discuta despre vid, despre neant, despre nimic, despre haos – și toate acestea ca idee, ridicând discuția la semnificații generale, dar și ca stări reale, în care te poți afla sufletește, spiritual sau chiar existențial. Scrie, la un moment dat, Livius Ciocârlie în jurnal: „Adun, ca o furnică, ideile lui Cioran, încerc să le organizez. Și, între timp, mi-e frig: nu frigul dinăuntru: frig de noiembrie; când nu se dă căldură și îmi pornește boala, a și pornit. Frig de epocă, frigul epocii”. Trebuie adăugat aici volumul *Caietele lui Cioran* (1999).

Tehnica citatului este uzuală. *Fragmente despre vid* este o carte de structură modernă, ceva ce nu poate fi prins într-o specie consacrată de teoria literaturii. Ea impune de-acum o specie nouă sau o nouă structură. Cuprinde narațiune și confesiune, elemente autobiografice și de cultură, citate din diverse opere, unele comentate, altele selectate în sprijinul ideii. În *Fragmente despre vid*, cititorul este cuprins într-un permanent balans între sfera culturalului și realul existenței obișnuite.

Nu de puțin ori, în confesiuni directe, Livius Ciocârlie este paradoxal, ca atunci când explică felul în care percepe vidul: „Starea mea naturală este aceea de a nu gândi. Dacă stau locului, e vid în capul meu. Și asta n-o spun din modestie. Nu e modestie. Starea de vid e o stare promițătoare. Ea îți promite, dacă ai ceva calități, ca, din când în când, să țâșnești de acolo și să fii original. Eu nu mă cred original, în sensul de a fi un mare novator, dar cred că am un tip de a scrie care este imprevizibil. Eu însumi nu știu ce voi scrie în momentul următor. [...] Când am scris *Fragmente despre vid*, am avut un moment de derută pentru că, într-adevăr, vidul nu există. Și atunci mi-am zis: despre ce scriu? Scriu despre o fantasmagorie? Mi-am răspuns că aceea ce există este sentimentul vidului, starea de vid. În sensul acesta, vidul îmi este familiar și de aceea am scris. Identific vidul cu nimicul, dar nu exclusiv. Mai există și vidul spiritualizat, care poate să fie luminos, ori, dimpotrivă, apofatic, negru. În sfârșit, există și vidul la care se referă, uneori, Cioran, vidul ca origine a tuturor posibilităților. În cartea mea m-am ocupat, cred, numai de cel dintâi.” – (*Mai degrabă îmi vine să râd*. Dialoguri cu Robert Șerban, MMXV, 2015).

Livius Ciocârlie scrie prin reflexul unei inteligențe ascuțite și din perspectiva presiunii unui orizont cultural. *Viața în paranteză* (1995) este și nu este asemenea celorlalte. *Paradisul derizoriu, jurnal despre indiferență* (1993), configura ironic un timp hilar al existenței, cu sumare și accidentale comentarii. O existență dominată mai mult de *apatheia*, decât de dorința și plăcerea comentării evenimentului trăit. *Viața în paranteză* (*Jurnal 1965-1977*) debutează brusc, cu o viziune negativă și atitudine ironică. Peste evenimente, care fixează un timp al existenței (reperabil, real) se suprapune comentariul, nota de atitudine, ceea ce aș numi participarea negativă. Viața (realul) intră, astfel, în paranteză, iar elementul ficțional coagulează o nouă realitate. Comentariul, nota prin care se ia atitudine ori se exprimă o părere, se transformă, în carte, într-o altă realitate. În esență, de sorginte (extracție) culturală.

Nu neapărat inadapdat, ci mai ales inconformist și revoltat, Livius Ciocârlie trăiește evenimentele împotriva propriei voințe. Grila existențială ar fi alta, dar realitatea o anulează. Atunci, urmează trăirea în ficțiunea comentariului; în perimetrul culturalului și în plăcerea iluziei. Fără a fi detașat de evenimente, Livius Ciocârlie se analizează cu înrâncenare, și, aș spune, cu o răutate (pozitivă). Dacă jurnalul reține efemerul, cum spune undeva autorul, comentariul dorește să fixeze eternul.

Cărțile lui Livius Ciocârlie introduc în marele circuit literar o lume: „Ce bine e, totuși, în lumea asta bătrână, să fii la margine, între imperiu și regat, unde totul rămâne de făcut”. Cu toată libertatea

jurnalieră, scrisul lui Livius Ciocârlie cuprinde blazonul intelectualului capabil să ia în discuție ideile oricărui gânditor și să contrapună propriul comentariu. Impresiile (evident, de ordin critic) produse de lectura volumului *Cap și pajură* duc spre o heraldică a scrisului ce se impune pe toată întinderea cărții. Simbolurile trec în pereinătate blazonului, sugerând ceea ce rămâne. Începând cu acest volum, trebuie să se vorbească mai mult de filosofia literaturii scrise de Livius Ciocârlie. *Cap și pajură* se conturează ca un *dialog filosofic*. Fixarea în eveniment, în social există în carte. O anume trăire în iluzie și real ține, deopotrivă, și de ficțiune, și de social. Relația cu evenimentul politic, de asemenea.

Dar acestea nu reprezintă esențialul, nu configurează blazonul unei opere de valoarea celei scrise de Livius Ciocârlie. El ține de dimensiunea ei filosofică. Dialog de tip platonician, *Cap și pajură* urcă spre ideal (deci, la nivelul ideilor) discuția pornită de jos, din teluric. Între alte po-

om neliștit. Neliștit sunt, și cât!, însă de viață; de moarte, deocamdată prea puțin”. Ecartul notațiilor despre bătrânețe și moarte este foarte mare și arată insistenta preocupare pentru temă, citatele ori trimiterele fiind din/la Textul Sacru, Montaigne și Pascal, Jaspers și Heidegger, Camus și Cioran și alții. Legătura și trimiterea la spațiul cultural sunt permanente: „Fiindcă veni vorba de literatură, să ne ocupăm puțin și de Madame Bovary pentru a pune dintr-un anumit unghi problema morții care nu ne așteaptă la capăt, ci e tot timpul cu noi. Unghiul prostiei, mai exact”.

Nu de puține ori fraza se încarcă de o tristă ironie în evidențierea paradoxului unei situații. „Noi, bătrânii patriei, suntem de două ori vinovați. Și prea mulți și prea puțini. Prea mulți, și de aceea bugetul, colectat de la un număr comparativ mic de contribuabili, ne suportă greu. Prea puțini, fiindcă murim mai repede decât aiurea, ceea ce face să

© MIRCEA STRUTEANU

sibile interpretări, Nietzsche este, aici, o provocare. „Comentariul la comentariu” presupune, de fapt, un dialog al ideilor.

Tot discursul epic din *Trei într-o galeră* (1998) se duce în spațiul simbolic dintre real și ideal. Nu știu dacă cei trei – Magistrul (Maestrul, Profesorul), Bibulie, autorul, sunt personaje diferite, sau dacă nu cumva sunt semnele alterității – unul și același care raționează divers, trăiește între orgoliu și umilință. Obligat să tragă la galera vieții, o pune, din varii perspective, sub întrebare. Alteritatea devine mereu un punct de sprijin: „Un cap fără memorie, ca al meu, e tot timpul în contact cu alteritatea. Nu-mi sunt familiar. De unde și continua desolidarizare de ce fac”. În mod paradoxal, personajul lui Livius Ciocârlie se desolidarizează de propriile însușiri, își ironizează calitățile, se oferă crud și nud sub tirul unei autoanalize severe, golit intelectual și sterilizat conceptual. Acest artificiu artistic în *scriere* nu subțiază, ci, dimpotrivă, aprofundează sensurile generale.

Un răscolitor jurnaroman al condiției umane în înălțare și decădere este *Bătrânețe și moarte în mileniul trei* (2005). Constatări și notații cotidiane, cugetări desprinse din texte citite și meditații generate de banale întâmplări din viața obișnuită sunt adunate sub semnul a două teme pe care nu este ușor să ți le asumi: bătrânețea și moartea. Livius Ciocârlie nu este mai puțin paradoxal ca în alte scrieri ale sale: „Am sentimentul tot mai insistent că ce fac aici este un exercițiu de inadecvare. N-ar trebui să scrie despre moarte decât un

scadă numărul românilor, pereclitând situația noastră de stat cu cea mai numeroasă populație din Europa de sud-est. După ce că încurcăm lumea și dăm loc la cheltuieli, nici patrioții nu suntem. Deh! ăștia suntem noi”.

Pornind de la Valéry (2006) se leagă mai bine de *Cap și pajură* și *Trei într-o galeră*. Ca și acolo, domină dialogul filosofic. Dar și aici, mereu tăiat de zvâcnirea ironiei ori întretăiat de atitudinea sceptică. Ca și acolo, acest „comentariu la comentariu” presupune un dialog al ideilor și nu o simplă notație pe marginea unei afirmații: „După ce omul încetează să lucreze, să iubească, să sufere, are un moment când nu se recunoaște (cf.II, 507). Aș spune că abia atunci ia cunoștință de adevărul lui. Munca, iubirea, suferința te fac să te identifice cu ele. Nu mai ești tu”. Dar, pentru că scrierile lui Livius Ciocârlie numai doar par disparate, în esență gândirea are coerență și creația continuitate, volumul se leagă și de *Fragmente despre vid*, în aceeași curgere cioraniană a meditației. Scriitorul se cenzurează mereu, își reduce elanul, se minimizează, se pune singur sub tirul îndoielilor, încearcă să-și ducă cititorul pe un alt traseu.

Livius Ciocârlie rămâne în tot ceea ce creează un scriitor captivant, lucid și inteligent. Într-o deplină libertate jurnalieră, scrisul lui Livius Ciocârlie desenează blazonul intelectualului capabil să ia în discuție ideile oricărui gânditor și să le contrapună propriul comentariu.

aniversări

Când Neva s-a vărsat în Potomac

Radu JÖRGENSEN

Unii distrug tot ce întâlnesc în cale chiar de la început. Se reped cu baionetele la tablouri, răstornă cutiile cu porțelanuri fine și le fac praf, fură perdele, covoare, măgele, ghetе și butoni din Palatul de iarnă. Aștia sunt bolșevicii de Neva, prima generație, băieții lui Vladimir Ulianov. Ei atâta știe. Ei are scuze. E începutul de ciclu.

Alții mănjesec, sabotează, profanează... la plecare. E ianuarie 2001, soții Clinton se pregătesc să părăsească Casa Albă. Întâia doamnă, urmată de un asistent care notează atent, alege obiectele cu care va pleca din reședința guvernului american spre locuința sa privată din Chappaqua, New York. În fața clădirii simbol a democrației americane

asteaptă două tiruri. Unul-două. În ele se încarcă, printre altele, două sculpturi de sticlă Dale Chihuly în valoare de \$ 60.000, porțelanuri Spode de \$ 22.000, veselă Fabergé și Stafford de \$ 18.000, alte obiecte decorative Tiffany și Cartier, o sofă englezească, valoare \$6.000, alte două marca Henredon, la \$3.000 fiecare, toate serios subevaluate. Cercetări oficiale ulterioare au estimat valoarea totală a lucrurilor dispărute din Casa Albă la plecarea lui Hill & Bill la peste \$ 400.000.

Ei bine, ați putea spune, faptul (reprobabil) că au plecat cu două tiruri înșesate, se încadrează la alt alineat - unde e, însă, vandalismul? Iată-l, relatat în cartea¹ sa din 2004 de ziaristul Christopher Andersen: N-ar fi nemaipomenit de comic ca cineva să fure butoanele cu litera W din tastaturile computerelor? se întreabă rânjind Hillary în ultima zi la Casa Albă. Ca un *practical joke* la adresa viitorului locatar, președintele ales George W. Bush. Zis și făcut! Personalul, progresiști / liber-schimbști și ei, odată dezinhibați, se apucă de lucru - după raidul zis Litera-W, în sertarele cu dosare se toarnă cafea, mese și birouri sunt răsturnate, se murdăresc covoarele, se lasă mesaje vulgare la numerele interne de telefon, se desenează obscenități pe pereți. Conform cotidianului britanic

The Guardian², se taie chiar linii telefonice, se lipesc cu aracet ușile dulapurilor și se lasă fotografii porno în printere. Bolșevicii de pe malul Potomacului știe. Ei are diplome, deci nu (mai) are scuze. E sfârșitul de ciclu.

Precum Marx nu se credea marxist...

... așa nici Fukuyama nu mai crede azi în fukuyamism. În cartea lui de acum trei decenii³, fostul discipol al lui Huntington și Mansfield, susținea clar că, odată cu prăbușirea imperiului sovietic, a dispărut și ultima alternativă la liberalism și piață liberă. Istoria nu mai are nevoie să se reinventeze. Până la un punct evenimentele ulterioare, în plan geo-politic, trăite în regim *live*, i-au dat dreptate; Balticele au tras spre Scandinavia, Estul a scos de la naftalină tot felul de constituții vechi și le-a dat la xeroxat, India a ieșit de sub cupola Moscovei, iar China a virat brusc spre un capitalism-de-stat foarte productiv. În Europa, în cele două Americi, mare parte din Asia și Oceania, majoritatea a făcut pasul înainte, lăsând extrema stângă în ofsaid.

După o vreme însă homo sovieticus și-a făcut re-apariția pe scenă, pornind un nou ciclu al istoriei moderne și dând cu flit profețiilor lui Fukuyama. Și asta nu atât prin efortul lui Vladimir Vladimirovici, da, chiar el, Putin, ci prin lumea zisă academică occidentală și prin media controlată de ea. Noii bolșevici (cu buzunarele pline mulți dintre ei, nu ca bieții mujici ai țarului Nikolai) acționează azi sub motto-ul: Și dacă de data asta socialismul ține?! Ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat, nimic n-am avut de-nvățat, ca și cum mărturiile tuturor gulagurilor au dispărut într-o gaură neagră, nu tu Orwell, nu tu Soljenițin, Pasternak, Bulgakov, Zamiatin sau Grossman. La fel, uitate au fost (adevăratele) locomotive ale istoriei, zise Reagan, Gorbaciov, Thatcher și Kohl. Vânt!

Cum stăteau ei așa, intelectualii-de-la-68-și-discipolii-lor cu geamurile deschise, în sălile de curs din campusuri a pătruns vântul ăsta, care a răsoit singur prin cursuri și s-a oprit la paginile cu cei pe care-i credeam pentru totdeauna compromiși, la epave, la dictatori. Iată un semn! și-au zis cadrele. Și s-au înviorat deodată, au început să murmure Internaționala și să agite din nou nobilele idealuri în care încetaseră (până și ei) să creadă. Partidul, radicalizat după alegerile (de tot felul) din 2016 și 2018, îi scotea de la naftalină. O mână de steaguri (digitale), câțiva dușmani de înfierat, sus cenzura, revendicările și instigările. Și jos? Jos capitalismul! Nici mai mult, nici mai puțin. Sloganul celor care controlează în 2020 partidul democrat american e, de necrezut, Jos capitalismul! Ca doctrină nu e o întoarcere la Hjalmar Brantig și nici măcar la Olof Palme. Iar ca filozofie, ce să zic, la trei scaune mai la stânga decât Sartre și Foucault. Un început de ciclu, deci? Sigur. Semnele? Radicalizare totală, violențe, incendii⁴. Digul s-a prăbușit, e Neva toată vărsată-n Potomac.

Marele Blond și Unchiul Joe

Cine nu e cu noi, e împotriva noastră! Pixelii lui de om! Militanți de profesie din două generații consecutive de

îndoctrinați pot fi scoși în stradă în orice moment; vara 2020 a dovedit-o. Nu vor fi contrați de colegii lor, mai numeroși poate decât progresiștii, dar ocupați cu navigatul carierelor printre icebergurile interviurilor ținute într-o limbă de lemn, cu ghidul de corectitudine politică pe masă. Nu vor fi contrați nici de cei mai în vârstă, înfricoșați de ștampile: xenofob, homofob, rasist, misogin; partidul le are pregătite, umezite deja în tușul ideologiei roșii. Și pe bună dreptate înfricoșați, a se vedea tentativa de linșaj mediatic⁵ aplicată acum doi ani candidatului la Curtea Supremă Brett Kavanaugh. Acuzarea/acuzația nu mai are, azi în America, dacă vine dinspre stânga, nevoie de probe; prezumția de nevinovăție e la timpul trecut.

Alegerile prezidențiale 2020 nu au mare legătură cu calitățile, defectele, programele sau aspirațiile celor doi candidați, așa cum sondajele de opinie nu reflectă (din nou) situația din teren. Trump și Biden - unul în mod deliberat și vehement, cu puseuri de megalomanie, celălalt ca rezultat al unui scenariu pe care nu a fost nici măcar lăsat să-l citească până la capăt - își expun, sigur, pe aceeași scenă, la dezbateri televizate, ideile. Acolo unde Trump știe ce vorbește, dar nu și cum să vorbească, iar Biden, uncle Joe... nu mai știe de el. Dar se lasă cuminte încurajat de troțkiștii din partidul său care l-au asigurat că strategia⁶ de acum un secol a comisarului poporului ține în continuare: În timp ce înaintăm vertiginos pe drumul nostru, să menținem, tovarăși, o aparență de vulnerabilitate.

Fapt e că, din martie - când l-au sacrificat pe Sanders⁷, speriați că discursul lui, care înspuma microfoanele și i-ar fi speriat și pe Castro și pe Hrușciov, îi va alunga pe alegătorii de centru, nedecisi - democrații au naufragiat, în câteva luni, pe plaja unui maoism fără granițe, a unui exhibiționism extremist. Interesul lor pentru binele general e zero, a se vedea pachetele de legi abia trecute prin congres (prin House) de Nancy Pelosi, care în loc să se axeze pe ajutorarea imediată a populației și stimularea economiei la vreme de pandemie, propun folosirea a \$ 2400 miliarde (!) invocând zeci de destinații umanitare, meritorii ca scop dar care nu-și justifică urgența. Pelosi știe că propunerea de lege nu va trece prin senatul republican, dar nici nu așteaptă asta. Totul e propagandă electorală.

Socialismul de tip venezuelean

Trebuie să admit că Dinesh D'Souza are toate motivele să-și intituleze ultima sa carte așa cum a făcut-o⁸. Miza alegerilor de la 3 noiembrie nu e, de data aceasta, Casa Albă. E, pur și simplu, soarta capitalismului american, a libertăților și a bunăstării unei bune părți a planetei. A acelor popoare care au văzut în America, de la Tocqueville⁹ încoace, ultima, cea mai mare speranță. Recenta propunere/impunere de socialism american nu e viabilă, așa cum demonstrează politologul american de origine indiană, nu numai fiindcă socialismul nu a reușit nicăieri (nu, nici în Scandinavia, atât de des invocată, fiindcă țările nordice au un sistem de producție capitalist și (doar) unul de redistribuție a profitului de tip socialist), ci mai ales fiindcă, așa cum

reflectă lozincile articulate de Sanders, Warren, Tlaib sau Cortez, ar fi un socialism primitiv, unul în care lupta de clasă ar fi reinventată și naționalizarea obiectiv ultim. Un socialism, conchide D'Souza, de tip venezuelean.

Sanders și Warren, amândoi senatori ai Statelor Unite, au propus cu seriozitate în alegerile primare un model economic în care membrii consiliilor de administrație ale firmelor private să fie aleși în mare parte, prin vot, de către angajați. Primarul New Yorkului, Bill de Blasio, unul din greii democraților, nu crede în proprietatea privată. Discursurile militanților din campusuri sunt atacuri continue la adresa familiei tradiționale. Încălzirea globală e sfârșitul lumii, oceanele vor acoperi continentele, reproduce D'Souza din ineptiile pseudoștiințifice ale lui Ocasio-Cortez și ale altor democrați, dar în același timp soții Obama (socialiști, ecologiști) tocmai și-au cumpărat o proprietate de \$12 milioane (după alte surse \$15 milioane), de la patronul (capitalist) al echipei de baschet din NBA Boston Celtics, pe insula Martha's Vineyard, la doi pași de plajă. Nu mai crește nivelul apei?

Patru câmpuri de luptă electorală

Hai să vedem, totuși, dacă e să credem măcar pe jumătate în sondajele ultimelor săptămâni, unde se va da bătălia pentru Casa Albă. În Ohio, Wisconsin, Arizona și Pensylvania. Sigur, dacă Florida produce surpriza și trece din dreapta (în 2016) în stânga (în 2020), jocurile sunt făcute: chiriași noi pe Pennsylvannia Avenue. Dar dacă blondul miliardar de la Mar-a-Lago, Palm Beach îi convinge pe floridieni că cel care poate relansa economia, și implicit turismul - de care statul palmierilor, plajelor și al portocalorlor e total dependent - e totuși el, și numai el, cu Florida, Georgia și Carolinele (amândouă) în portbagaj, Trump ar avea exact aceeași șansă de care a profitat în 2016.

Îmbolnăvirea și spitalizarea neașteptată a președintelui, care a sensibilizat părți largi ale electoratului, precum și desecretizarea recentă a documentelor care atestă neîndoelnic rolul democratei Hillary Clinton în campania de maculare a contra-candidatului Donald Trump, prin inventarea în 2016 a unei așa-zise intervenții rusești în alegeri, îi pun pe challengerul Biden într-o situație dificilă în perspectiva viitoarelor dezbateri. Dar, cum în sondajele comandate de mass-media fostul vice-președinte e dat câștigător și în state din sud în care n-are nicio șansă, acesta pare cât se poate de optimist.

¹ - *American Evita; Hillary Clinton's Path to Power*, de Christopher Andersen, Ed. Harper Collins 2004

² - *The Guardian*, 25 ianuarie 2001

³ - *The End of History and the Last Man*, de Francis Fukuyama, Ed. Free Press 1992

⁴ - *Ayn Rand, o amazoană a capitalismului*, de Radu Jörgensen, în *Orizont* # 9/2020

⁵ - *Justice on Trial*, de M. Hemingway & C. Severino, Ed. Regnery 2019

⁶ - *The Russian Century*, de Brian Moynahan, Ed. Random House 1994

⁷ - *Bye, Bye, Bernie*, de Radu Jörgensen, în *Orizont* # 3/2020

⁸ - *United States of Socialism*, de Dinesh de Souza, Ed. All Points Books 2020

⁹ - *Democracy in America*, de Alexis de Tocqueville, 1835 & 1840

Manipularea aparenței

Vasile POPOVICI

Nu e o coincidență de nume, autorul mini-romanului recent apărut la Tracus Arte, *Maria și Machiavelli*, e chiar Iulia Motoc, judecătoarea de la Curtea Constituțională care a intervenit salvator în vara teribilă a lui 2012, când cuplul infernal Victor Ponta – Crin Antonescu dădeau asaltul asupra instituțiilor, azi judecătoare la Curtea Europeană a Drepturilor Omului de la Strasbourg, juristă eminentă și profesoară la Universitatea din București.

Povestea Caterinei, personajul principal, se învârtă, cum altfel, în jurul unor chestiuni ce țin de *dreptatea* ce se face sau nu se face în sala de judecată și în afara ei, în lumea în care trăim. Caterina este, în parte, o proiecție a autoarei, om ce a răzbit în viață prin puterea minții, voință și cultură. Se deosebește însă de autoare prin orbirea ce o împinge între roțițele mecanismelor societății *machiavelice*, una și aceeași, în esență, la New York, București și Reims, pe punctul să o transforme în victimă fără drept de apel.

După modelul unui thriller american, viața eroinei basculează grav tocmai în momentul în care Caterina ajunge pe culmile carierei universitare. Din acel punct, totul o trage în jos: lumea de acasă, cu alura ei de serial de televiziune populat de milionari și fete de consumație; corupția și aranjamentele din universitățile occidentale, perfect asemănătoare celor autohtone, dar la o scară mai mare, prin forța lucrurilor; o justiție americană aranjată, piesă schematică într-un scenariu funest, pe care nu te-ai fi așteptat să-l regăsești la un om ce cunoaște în profunzime sistemele judiciare de la noi și de aiurea.

Nu voi rezuma romanul, pe care l-aș fi vrut continuat sau măcar dezvoltat în diversele lui părți, cu atât mai mult cu cât autoarea arată un simț acut al concretului și o imaginație alertă, de scenarist de film, bine înșurubat în lumile în care își poartă personajele.

Ambiția Iuliei Motoc nu este doar de a povesti, ci și de a comenta la modul doct cele povestite, după un tipar intelectual modern în sens foarte larg. Naratorul are o consistență dublă: e perfect adaptat la turpitudinile pe care le consemnează cu naturalețe când descrie o soră rapace și impoastore sau o fostă miss Ucraina cu mari ambiții de a parveni prin sex, profesori malefici, milionari dubioși, faună umană schematică, multicoloră și vie, și se dovedește totodată capabil să navigheze dezinvolt prin comentarii de critică și istorie literară, filozofie și științe politice.

Alternanța dintre narațiune și comentariu transformă povestirea într-un joc relativizant-ironic pentru ambele tipuri de discurs. Tentația referinței cul-

turale, ce ocupă o treime din volumul romanului, introduce o complicație intelectuală, ca la Umberto Eco, într-o povestire centrată pe intrigă și mister.

Când moare mama eroinei, notația trimite la *Străinul* lui Camus: „Telefonul îmi alunecă din mână; nu pot nici măcar să plâng. Mă gândesc că nu am văzut-o pe mama de trei ani. Puteam să o văd, mă gândesc cât de aproape era Franța de România și cât de mult îi plăcea să vină să stea la mine la Reims. Și nu o mai cheмасem de trei ani.” Ai fi zis că secvența, importantă în derularea evenimentelor, face o trimitere *involuntară* la scriitorul francez. Ceea ce părea o reminiscență de lectură e de fapt o trimitere căutată și asumată ca atare în text. La fel ca dincolo, relația cu mama devine argument judiciar. În fața judecătorului, omul trebuie să se explice cu întreaga sa biografie, ca fiindă redusă la o sumă de aparențe, precum în romanul scriitorului francez: „Așa era în procesele staliniste [se revoltă Caterina în fața tribunalului]. Oricât l-aș iubi pe Meursault, *Străinul* lui Camus, nu mă pot împiedica să nu văd că procesul seamănă cu al lui”.

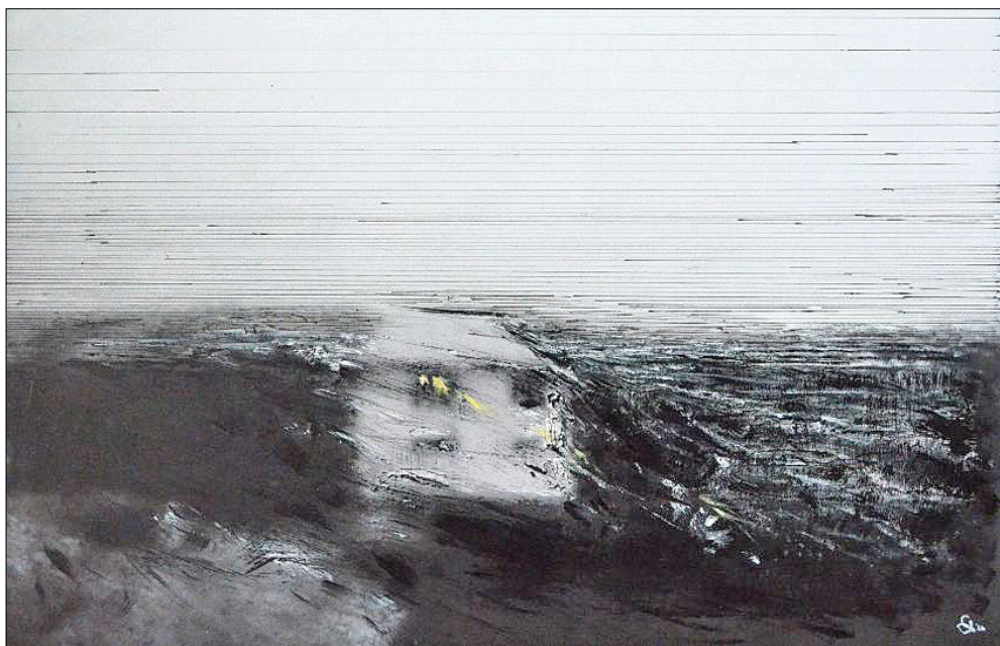
În centrul actului de justiție, sugerează romanul Iuliei Motoc, se află problema fundamentală a manipulării aparenței. Aparența e mai puternică decât adevărul. Mai mult, ea e însăși esența puterii. Iată de ce romanul este nu numai despre Caterina, victima aparențelor, ci și despre Machiavelli, cel ce a meditat îndelung asupra acestei chestiuni. În franceză în text, autoarea nu ezită să citeze dintr-o lucrare de specialitate a Cristinei Ion: „Pentru Machiavelli, secretul e în aparență. Puterea noului prinț este plată, în cele două sensuri ale cuvântului: e banală și nu are profunzime.”

Tot după modelul lui Machiavelli, care a conceput tratatul despre guvernare *Principele*, dar a imaginat, în paralel, și o piesă de teatru pe aceeași temă, *Mătrăguna*, ilustrare dramatică a tratatului, Iulia Motoc reunește într-o singură scriere povestea despre actul de justiție în lumea de azi și reflecția asupra lui. Or, reflecția aceasta este deopotrivă amară și surprinzătoare sub pana unei judecătoare de înalt nivel. Și deloc încurajatoare. Reflecția asta e mai degrabă opera unei inimi ce bate intactă sub roba profesională.

Ar fi păcat ca debutul acesta să fie rezultatul unui pariu, câștigat de altminteri, al unui om multiplu dotat, care, după ce a trădat literatura pentru o carieră juridică, își propune să-și dovedească sieși că a avut – că are – și acel talent încă la îndemână, pentru a reveni apoi, definitiv, la lucrurile *serioase* ale carierei.

Aș îndemna-o să persiste și în această direcție. Motive la fel de serioase ar exista și aici.

Iulia Motoc, *Maria și Machiavelli*, București, Editura Tracus Arte, 2020.

Arheologia recuperatoare

Dan C. MIHĂILESCU

Dacă pentru gazetăria lui Horia Stamatul a avut nevoie de arhivistica selectivă, Ion Dur a trebuit să facă o muncă de arheologie recuperatorie pentru a da coerență unei puzderii de proiecte, conspecte, excerpte, trasee capricioase și impulsuri centrifugale. Pe scurt, pentru a încheia cât de cât sistematic un fragmentarism care, altminteri, l-ar fi condamnat pe Băncilă să îmbogățească șirul rateurilor biobibliografice datorită cărora Cioran decreta blestemul generației 27 ca *realizare întru eșec*, respectiv Bucur Țincu, Petre Țuțea, D. C. Amzăr, Aurel Cioran, Mihail Polihroniade, G. Racoveanu, Ernest Bernea, Sorin Pavel, Petru Manoliu ș.a.

Grație abnegației fiicei filozofului Ileana Băncilă și eforturilor neobositei Dora Mezdrea, dispunem azi de o substanțială serie de *Opere* Vasile Băncilă, apărute la Muzeul Brăilei-Editura Istros, ca și la Editura Muzeului Literaturii, unde s-a tipărit în 2020 și esul lui Ion Dur *Post-restant. „Cazul” gânditorului Vasile Băncilă*. Abia acum putem observa documentat cum se situează brăileanul format în spiritul lui Iorga și C. Rădulescu-Motru între Nae Ionescu și Dimitrie Gusti, de la catedră, ori, dintre congeneri, între Mircea Vulcănescu, Dumitru Cristian Amzăr și Anton Golopenția.

Prima secvență incitantă este lucrarea de licență a lui Băncilă, dedicată lui Schopenhauer și topită ulterior în teza de doctorat despre etica, sociologia și politica filosofului german, cu multe observații captivante despre receptarea acestuia în România lui Maiorescu și Eminescu. Ghemul rostuit aici va înfășura benefic tot restul acestei energii speculative datorite etnopsihologiei, filozofiei culturii și sociologiei militante, cu perspectiva ideii românești drept categorie filozofică. Demersul lui Ion Dur se instituie ca o binevenită contrapondere la verdictul nedrept și tendențios aplicat în academicul tratat al filozofiei românești de către cuplul Dumitru Ghișe - Nicolae Gogoneață, unde brăileanul ce viza ridicarea sapiențială a Bărgănelului la ondulatoriul spațiu mioritic blagian a rămas încastrat în formula ortodoxismului gândirist. Cu Wundt, Frobenius, Blaga și energetismul lui Motru în minte, tâ-

nărul filozof practică o adevărată bulimie referențială și conspectează cu vrednicie nu doar Schopenhauer, ci și Kant, Bergson, Dilthey și Faguet.

Existența românească este capitolul care îl situează pe Băncilă alături de Rădulescu-Motru, Dumitru Drăghicescu și Ralea, iar secțiunea alocată Ardealului ca „*psihologie etnică diferențiată*” rămâne încă de acută actualitate, în condițiile în care simbioza provinciilor românești, mult visată la 1848, 1878 și 1920, tot în stadiul dezideratului se găsește.

Observațiile privind excepționalismul ardelenesc, aristocratismul moldav și ambivalența dobrogeană sunt bine direcționate în ambivalența unui destin, secțiunea rezervată binoamelor considerate specifice spațiului românesc – individualism vs. comunitarism, moralism vs. estetism, lirism vs. intelectualism – de regăsit și aiurea, fie în Europa, fie pe alte continente, ca să nu mai vorbim de zonele de *limes* dintre catolicism și protestantism. Toate aceste binoame, observă Ion Dur, „*alcătuiesc un armonism spiritual cu complexitate, variație și dinamism*”, după care citează din Vasile Băncilă: „*Poporul român nu iese niciodată din complexul armonios, fiindcă el e sănătos, echilibrat, clasic, fiindcă el întrebuințează cultura pentru viață și mântuire, iar nu pentru exhibiții*.”

Omenește și istorico-literar, examinarea corespondenței Blaga-Băncilă este secvența cea mai atașantă, dat fiind că orgoliul mentorului, mereu dornic de admirație, coincide perfect cu totala dăruire a tânărului gata de orice serviciu exegetic și de mediatizare benevolă în favoarea maestrului.

Aici intervine însă și singura mare obiecție ce se cuvine adusă monografiei, și anume neglijarea epistolarului Băncilă - Bazil Munteanu, apărut în 1997 la Brăila, sub îngrijirea lui Zamfir Bălan. Este o sursă esențială pentru anii de formare și voința lui Băncilă de a se afirma la Fontenay-aux-Roses sub directoratul (discreționar) al lui N. Iorga, pentru idealurile, principiile, temperamentul lui. Pe scurt – pentru ființa eseistului și rosturile sale, ca prieten, ucenic filozof atras de istorie, sociologie și antropologie, ca fiu și soț visându-și arcadiano-noician împlinirea într-o livadă sau podgorie dedicată pătinișan *symphilosophiei*.

E de revenit la acest schimb epistolar.

13

teritorii

Factorul frică

Valentin CONSTANTIN

M-am simțit relativ izolat în poziția publică pe care am luat-o în primăvară, în chestiunea gripei din Wuhan. O vreme nu am mai citit nimic în presa internațională legat de subiect. La noi nu era oricum mare lucru de citit. După șapte luni apăsătoare, am reluat lecturile pe terenul surselor de încredere. Cîteva texte mi-au atras atenția, majoritatea publicate în AIER. Primul text îi aparține lui Jeffrey A. Tucker¹. El descrie *lockdown*-ul ca pe o ideologie politică. Tucker notează: „Orice ideologie politică are trei elemente: o viziune a unei lumi infernale cu un dușman care trebuie distrus, o viziune a unei lumi aproape perfecte și un plan pentru a o transforma pe una în cealaltă”. Ideologia *lockdown*-ului vede infernul ca pe o societate în care patogenii zburdă în libertate, spune Tucker, iar paradisul este societatea al cărui management este asigurat de o tehnocrație medicală care are ca sarcină esențială suprimarea oricăror maladii. Ființele umane sînt rezervoare de viruși mortali. Trecerea de la infern la paradis, sau transformarea socială, se realizează prin, spune același Tucker, „cel mai intruziv complet și global control de pînă acum al ființelor umane”.

Cuvîntul de ordine este un minunat oximoron: „distanțare socială”. Distanțarea socială suspendă, aparent temporar, apropierea umană. Suficient cît să o pună în discuție, de data aceasta definitiv. Rămîne ideea că apropierea umană este o valoare care depinde de un context.

Totuși, *lockdown*-ul are un suport popular de mari dimensiuni. Acest suport este frica sau, într-o versiune mai puțin rațională, panica. *Lockdown*-ul a atins deja un nivel destul de sofisticat de exercitare a puterii. Nu mai este manifestarea unei puteri relaționale, puterea cuiva care te determină să faci ceva prin amenințare sau coerciție. Asta a fost la început, în faza primitivă, din martie-aprilie. Frica și panica au creat o bază socială incredibil de puternică pentru o nouă formă de populism.

În acest moment puterea din spatele *lockdown*-ului este ceea ce Susan Strange numea putere structurală. De exemplu, restaurantele nu vor falimenta pentru că vor fi închise prin ordine administrative, ci pentru că oamenii au început să le privească ca pe niște incinte ale răului pe care mulți se tem să le mai frecventeze. Sau, oamenii își reclamă constant vecinii, ziariștii au devenit gardieni civici, dușmanul este negaționist.

În afara articolului lui Tucker, am citit două luări de poziție ale experților despre *lockdown*. O scrisoare deschisă semnată de 394 de medici belgieni, adresată guvernului lor și media². În afara celor 394 de medici, scrisoarea a fost semnată de 1.340 de cadre medicale și de 8.897 de cetățeni. De ce a fost adresată această scrisoare și către

media? Pentru că, așa cum spunea cineva, „jurnalismul responsabil a fost una dintre primele victime ale anului 2020”. Pentru că în 2020 presa este „aliniată în spatele grupului de experți al guvernelor”. Nu există spațiu suficient pentru opiniile diferite. Nu am văzut la noi debateri publice cu specialiștii care au opinii diferite. Mai mult, OMS a recunoscut prin strategii săi, mai direct sau mai voalat, că recomandă o cenzură a opiniilor care contrazic curentul majoritar, oficios sau oficial, inclusiv evaluările dizidente ale experților.

Încă din februarie 2020, directorul general al OMS, etiopianul Tedros Adhanom Ghebreyesus, a declarat: „Nu luptăm doar cu o epidemie, noi luptăm cu o infodemie”. OMS tocmai calificase COVID-19 ca „urgență de sănătate publică de interes internațional”. Organizația întrevădea, în sfîrșit, o oportunitate de a fi distribuită într-un rol global efectiv. Acest fapt ar fi rezolvat, probabil, o creștere satisfăcătoare a fondurilor sale extrabugetare, principala problemă din ultimii ani.

Limbajul presei a devenit straniu, subliniază autorii scrisorii, medicii erau „eroi de îngrijire din prima linie”, se desfășura „un război” cu un „dușman invizibil” și „un virus criminal”, ș.a.m.d. Aceste clișee au fost acuturate peste tot în lume cu viteză răspîndirii virusului³. Media a început un „bombardament neobosit cu cifre”, fără comparațiile decente cu, de exemplu, decesele provocate de gripele sezoniere din anii anteriori, sau măcar cu decesele provocate de alte boli⁴.

În Belgia, afirmă medicii, a fost în întregime manipulare și nu informare. Media a contribuit masiv și persistent la instalarea fricii și, posibil, a panicii. Impulsul aparține OMS, care a prezis inițial 3.4% victime. Această cifră este imensă, reprezintă milioane și a fost o predicție falsă. În realitate, numărul deceselor nu a depășit 0.2%⁵. Această predicție falsă a pus o presiune fără precedent pe unitățile de terapie intensivă, au afirmat medicii belgieni.

Un expert în chestiunea riscului, de la *Institutul Max Planck*, a explicat cît se poate de clar ce înseamnă o reacție disproporționată față de un risc⁶. Frica de virusul din Wuhan este un exemplu de frică provocată de situațiile în care mor mai mulți oameni în intervale scurte de timp. *E.g.*, frica pe care o provoacă accidente de avion. Gerd Gigerenzer oferă exemplul reacției guvernelor după izbucnirea gripei porcine. La sfatul OMS, mai multe guverne s-au aprovizionat masiv cu Tamiflu, un medicament destinat să combată cazuri severe ale bolii. Mai mulți dintre experții care consiliau OMS aveau, ne spune autorul, „conexiuni financiare cu fabricanții de medicamente și încă nu există nici o dovadă că Tamiflu este eficient”. Statele Unite au risipit mai mult de un miliard de dolari urmînd sfaturile OMS.

În cazul nostru, frica întreținută de media a constituit o bază pentru a considera că politica care trebuie urmată este aplatizarea curbei infectării pentru a întârzia un colaps al sistemului sanitar.

Însă, spun medicii belgieni, testul PCR nu a fost auto-testat în mod serios. Iar creatorul său a avertizat că testul a fost destinat cercetării și nu diagnosticării. Acest fapt explică numeroasele rezultate fals-pozitive. Mai mult, testul nu indică infecția activă sau infecțiozitatea și nu justifică măsuri bazate exclusiv pe astfel de teste. Faptul că o persoană este testată pozitiv nu înseamnă că această persoană este clinic infectată, că este bolnavă, sau că se va îmbolnăvi.

Alt argument împotriva *lockdown*-ului îl reprezintă simpla comparație dintre statele care l-au adoptat și statele care l-au refuzat. Curbele de infectare sînt similare și nici nu există o rată mai mică a mortalității în statele care au ales *lockdown*-ul.

Scrisoarea deschisă este o pledoarie extinsă care merită citită în întregime, deoarece poți afla, de exemplu, chestiuni serioase legate de imunitatea noastră pe care nu le poți auzi de la domnul Rafila sau de la domnul Streinu-Cercel. Află apoi că infectarea nu este posibilă în aer liber. Sau că persoanele sănătoase sau asimptomatice nu transmit boala și că nu există dovezi științifice despre infectare prin obiecte.

Măștile, celebrele măști, sînt prezentate cu avantaje și dezavantaje. Belgienii au omis totuși specificul nostru local: masca pensionarului sărac, cu șnurul ei îngălbenit de murdărie. Ce reprezintă în epidemiologia locală o mască de unică folosință purtată de zeci sau de sute de ori? Concluziile scrisorii belgiene s-ar putea să nu satisfacă nici experții consultativi ai guvernelor, gen Anthony Fauci, a căror legitimitate este contestată explicit, nici OMS, despre care belgienii spun că e influențată de

conflicte de interese.

Prima concluzie: COVID-19 este un virus care poate fi tratat (răspunde la tratament), cu o rată de mortalitate comparabilă cu gripa sezonieră⁷. A doua concluzie: nu există stare de urgență și, în fine, sănătatea nu poate fi invocată atunci cînd se produc daune sănătății.

Al doilea text demn de atenția dumneavoastră aparține unui expert american care a studiat virologia și bolile infecțioase și a lucrat în industria farmaceutică de virf⁸. Koops și-a propus să combată două teme vehiculate în jurnalismul dezinformat: conceptul de virus mortal și ideea de vaccin care elimină un virus.

Koops ne oferă următorul exemplu: în februarie curent, virusul Wuhan a fost descoperit pe o navă de croazieră aflată în Japonia. Trebuie subliniat că majoritatea turiștilor erau bătrîni pensionari. Jumătate din oamenii de pe navă, 672, erau pozitivi și au rămas în carantină. S-au înregistrat 13 decese. Era clar, spune Koops, că virusul nu era mortal (0.19% decese) și era de asemenea clar cine era în pericol. Pentru mine, datele din această situație epidemică sînt mult mai pertinente decît datele din bombardamentul zilnic cu cifre⁹.

În ce privește vaccinul, Koops prezintă o rată de eficacitate a vaccinului anti-gripal, măsurată între 2004 și 2019. Rata a variat între 10% în 2004 și 60% în 2010. Alți ani cu eficacitate redusă au fost 2005 (21%), și 2014 (19%). La persoanele de peste 75 de ani, eficacitatea vaccinului este inexistentă¹⁰.

Vaccinul nu face nimic pentru a interacționa cu un virus, precizează Koops. Nu este preventiv. Nu blochează intrarea virusului în corp. Vaccinul, spune el, este un „inspirator” al sistemului imunologic. Arma noastră sînt anticorpii. Iar în noua boală contează încărcătura virală și mediul înconjurător (spitalele nu sînt locul optim de tratament).

În ce mă privește, cred că frica este atît semnul distinctiv al perioadei prin care trecem, cît și factorul generator de politici publice. Unii ar spune că populațiile sînt cuprinse de frică, iar guvernele au fost atinse de panică. De ce? Pentru că guvernele totalitare și guvernele democratice au totuși ceva în comun în vremuri normale: lipsa răspunderii pentru calitatea sau rezultatele guvernării. Un guvern totalitar reduce prin diverse mijloace pericolul contestării (care este asociat cu solicitarea angajării răspunderii). În guvernarea democratică a fost inventată o formulă numită „răspundere politică”. Aceasta este orice, numai răspundere nu. Ideea că cetățeanul, atunci cînd preferă la alegeri pe altcineva te trage de fapt la răspundere, este ridicolă.

În vremuri excepționale, sau pe care guvernele le percep ca atare se instalează o teamă de răspundere, o specie de teamă de necunoscut. Guvernele adoptă o venerabilă tactică birocratică: se acoperă. A te acoperi nu înseamnă să adopți cele mai bune politici, care pot implica riscuri. A te acoperi înseamnă să te protejezi de riscuri. *Lockdown*-ul este un mijloc adecvat. Liniștea unora se plătește cu libertatea altora. Și astfel, libertatea s-a ieftinit.

¹ v. *Lockdown: The New Totalitarianism*, AIER, october 1, 2020.

² v. *Open Letter from Medical Doctors and Health Professionals to All Belgian Authorities and All Belgian Media*, AIER, september 20, 2020.

³ Un savant local, domnul Streinu-Cercel, ne-a comunicat cu o cultivată emfază că virusul din Wuhan se deplasează cu 7 metri pe secundă.

⁴ Mi-am amintit amănuntul că la noi, Institutul Național de Statistică a comunicat că în primele 6 luni din 2020 au murit la noi cu 4% mai puțini oameni decît în 2019. La categoria „peste 70 de ani” au decedat cu 3.8% mai puțini oameni. (luni, 10 august 2020, INS – *Mișcarea Naturală a Populației*).

⁵ Acest 3.4% a fost răspîndit la noi de reputatul Emilian Popovici, care ne amenința că fără lockdown am fi avut, nici mai mult, nici mai puțin, de 11.700 de decese. Adevărul, 7-10 mai 2020, pagina 5.

⁶ v. Gerd Gigerenzer, *Ceea ce nu ne omoară ne sperie*, Dilema Veche, nr. 840 din 26 martie - 1 aprilie 2020, p. 13 (*apud Project Syndicate*, 2020).

⁷ Există deja, spun autorii, o terapie accesibilă sigură și eficientă, disponibilă pentru cei cu simptome: HCQ (Hidroxiclorochina), zinc și AZT (Azitromicină). Există de asemenea un tratament pentru cei cu un răspuns imun exagerat la virus.

⁸ v. Roger W. Koops, *A Primer For the Media on Viruses, Vaccines, and COVID-19*, AIER, september 25, 2020.

⁹ O parte dintre pasageri au murit de pneumonie, adică de infecție bacteriană.

¹⁰ Succesul vaccinului în cazul variolei s-a datorat, *inter alia*, faptului că a fost în întregime o boală umană, că a avut simptome unice și ușor de recunoscut.

Crize și epidemii

Mădălin BUNOIU

Toate domeniile și toate activitățile devin tot mai profesionalizate. Astăzi există specialiști în aproape orice, de la nutriție la zboruri spațiale, de la pari-uri sportive la inginerie genetică, de la inteligență artificială la consiliere politică. Furnizorii de educație stau la pândă pentru a exploata orice nișă care se deschide pentru o nouă oportunitate educațională. Informația a devenit atât de accesibilă, încât evidențierea a ceva nou este o știință în sine. Normalitatea a dispărut din tot ce înseamnă marketing sau promovare de produs, oricare ar fi tipul acestuia – literar, artistic, imobiliar, alimentar. De aceea, cuvinte precum scandal, spectaculos, excepțional, nemaivăzut, nemaîntâlnit, criză, „nucleară” aproape că nu ne mai sensibilizează. De ce ar face-o o carte cu un titlu atât de banal – *Criza spiritului american*”? Cu atât mai mult cu cât este scrisă acum aproape 40 de ani...

Scriu aceste rânduri la câteva zile după ce societatea românească, dacă ar fi o societate normală, ar fi trebuit să intre în criză atunci când a aflat că un anume impostor nu numai că și-a luat examenul de bacalaureat la 32 de ani, dar și că acela era fals. Nu numai că nu s-a mulțumit să-și camufleze modestul intelect într-o zonă călduță, dar a și sfidat, sau mai degrabă a speculat, frivolitatea unui sistem de care ne plângem zilnic – este vorba de cel educațional. Am crezut, fiecare dintre noi, că după exemplele nemărate de teze de doctorat plagiate, de CV-uri împănuate cu licențe și masterate la universități de doi bani, nu o să ne mai surprindă nimic. Din punct de vedere teoretic, a demonstra importanța educației este un non-sens și cu toate acestea, iată, exemplele de acest gen ne fac să ne gândim că avem o criză, a educației, a bunului simț, o criză a spiritului așa cum ne provoca Allan Bloom încă din 1987.

La acea vreme, Bloom făcea o comparație a aspirațiilor tinerilor americani în raport cu tinerii europeni. Europeanii, urmând un sistem educațional mai conservator, direcționat înspre acumulări intelectuale solide, își alimentau imaginația din lecturile clasice visând la cariere academice, literare sau științifice, în timp ce tinerii americani, ancorați într-un sistem educațional mai pragmatic, visau la cariere în lumea bussiness-ului sau a show-biz-ului. Diferența Europa - SUA din anii 80 a ajuns astăzi și în România. Modelele nu mai sunt eroii cărților sau profesorii, cercetătorii, astronauții, tenismenii, gimnastele, ci specimenele cele mai stupide și inalficabile prezente de dimineața până seara pe canalele de televiziune.

Pentru națiunea americană, a fost un șoc faptul că începutul erei spațiale i-a plasat în spatele sovieticilor. Această realitate a generat o serie de schimbări profunde în sistemul educațional american. A fost un moment prielnic pentru discipline ca matematica și fizica să iasă în evidență: dintr-o dată, în fața unui iminent pericol, cel comunist, o națiune a decis că trebuie să-i onoreze pe cei care vor reuși să exceleze în domeniul spațial. Și astfel, beneficiind și profitând de o criză, societatea americană a pus prin educație și știință o distanță semnificativă față de competitori, distanță care se menține și astăzi.

Politicienii și guvernanții români nu au niciun obiectiv, nu sunt capabili să ia nicio decizie bazată pe rezultate și analize. Totul se face din inerție și reactiv. A trebuit să avem parte de o lebdă neagră, pandemia, pentru a realiza că elevii au nevoie de tablete și alte instrumente digitale. A trebuit să avem o altă lebdă neagră, Co-

lectiv, pentru a realiza că avem nevoie de proceduri pentru situațiile de incendiu. Și ne întrebăm: câte lebede negre să mai așteptăm? Ce drame mai trebuie să trăim pentru a ajunge la o stare de normalitate?

Pentru a nu mă înscrie în paradigma cărcotașilor de serviciu, a celor capabili doar de critică, fără soluții și fără orizont, iată câteva exemple de obiective pe care chiar și un politician modest și le-ar putea propune: eradicarea analfabetismului funcțional; eliminarea bullying-ului în unitățile școlare (în special prin măsuri care să vizeze elemente de consiliere); crearea cadrelor pentru clasarea a cinci universități în top 1000 al ranking-ului Shanghai prin mecanisme care au în vedere analiza indicatorilor, susținere financiară pentru atragerea unor profesori și cercetători de renume, burse doctorale și post-doctorale semnificative, eliminarea abordărilor mioritice – studiile de doctorat sunt la zi, dar 90% dintre doctoranzi au locuri de muncă *full time* în localități situate la sute de km distanță de centrul universitar și, unii dintre ei, mai îndeplinesc zilnic și alte 2-3 responsabilități – a se vedea deja celebrul caz menționat anterior.

În perioada anilor '60-'70, societatea americană, dar și mediul studențesc și universitar erau atât de deschise în a integra toate tipurile de tineri, în special a celor afro-americani, astfel încât au fost gândite, formal dar și informal, o serie de măsuri care să faciliteze accesul la educația universitară a unui număr cât mai mare de tineri proveniți din această categorie. Au fost scăzute standardele de calitate la admitere, au fost diminuate standardele în procesul de examinare. S-a făcut, practic, orice pentru a favoriza procesul de integrare. România are și ea astăzi mecanismele proprii de discriminare pozitivă pentru populația de etnie rromă, dar și pentru populația care provine din mediul rural.

În SUA s-a constatat, după ani de aplicare a acestor măsuri, că mecanismele adoptate nu au dus la îmbunătățirea situației. Experiența ultimilor 10-15 ani ne arată ca nici în România aceste decizii n-au asigurat rezultatele scontate. Este evident că altele sunt măsurile ce trebuie luate. Și ele trebuie duse la bază, acolo unde se generează educația primară a cetățenilor. O societate echitabilă, pentru care pledez necondiționat, trebuie să asigure accesul la resurse din prima secundă a existenței fiecărui cetățean.

Allan Bloom distinge între studenți și comportamentul acestora, și universitate ca instituție. M-am regăsit în modul în care autorul privește universitatea, acea instituție care oferă educație și cunoștințe pentru dezvoltarea intelectuală a fiecărui student și nu pentru un scop utilitar imediat – o profesie care astăzi este și mâine dispare. Asistăm acum, mai mult ca oricând, la o presiune înfiorătoare din partea marilor companii care urmăresc să transforme universitățile într-o formă mai evoluată de școli profesionale. Sub sintagma rudimentară a „legăturii cu piața muncii”, cu un lobby agresiv făcut asupra politicianilor de mucava, este subminat rolul esențial al universității: acela de a crea absolvenți cu atitudine civică, capabili să gândească empatic și critic, dar, mai ales, să fie promotori ai unui spirit liber. Analizând cât se poate de obiectiv evoluția societăților de gândire și cultură occidentală, incluzând aici cu indulgență și România, constatările lui Allan Bloom par mai actuale ca oricând. Nu mai asistăm doar la criza spiritului american. Asistăm, pur și simplu, la criza spiritului.

¹ Allan Bloom – *Criza spiritului american*, Editura Humanitas, București, 2017.

Prea devreme pentru necrologul intelighenției est-europene

Vladimir TISMĂNEANU

În a doua parte a secolului al XX-lea, intelectualii critici ai Europei Centrale și de Vest au presupus că dacă dezvăluie capcanele istoricismului marxist și potențialul totalitar al acestuia, vor anula pe loc punctele de atracție ale tuturor ideologiilor. S-a dovedit a fi o iluzie. După 1989, mulți oameni au fost seduși de incipiente crezuri autoritare.

Am asistat la emergența unor doctrine legate de rasism, naționalism turbat sau corporatism social. Întrebarea care se pune este dacă intelectualii mai contează în lumea politică postcomunistă? Sau, altfel spus, avea dreptate Leszek Kołakowski să observe că deziluzia intelighenției față de teleologiile redemptiv-apocaliptice a făcut-o să se abțină de la a mai susține poziții profetice?

Kołakowski nota astfel declinul tentației oraculare și evanescența acelei boli care se numește idolatria în politică: „Există mult mai puțină dorință de a oferi un sprijin necondiționat defunctelor ideologii și o înclinație mai mare către păstrarea distanței față de afacerile politice, cu tendința logică de retragere în zone mai sigure și mai specializate. Ca rezultat, probabil că avem acum mai puțini lunatici și escroci influenți, dar și mai puțini intelectuali pedagogi”. (Modernitatea sub un neobosit colimator). Se înșela doar în privința primei situații (a escrocilor influenți).

În ceea ce mă privește, consider că intelectualii critici și-au menținut șansa de a fi direct implicați în reformularea sferei publice în Europa postcomunistă. Actualele debateri și controverse – în special tentativele revizionismului istoric și căutarea motivată etnic a unor țapi ispășitori – oferă intelectualilor un nou rol vital ca pedagogi civici. Ei sunt cei care se uită la situațiile alarmante ale zilelor noastre înarmați cu patru decenii de experiență a umilințelor, autoflagelărilor și renașterilor morale. Din acest punct de vedere, ei devin propagatori ai înțelepciunii neconvenționale, spărgători de tabuuri și practicanți ai unei arte politice diferite.

Câtă vreme nu va exista o credibilă clasă politică, câtă vreme partidele politice vor rămâne incapabile să formuleze interese distincte care să reflecte angajamente ideologice coerente și consistente, intelectualii vor fi încă necesari spre a continua tranziția democratică. Ralf Dahrendorf a formulat perfect acest principiu: „acolo unde intelectualii rămân tăcuți, societățile nu au un viitor”. El a demonstrat în mod corect că, într-o comunitate în care s-a cronicizat învrăjbirea și cu spațiul public aflat constant sub presiunea globalizării, relația dintre idee și acțiune nu și-a pierdut potențialul de revitalizare a politicii, de cea mai importantă sursă a libertății. (După 1989. *Morală, revoluție și societate civilă*).

De aceea, este atât de important ca intelectualii să rămână critici ai derapajelor etice care primejduiesc tinerele democrații ale Europei Centrale și de Est. Ei sunt cei care au suportat, în mod cât se poate de dramatic, consecințele limitării drepturilor fundamentale și nu există niciun motiv de a crede că vor uita atât de ușor prețul plătit pentru aceste privațiuni. Evitând tentațiile auto-glorificării (au existat și excepții, desigur), intelectualii vor trebui să evite și anumite sentimente autoinduse referitoare la o așa-zisă impotență istorică. Deși nu sunt atotputernici, intelectualii liberali ai regimurilor postcomuniste rămân depozitarul speranței democratice. Ei sunt cei care pot preveni căderea în excese tribale și le pot reaminti concetățenilor că revoluțiile din 1989 n-au fost înfăptuite de dragul unor noi penitenciare pentru gânditori nonconformiști.

Nici complet câștigători, nici pierzători, intelectualii împiedică degenerarea revoluțiilor democratice într-o masivă răfuială cu alții, în deghizarea grotescă a entuziasmului de masă. Eu, cel puțin, cred că este mult prea devreme pentru a scrie necrologul intelighenției critice est-europene. Fără contribuțiile ei, marea transformare din 1989 ar fi fost cu mult mai puțin glorioasă. Unii au spus că mișcarea disidentă a produs o revoluție non-revoluționară. Într-adevăr, proiectul ei civic n-a fost sub nicio formă un model de inginerie socială, și, din acest punct de vedere, momentul 1989 este radical diferit de 1789 și 1917. Tot ce au cerut intelectualii critici a fost autenticitate și, în cele din urmă, reîntoarcerea la normalitate.

Contribuția intelighenției critice a fost primul pas pe calea reîntoarcerii la Europa. Europeanizarea fostelor state comuniste, fără a fi fost sfârșitul iluzoriu al politicii, poate fi privită drept prima ruptură clară cu ciclul terifiant de fantasma ideologice al secolului trecut. Procesul se poate transforma în ceva mai apropiat de ceea ce Václav Havel numea „post-democrație”: „nimic mai mult și nimic altceva decât o democrație care a căpătat încă o dată conținut uman”. (*To the Castle and Back*). Am fi totuși naivi să zugrăvim o imagine complet roză, pentru că normalul și meritatul sentiment de împlinire este acompaniat adesea de neliniștile și anxietățile unui prezent imperfect.

15

scienza nuova

Arhiva de imagini interioare (2)

Andrei UJICĂ

Mie îmi plăcea de una dintre orfeline, încă de la vîrsta de la care nu am amintiri. Era pe vremea cînd locuiam la Oradea și mergeam doar în vizită la bunica, la Timișoara. Soră-mea mi-a povestit că păream fericit cînd mă lua în brațe o elevă drăguță, de prin clasa a treia, pe nume Doina, pe care ea o apăra de infirmiera internatului, care era un zbir. Lucrurile s-au complicat după ce ne-am mutat de tot la Buni. Crescusem puțin între timp și nu voiam în ruptul capului să mîncînc fără Doina. Asta o pune pe bunică-mea într-o postură delicată, putînd fi acuzată că protejează o elevă anume. Eu eram însă de neînduplecat. Pînă nu se așeza și Doina cu noi la masă, nu mîncam.

Nu mi-a rămas în minte aproape nicio imagine din viața noastră de la orfelinat. Nici din casă, nici din curte, de la joacă, doar culoarul care ducea spre locuința noastră și ușa de la dușurile elevelor, de pe care ieșea cîte o fată, alergînd desculță pe dalele de ceramică spre dormitor, învelită într-un prosop. Dar și astea pot fi doar imaginate. În schimb, persistă în memorie mirosul de DDT, care se simțea în toată clădirea și care pătrundea și în camera mea după fiecare dezinfectare.

Doina și cu mine ne-am regăsit nu demult pe una din rețelele numite „de socializare” și de atunci vorbim din cînd în cînd la telefon. Azi mi-a povestit despre serbările pe care le dădeau fetele la internat, în preajma Crăciunului – „cu ocazia Sărbătorilor de iarnă”, cum erau numite în epocă –, la care veneau oameni înstăriți din oraș, cîți mai erau sau ce se poate înțelege în contextul ăsta prin „înstăriți”, și care donau pentru orfelinat. Am încercat să-mi imaginez sala plină de doamne îmbrăcate cu rochiile pe care le păstrasera din anii premergători instaurării la putere a Frontului Democrației Populare și de domni în costumele acelea „fără moarte”, la două rînduri, încă după moda de dinainte de război. Ei își lăsaseră lodenurile și pălăriile la garderobă, dar n-am reușit să văd dacă ele îndrăzniseră să vină sau nu în blănuri. Și nici să miros dacă se parfumasera cu cîteva picături de parfum franțuzesc, de pe fundul unei

sticle și ea veche de zece ani. În orice caz, am simțit înrîncenarea cu care se agățau de iluzia unei vieți normale, în tristul, sumbrul gri care-i înconjură. O insulă de iluzorie normalitate pentru maturi, așa cum tinerii le aveau pe ale lor, cu ceaiurile la care fete în fuste ample cu jupon dansau rock and roll cu băieți malagambiști.

Am auzit, pe de altă parte, că oamenii obișnuiau să-și cumpere pe vremea aceea doi brazi. Pe unul îl țineau în casă, unde îl împodobeau pe ascuns de Crăciun, după care stăteau o săptămînă cu perdelele trase, pe celălalt, însă, îl lăsau la vedere pe balcon, ca să semnaleze că îl vor împodobi doar de Revelion, după regula nouă. O declarație publică de oportunism, ce anunța un nou stil de viață.

Doina mi-a mai spus că fetele puteau fi invitate de cîte o familie onorabilă, de oriunde din țară, să-și petreacă împreună sărbătorile sau chiar o întreagă vacanță „pitorească și mizericordioasă” – ca să folosesc aici o vorbă a lui Caragiale. Așa se face că ea a ajuns, în vara lui 1957, să vadă Bucureștiul. Tot cam pe-atunci, cei de la Comitetul Regional P.M.R. au pus ochii pe clădirea din Pestalozzi, cu gîndul să instaleze acolo Școala de partid, iar Casa de copii a fost mutată, în primăvara lui 1958, cu noi toți, la Lugoj, pe strada Jdanov. Mama a primit un post la Secția agricolă raională, unde i s-au pus la dispoziție un docar cu doi cai și birjar, lucru care pe mine m-a încîntat la culme.

Fetele erau supărate pe Buni. Se răspîndise printre ele zvonul că ea „a mutat școala la Lugoj”. Din cauza asta îi aruncau întruna priviri încărcate de reproș. Era probabil, însă, și o formă de a-și vărsa năduful pentru faptul că, după cum am auzit, Buni era foarte severă. O fi fost așa, crezînd că e mai bine pentru fete, de teamă că nu ar face față răspunderii privind viitorul lor sau din răutate de femeie părăsită, nu știu să spun. Pe mama, în schimb, fetele o iubeau, fiindcă, așa cum ziceau ele, „avea inimă bună”. Eu n-am cunoscut-o astfel pe Buni. Dimpotrivă, după ce s-a mutat ea la noi, rolurile se pare că s-au inversat. Mama era persoana severă din casă, apăsătoare de grijile zilei de mîine, în timp ce Buni era „un înger”, cum singură obișnuia să se ia peste picior, rîzînd. Mă rog, cu mine a fost așa de la bun început.

Într-o bună zi, Doina s-a îmbolnăvit. Era în laboratorul de chimie împreună cu un coleg, școala fiind mixtă, cu băieți și fete din oraș. Ei bine, băiatul acela, așa cum fac toți puștani la vîrsta aceea, găsindu-și o plăcere în ceea ce cred ei că înseamnă *să-ți bați joc de fete*, i-a spus Doinei, care a întrebat la ce folosesc boabele de ricin, dintr-o cutie de mărimea uneia de chibrituri de pe masă, cum că ar fi foarte bune să-ți curețe stomacul. Drept pentru care, după ce a rămas singură, Doina a mîncat toată cutia. I s-a făcut bineînțeles rău, cu vărsături, trebuind să iasă frecvent din clasă. În consecință, a fost dusă la spital, unde i s-a făcut o spălătură stomacală și, fiindcă tot era acolo, au pus-o pe masa de operație și i-au scos apendicele.

Întîmplarea a făcut ca tocmai atunci să cadă și ziua ei de naștere. Impresionate, mama și Buni au făcut un tort, cred că au cumpărat și niște fursecuri și ciocolată, și ne-am dus să i le ducem Doinei la spital. Îmi aduc aminte de drumul nostru în docar prin oraș, mama ținea tortul în brațe, iar eu, punga cu dulciuri pe genunchi. Am impresia că mai erau birje la Lugoj pe vremea aceea, cu vizitii care se salutau ducîndu-și biciul la frunte sau la chipiu. Imaginile astea se suprapun însă cu unele din filmul NOI al lui Artavazd Peleşian, în care o familie armeană trece mîndră în trăsură prin centrul Erevanului, salutînd cunoscuți de pe trotuar sau din alte atelaje. Și acolo se amestecau pe stradă oameni, cai și mașini, doar că forfota Erevanului nu se poate compara cu tihna Lugojului.

În schimb, aud cu mare exactitate și azi, sunetul acestei scene. Rîsul mamei, apostrofarea „Mai încet, Jeny” a bunicii, cloncănitul cailor pe pavaj, claxonul cîte unei Pobede. Și chiar dacă și amintirea asta e doar imaginată, ea este probabil identică sunetelor reale ascunse undeva adînc în mine.

* * *

Casei de copii îi era atașată o școală cu program complet: ciclu primar, secundar și liceu. Așa se face că

am intrat în clasa întii la școala lui Buni. Asta se întîmpla în toamna lui 1958. În multe familii, pe atunci, era obligatoriu să aibă loc, în săptămîna dinainte ca un copil să îmbrace prima lui uniformă de elev, o discuție serioasă cu părinții. Era varianta estică a ceea ce americanii numesc „The Talk”. Avertismentul pe care tații de culoare îl dau, cam la aceeași vîrstă, copiilor lor, referitor la modul în care să se comporte la orice contact cu poliția, dacă vor să rămînă în viață. În ce ne privește, eram avertizați să nu povestim la școală nimic din ceea ce se întîmplă sau se vorbește în casă. Asta în cazul în care voiam să ne mai vedem părinții. Pentru mine, acasă însemna la vîrsta aceea calmul serilor în care Buni, mama și Stela stăteau cu nasul în cîte un roman, iar eu mă jucam cu cuburi de lemn, bocănitul lor deranjîndu-l pe tata care, cu urechea aproape lipită de radio, asculta la BBC *Scrisorile de la Londra* ale lui Ghiță Ionescu. De îndată ce se ajungea la ora fixă și urmau știrile, tata ridica solemn o mîină, cerînd să nu se mai audă nicio șoaptă în încăpere.

Așa stînd lucrurile, epoca se oprea la ușa locuinței noastre. Înăuntru era un timp suspendat. Ai mei trecuseră deja în tinerețe printr-o dictatură care se dovedise efemeră și erau convinși că nici cea nouă nu poate fi de durată. Sentimentul apăsător că ea va continua indefinit, în orice caz mai mult decît propria fereastră biografică, avea să se instaureze mai tîrziu. Cei din familia mea au trăit întotdeauna din diplomele lor. Au avut o viață îndestulată, dar n-au adunat averi. Așa că nu au putut fi socotiți aparținînd hulitei clase burghezo-moșierești, ci doar păturii intelectuale. Mama și Buni tresăreau de fiecare dată cînd auzeau expresia asta. Tata, copil de răzeși bucovineni – nu uita niciodată să insiste pe termenul *răzeși* cînd venea vorba de părinții lui –, studiasse dreptul la Cernăuți. S-a angajat după facultate ca jurist-consult la Fabrica de Zahăr Bod, lîngă Brașov, de unde s-a mutat după război la cea din Timișoara. Acolo a cunoscut-o ceva mai tîrziu pe mama și s-au căsătorit.

Tot pe-atunci, la sfîrșitul anilor 40, un fost coleg de facultate, ajuns activist comunist, l-ar fi întrebat pe tata, singurul cu „origine semi-sănătoasă” din familie: „Pamfil, nu vrei să intri și tu în partid?” La care tata i-ar fi răspuns: „Sînt prea tînăr ca să mă compromit”. Niciunui dintre ai mei nu i-a trecut vreodată prin minte c-ar fi necesar să facă un astfel de pas. Ei erau specialiștii de care regimul avea nevoie, și nu invers. Tot ce-și doreau era să poată lucra în meseriile lor și să aibă cît mai puțin de-a face cu restul. Asta li s-a permis. La noi în casă nu erau, de exemplu, ziare. Ai mei probabil le aveau la serviciu, dar nu le aduceau acasă. Eu am văzut pentru prima oară o „Scînteia” la învățătoarea din clasa întii, care o citea ostentativ în timpul orelor noastre de caligrafie.

Of, orele de caligrafie! Pentru mine au fost o oroare. Ele mi-au dezvăluit chiar de la început și fața hîdă a școlii. Eram stîngaci, dar obligat să scriu cu dreapta, ceea ce a afectat desigur motricitatea degetelor și s-ar putea să fi avut și o problemă de coordonare dintre ochi și mîină. În orice caz, paginile din caietele mele arătau mai mult ca niște sugative, o hartă din pete de cerneală, cu locuri în care zgîriasem hîrtia atît de adînc încît o străpusesem și îndoiesem probabil și penița pe care trebuia să o schimb mai des decît oricare alt elev din clasă. Nu mai spun că mă durea mîna, fiindcă strîngeam prea tare tocul, cu degetele pline de cerneală, cu care mă mînjeam și pe față cînd îmi ștergeam nădușeala.

Ștarea jalnică a caietului meu de caligrafie a făcut-o pe învățătoare să creadă că sînt dislexic, ceea ce i-a comunicat într-o zi, cu inima cît un purice, bunică-mii: „Doamna directoare, s-ar putea ca băiatul...”. Buni a căzut bineînțeles din nou pe gînduri, aducîndu-și aminte de episodul *Godzilla*. Din fericire, la puțin timp după aceea, au început orele de aritmetică și cum socoteam din cap cel mai repede din clasă, vestea a fost adusă triumfător la noi acasă, ceea ce a făcut să fiu scutit de supoziții de genul ăsta o dată pentru întotdeauna. Nu e exclus însă să fi avut o anumită formă de dislexie. În orice caz, sentimentul de diferență față de ceilalți s-a împlîntat adînc în mine, și de conștiința asta a alterității n-am mai scăpat niciodată. Ea n-ar fi devenit probabil pînă-ntr-atît de evidentă, dacă nu ar fi avut loc și următoarea întîmplare.

Spre sfîrșitul anului școlar, casa ni s-a înveselit brusc la vestea c-ai mei se împacă. Tata fusese numit inspector financiar la Bozovici și îi făcuse rost și mamei de un post, la Secția agricolă de acolo. Urma să ne mutăm în toamnă. Buni, care împlinise 55 de ani în ianuarie, s-a hotărît să se pensioneze și să vină cu noi. Stela termina-

se liceul la Timișoara și avea și ea să ni se alăture. Deci reuniune completă. Iar eu mă bucuram și la gândul că vom avea din nou biblioteca tatei în casă.

M-am născut într-o casă plină de cărți. Tata era bibliofil. Așa se face că printre primele imagini care mi s-au fixat pe retină sînt cotoarele roșii, verzi, gri și galbene din biblioteca noastră. Tata cumpăra doar cărți legate. În general, ediții de opere. Asta m-a făcut pe mine să cred, o vreme, că un scriitor cu „opere alese” trebuie să fie mai important decît unul cu „opere complete”. După logica asta, însemna că Alexei e de preferat lui Lev Tolstoi. Dar nu-mi băteam prea mult capul să aflu care cum e, fiindcă era vorba despre cărți pe care știam că o să le citesc doar cînd „voi fi mare”. Se citea mult la noi. Vorbim de mijlocul anilor ‘50, cînd nu apăruse încă televiziunea. În orice caz, nu în provincie. Cred că aveam vreo patru ani cînd ai mei au citit, toți în același timp, *Vulpile în vie*. Îi tot auzeam spunînd: „Unde sînt *Vulpile în vie*?” „Dă-mi și mie puțin *Vulpile în vie*”. Eu eram la vîrsta basmelor, așa încît înțelegeam: VULPILE ÎN-VIE. Cîțiva ani mai tîrziu, după ce am învățat să citesc, căutînd într-o după-masă un Ispirescu în bibliotecă, mi-au căzut ochii pe cele două volume ale romanului lui Feuchtwanger. Am citit titlul și am rămas împietrit. În momentul acela, am avut revelația scrisului.

De-atunci am început să trăiesc – Să trăiești, Ion Mureșan – ca-ntr-o „arhivă”, în care eu peste mine, eu peste mine, eu peste mine stau stivă”.

* * *

În vara lui 1959 ne-am mutat. Mama plecase încă de prin martie, iar Buni și cu mine am urmat-o după terminarea anului școlar, în vacanța mare. Ca să ajungi de la Lugoj la Bozovici trebuie să iei trenul pînă la Iablanîța și de acolo autobuzul. De cum treceai de Armeniș, locomotiva începea să pufăie a drum de munte, iar eu îmi lipeam nasul de fereastră fiindcă se schimba lumina. Peisajul de-acolo a avut întotdeauna o putere asupra mea. De parcă locurile acelea mă așteptau. Și totuși niciodată nu am coborît în vreuna din gări să mă cufund în el. A rămas ca o chemare căreia nu i-am dat curs. Pe măsură ce a trecut timpul, de cîte ori mergeam cu trenul spre București, nostalgia promisiunii acesteia neurmăte devenit tot mai tăioasă. Peisajul, însă, a rămas în toată perioada asta neschimbat: vacile păscînd pe coaste, în țarcuri din bîrne de brad, case răzlețe văruițe în alb, acoperite cu șindrilă, căpițele strălucind aurii în soare, în timp ce umbrele deveneau tot mai adînci, pe măsură ce lăsa în urmă Teregoava, Poarta, Luncavița, Domașnea, Cornea, gara bunicului necunoscut, și Crușovăț – ca, în cele din urmă, să ajungi la Iablanîța.

Acolo, Buni și cu mine am coborît din tren și am așteptat autobuzul spre Bozovici. Era plin de femei cu catrințe, de bărbați cu chimir peste cămeșă albă, încălțați în opinci sau bocanci pe care-i aveau din armată, cu toții vorbind în grai. Drumul, neasfaltat, era spectaculos, cu serpentine și rîpe de care roțile autobuzului se apropiu amenințător. Eu l-am găsit palpitant, dar bunică-mea era crispată de parcă am fi fost într-un camion încărcat cu nitroglicerină, din „Salariul groazei”. Se congestionase la față, ceea ce făcea să-i fie și mai cald în după-amiaza aceea oricum toridă. Își flutura o eșarfă, ca pe un evantai, să se mai răcorească, și închidea ochii la fiecare curbă.

Odată ajunși la Bozovici, am coborît din autobuz în altă epocă. Pot spune că am trăit, fizic, doi ani în România interbelică. Timpurile noi nu ajunseseră încă acolo. Oamenii erau speriați de spectrul colectivizării, dar în rest trăiau cum știau ei dintotdeauna. Mama a explicat că a venit să ajute la încropirea de Întovărsiri agricole, o formă de asociere în care fiecare rămîne cu pămîntul lui. Zona fiind una cu pășuni extinse, nu intra în categoria de terenuri ce trebuiau colectivizate. Cine și-ar fi putut închipui că, puțin mai tîrziu, un oarecare Secheșan, prim-secretarul P.M.R. al raionului, avea să ia o probă de pămînt din lunca Bozoviciului, ce urma să fie analizată la Timișoara, pe care a schimbat-o însă pe drum cu cernoziom din cîmpie, provocînd astfel colectivizarea forțată a Almăjului.

Sătenii au privit-o întîi bănuitori pe mama, după care au început s-o creadă. Tata, cu postul lui de la Secția Financiară, nu părea primejdios. În orice caz, cînd Buni și cu mine am ajuns la Bozovici, oamenii ne-au primit cu brațele deschise.

Tata închiriasă casa de la stradă a gospodarului Nicu Haraciu. Avea parter înalt, după felul caselor bănățene, și un cerdac cu parapet și stîlpi de lemn lucrat, spre curte, care se unea în unghi drept cu cel al

casei în care locuiau proprietarii, lipită de a noastră în L. Nicu locuia cu mama lui, maica Petra, și cu nevastă-sa, Ana, o femeie ca un lujer de frumoasă. Îmi plăcea să mă uit la ea pitulat după cîte un stîlp al cerdacului, în timp ce trebăluia prin curte sau se ducea să dea apă la cai. Din cerdacul nostru, aveai grajdul în față, iar în el două falnice iepe sure, Lia și Delia. N-am mai văzut de-atunci niciodată de aproape cai atît de frumoși. Lia, cel puțin, părea să fie conștientă de cum arată, fiindcă iradia o încîntare de sine foarte asemănătoare cu a Anei. Iar eu, de cîte ori dădeam de una din ele prin curte, roșeam. Nicu și Ana prinseseră drag de mine și au început să mă ia cu ei pe deal, la fin. De-abia așteptam să mă urc în căruță, cu ele amîndouă aproape. De cum ieșeam din sat, mă întindeam pe spate, printre greble și coase, pe o scoarță pusă pentru mine acolo, și închideam ochii, cuprins de o căldură al cărei sens aveam să-l pricep de-abia niște ani mai tîrziu.

* * *

La 15 septembrie am intrat în clasa a doua și m-am pomenit înconjurat de copii care-mi păreau de treabă. Îmi plăcea să merg la școală. Iar cînd s-a lăsat frigul și a început să se facă foc în sobă, mi-a plăcut și mai mult. Mai ales în orele în care aveam de copiat cîte un text în caiet. Era liniște în clasă, nu se auzea decît scîrîitul penișelor pe hîrtie, mirosea a lemn proaspăt tăiat, focul trosnea în sobă și, dacă îți aruncai ochii spre fereastră, vedeai cum ninge afară cu fulgi mari și muți.

Cînd am intrat în decembrie, copiii m-au întrebat dacă nu vreau să merg cu ei de Crăciun la colindat. Am zis că da, bineînțeles, așa că m-am apucat să învăț colinde și ne-am pus pe repetat. Trebuia să ne îmbrăcăm cu toții în costume naționale, eu nu aveam, dar au zis că-mi fac ei rost.

Nepotul de soră al gazdei noastre, și el pe nume Nicu, cu care mă jucam prin curte și cu al cărui frate, Ghiță, eram în clasă, mi-a spus deunăzi la telefon — ne-am regăsit pe-aceleași „rețele” — că, încă de pe atunci, eu dispăream după o vreme de la joacă și intram în casă să citesc. Credeam c-am luat obiceiul ăsta mai tîrziu. S-ar potrivi acum să fi citit chiar în luna aceea *Povestea de Crăciun a lui Papa Panov* de Tolstoi, fiindcă imaginea pe care o am în minte despre începutul acelei serii se suprapune cu începutul ei.

Era Ajunul Crăciunului și, deși era încă plină zi, luminile au început să se aprindă în prăvăliile și casele satului nostru dintre munți, căci ziua de iarnă era pe sfîrșite. Am ieșit pe uliță, să văd dacă vin copiii, iar sunetele de fericire ce ieșeau din curți și mirosul slab, dar făcător de poftă, de șorici ars de la porcii tăiați la Ignat și de mîncăruri de Crăciun, m-au umplut și mai mult de nerăbdare. Am reintrat în casă, m-am îmbrăcat cu lucrurile primite de zile bune: cămeșă, joc scurt, căciulă din blană de miel și, încălțat cu bocanci de iarnă și cu traista pentru daruri pe umăr, am ieșit din nou la poartă. Acolo mă așteptau deja copiii.

Am pornit la colindat, scuturînd clopoței cît puteam de tare. Oamenii ne poșteau în casă, noi cîntam cîte-o colindă, cînd mai bine, cînd mai fals, iar ei ne umpleau traista cu colaci, mere și nuci. Unii ne dădeau și bani. Am tropotit așa prin zăpadă din poartă-n poartă, clopoțind și colindînd, pînă nu ne-au mai ținut picioarele. Am ajuns acasă cu obraji roșii și urechile înghețate, unde mă așteptau ai mei cu bradul, cadourile și cina de Ajun. Căldura din casă m-a moleșit dintr-odată și am adormit cu capul pe masă.

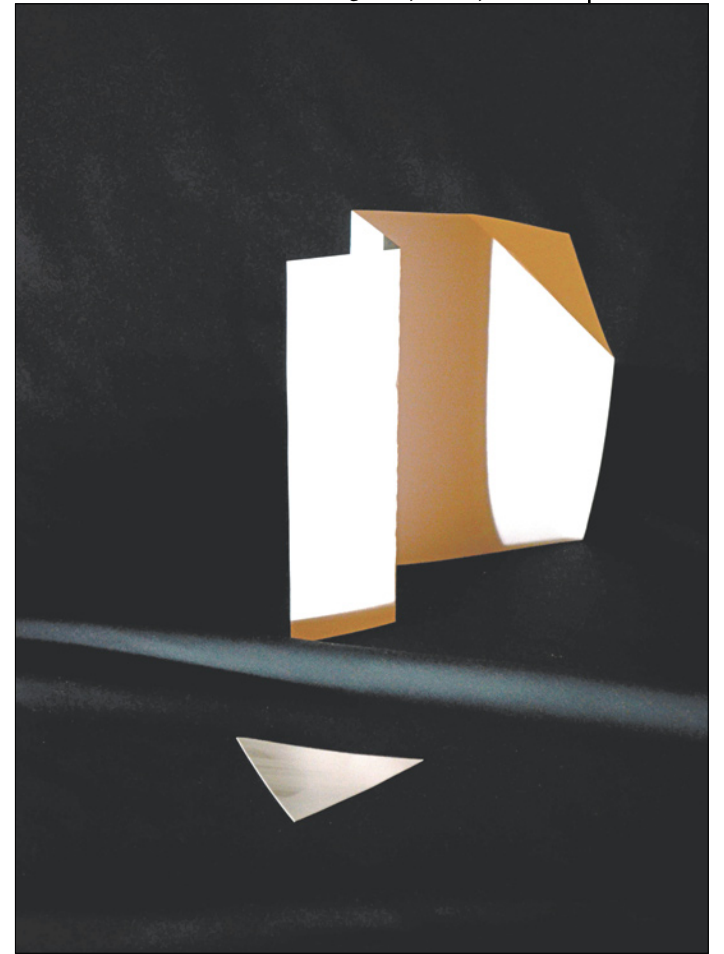
Au urmat zile de săniuș, de la prima pînă la ultima rază de lumină, bătaie cu bulgări și tăvăleli prin nămeți, scoțînd pe gură vâlătuci de aburi, zile de construit oameni de zăpadă în curtea fiecăruia dintre noi. Pe scurt, a fost singura mea vacanță de iarnă care merită calificativul „ca-n povești”.

* * *

Fericirea n-a ținut mult. Părinții mei au început din nou să se certe, iar într-o zi mama, împreună cu Buni și cu mine ne-am mutat în centru, pe o stradă perpendiculară cu gospodăria Haraciu. În mod ciudat, a venit și Stela cu noi. Eu îmi petreceam timpul însă mai mult la tata, din motive de joacă și cărți.

Doru, unul dintre colegii mei de clasă, m-a invitat

într-o zi la el acasă. Locuia tot în centru. Ca să ajungem la leagănul din grădină, trebuia să trecem prin camera în care își făcea siesta tatăl lui, care era ofițer, judecînd după uniforma așezată în ordine pe scaun. Era cald afară și ușile casei-vagon erau toate deschise, formînd un culoar din antreu pînă în verdele grădinii, care se vedea la capăt. Trecînd prin camera în care dormea tatăl, mi-a căzut privirea pe un anume obiect așezat grijuliu pe masă, alături de cîteva monede, o pereche de chei și de ceasul de mînă. Era un briceag elvețian roșu, care a

făcut să-mi sticlească ochii. Tot timpul cît ne-am jucat în grădină am fost cu gîndul doar la el. Nu mai aveam răbdare și am zis că vreau să plec acasă.

În drum spre ieșire, am rămas cîțiva pași în urma lui Doru, care mă conducea la ușă, și, în sforăiturile lui taică-su, am înșfăcat briceagul de pe masă și l-am băgat în buzunar. M-am dus la tata unde l-am ascuns într-o gaură dintr-un stîlp al cerdacului, acoperită cu un cep de lemn, care servea drept ascunzătoare pentru chei înainte să ne mutăm noi acolo și care acum nu mai era folosită, noi avînd alt loc în care ne lăsam cheia. A doua zi, după școală, de cum mi-am terminat lecțiile, am fugit la tata, am luat briceagul și m-am furișat în podul de fin de deasupra grajdului, unde l-am admirat pe toate fețele, scoțînd pe rînd lamele și diferitele unelte: foarfeca, tirbușonul, scobitoarea, șurubelnița, deschizătorul de conserve, penseta, doar ca să le închid la loc și s-o iau iar de la capăt, fără să mă satur, pînă cînd, dintr-odată, mi-am dat seama că nu prea am ce să fac cu el.

În ziua următoare, bietul Doru a apărut bătut la școală, ceea ce m-a umplut de remușcări. M-a tras deoparte ca să întrebe dacă am văzut cînd am fost la ei, în camera din față, un briceag pe masă, fiindcă a dispărut și, după ce l-a căutat peste tot, taică-su și-a ieșit din minți. Eu am făcut bineînțeles pe nîznaiul, furios în același timp la culme pe mine. Tatălui băiatului, însă, nu i-a trebuit mult ca să priceapă cine i l-a luat. Așa că a sunat-o pe mama la serviciu, cerîndu-și înapoi bunul. Vă puteți închipui ce bătaie am luat, însoțită de urlete, din care am aflat, printre altele, că tatăl colegului meu era ofițer de securitate și c-ar putea să ne facă mult rău. M-am dus spăsit să iau obiectul delict din ascunzătoare, neștiind încă ce mă așteaptă.

Bunică-mea m-a luat de mînă și m-a dus, mai mult tirîndu-mă, pînă la casa păgubitelui, obligîndu-mă să-i înapoiez personal briceagul și să-mi cer iertare. Cine nu a trecut el însuși vreodată prin abisurile rușinii n-are cum să înțeleagă ce-am simțit eu în după-amiaza aceea.

Arhiva de imagini interioare (2)

Cuvântul, precum mierea

Smaranda VULTUR

Prevestirea Ioanei Pârvulescu este un roman de inspirație biblică de o mare frumusețe, care se poate citi ca un roman de aventuri, ca un basm vindecător, dar și ca o scriere sapiențială, combinând abil povestea răsucită mereu spre neprevăzut cu parabola și pilda, într-un stil din care nu lipsesc elanul liric și reflecția filosofică concentrată. Pe osatura fină ca un schelet de pește a mitului lui Iona din Vechiul Testament, din care reține tot ce se putea reține, se construiește în trei cărți o lume dintr-o foarte îndepărtată vechime, în care limbile sunt amestecate, unde coexistă firesc credințele politeiste cu cele monoteiste, obiceiuri și practici cu o bază sacră comună.

Credința în zeu sau zei și puterea Lui/lor asupra omului, în cei *aleși* de aceștia să fie actorii unor fapte ieșite din comun, conturează o lume precreștină, exotică și fascinantă, în care miracolul e trăit cu firesc și acceptat ca atare. Legată de drumurile pe mare care unesc și despart și de transformările interioare ale celor care, stând în preajma celor înțelepți sau adânc știutori ca Iacob sau Iona, se convertesc ei înșiși la facerea binelui, această lume trăiește sub puterea timpului care curge și a schimbărilor bruște, nu totdeauna previzibile ale destinului.

Reinventată pe baza unei solide documentări, validată de chiar literaritatea ei, dar și de o imaginație și creativitate sigure pe rosturile și productivitatea lor, lumea romanului e verosimilă și poate fi apropiată și înțeleasă de orice cititor. Nu e nimic discordant, excesiv pitoresc, strident exotic în substanța sau construcția ei. Textul e lucrat cu măiestrie, fără să simți vreun artificiu, cu respect pentru arta cuvântului și rostul lui. Lumea lui devine inteligibilă și perceptibilă în diferența ei, fără a-i lipsi o dimensiune universal umană, cea a coardelor sufletești atinse cu delicatețe, fără emfază sau clișee, și cea a memoriei care se transmite generational. Căci în plan secund auzim din când în când vocea celor care duc mai departe povestea aventurilor extraordinare trăite de Iona, mai ales personaje feminine din marea și prolifică familie a acestuia, cu descendenți până în zilele noastre (cum sugerează un epilog).

Povestea lasă în urmă și pe care o avem sub ochii noștri în carte ca o re-

constituire ce tinde să umple golurile din memorie, tot mai numeroase de la o generație la alta e, se pare, bunul cel mai de preț al moștenirii lui Iona. Prin ea subzistă mitul și semnificațiile simbolice ale unei istorii ce vorbește despre puterea lui Dumnezeu și cea limitată a oamenilor, despre încercările la care îi supune pe cei ce sunt aleșii lui (o soartă ce poate provoca îngrijorare, după cum reiese din dialogul dintre Iacob și mama lui Iona). Pare a fi misiunea femeilor din familie aceea de a purta povestea mai departe și de a o întreține vie, chiar dacă se pierd detaliile, se înmulțesc întrebările, se împușinează amintirile directe.

Trimis să vestească pieirea cetății Ninive, gata să asculte vocea lui Dumnezeu care I se revelează asemenea revelației prin lumină a sublimei frumuseți dumnezeiești în paradisul lui Dante (*tot*

ce-I spunea Dumnezeu vedea cu ochii... cf. cap. Vocile), în pagini de o densă poezie, Iona va avea surpriza că Dumnezeu își poate schimba gândul și că se poate îndura de oameni. Cei doi copii care se nasc aproape simultan în povestea lui Iona, în părți diferite ale lumii, aduc cu ei o cu totul altă prevestire, anticipează începuturi mai degrabă decât pieirea, prefigurează un univers înnoit. De altfel, romanul explorează la maximum astfel de contraste, simetrii și convertiri ale primejdiei în reversul ei, ale binelui în rău și ale răului în bine, fie că e vorba de traseul unei inițieri, fie că e vorba de destinul schimbător. Pentru că, în fundal, de multe ori răsună vocea Ecclesiastului, cum altădată inflexiunile psalmilor sau limbajul sentențios al lui Solomon.

Exegeza biblică ne-a obișnuit cu prefigurarea Noului Testament în Vechiul Testament. Din acest punct de vedere, Iona îl anticipează pe Isus. Analogia dintre suferințele lui Iona înghițit de monstrul marin, tocmai în momentul în care cei de pe corabie decisese să fie sacrificat, ajuns captiv în caverna de carne a pântecului întunecat, fără porțiță de scăpare, pentru a fi apoi tot atât de neașteptat expulzat și transformat, inclusiv la înfățișare, și suferințele cristice o face și Valeriu Anania în traducerea Bibliei. Interpretarea e favorizată de caracterul sacru al jertfei și de itinerariul inițiativ comun, care pun în rezonanță două culturi religioase depărtate în timp, între care pragurile sunt ca țărmurile de mare, se șterg pentru a reapărea mai adânc. Creștinismul anticipat de istoria lui Iona, ar putea fi alt sens al Prevestirii

din titlu. Căderea în fântână și miracolul reînvierii pruncului din deschiderea cărții pot fi și ele semne anticipatoare ale făpturirii prin miracol, ale probelor ce vor urma pentru galileanul Iona.

După cum am încercat să sugerez, referința biblică nu exclude numeroase alte referințe și trimiteri la corpul mai larg al literaturii, evocate nu doar pentru a marca legătura temporală dintre conținutul construit de narațiune și scena deschisă spre planul narativ al transmiterii memoriale, ci și prin subtile conexiuni intertextuale ce dau densitate textului și sugerează trasee noi de interpretare. Și nu în ultimul rând învâluie textul într-un halou misterios, transfigurând faptele și imaginile și dând o intensitate crescută tablourilor născute ca de la sine, unul din altul în succesiunea capitolelor. Somnul, de pildă, care îi unește pe cei din cetatea Ninive cu cei din Gat-Hefer, la începutul capitolului cu titlul, oarecum în răspăr, *Ea seamănă cu Ghilgameș*, reînnoadă firele poveștii, într-o sublimă reverie. E ca și cum o aripă a lui Dumnezeu a coborât liniștitor peste zbuciumul dinainte, o oază, un respiro, o cuprindere din zone mai largi și mai înalte a faptelor omenești, văzute nu la scara evenimentului concret, mărunț, ci din perspectiva infinității lumii.

Iată cum o evocă, tânjind după ea, Iona însuși, prin rugăciunea adresată lui Dumnezeu atunci când se trezește prizonier în corpul balenei: *Ca bobul de strugure sub talpa ta, și suc dulcel al vieții mi se scurge tot din pielea inimii. Doamne, limpezește-mă ca pe picătura de vin și dă-mi tărie! Scoate-mă iar afară. Acolo, unde ochii au văz și e zi, cer albastru și soare. Sau poate noaptea răcoroasă cu puzderie de stele (...). Cât mi-ai dori să mai văd măcar o dată stelele*

tale fără de număr. Rugăciunea la care Dumnezeu răspunde există și în textul biblic, dar Ioana Pârvulescu o spune cu alte cuvinte și aceleași intensități. *Ca un ciorchine de strugure din care tot mănânci e lumea*, spune în altă parte o naratoare, simbol al timpului ce prefigurează imagologia cristice.

La nivel expresiv textul romanului are, cum vedem, inflexiuni și registre dintre cele mai diverse, de la lirismul avântat al descrierii frumuseții peisajului marin în necuprinderea lui luminoasă, strălucitoare, sau în imaginile lui apocaliptice pe vremea furtunii, de la calmul și liniștea din frazele care vorbesc despre zilele fără vânt, la metafora emblematică sau aforismul firesc integrat în poveste, de la modularea iubirii cu vorbele psalmilor la descrieri în tușe picturale ce persistă în memorie.

Așa e, de pildă, descrierea personajelor ce se îmbarcă pe corabie la Ioppe pentru a porni spre Iberia, un grup pestriț în care, ca într-un tablou, se detașează figurile personajelor principale și secundare sau scena descoperirii lui Iona pe plajă după ce a fost eliberat din burta monstrului marin (un soi de Gulliver renăscut, cu trup de zeu, în urma unei cumplite inițieri) sau contemplarea cetății Ninive, cu soarta ei schimbătoare, supuse voinței lui Dumnezeu, de sus de pe dealul cu vrejul crescut peste noapte și apoi ros de vierme (episod biblic, simbolic). Privită în ansamblu, ca prin ochiul binevoitor al unei divinități iertătoare, care se îndură în numele celor buni de cei răi, e văzută alteori de aproape prin detalii relatate cu amănunte și viziuni baroce, ce vorbesc despre păcat, desfrâu, excese.

Se poate vorbi la Ioana Pârvulescu de o artă a echilibrului, prin care nostalgia și visarea îndepărtează urâtul, teama și grozăviile, ritualurile repun ordinea în lume, iar guvernarea lui Dumnezeu dă semne de încurajare, înțelegere și nădejde omului. Un mesaj de care avem nevoie. El ne parvine ca o *lumină lină* coborând dintre rânduri și cuvinte, într-o carte încântătoare.

UNIUNEA SCRITORILOR DIN ROMÂNIA FILIALA TIMIȘOARA CALENDARUL ANIVERSĂRIILOR 2020 Octombrie

- 1 octombrie 1940 s-a născut **Ion Jurca Rovina**
- 3 octombrie 1969 s-a născut **Radu Pavel Gheo**
(Radu, Pavel Gheorghiță)
- 4 octombrie 1969 s-a născut **Adrian Bodnaru**
- 4 octombrie 1969 s-a născut **Henrike Brădiceanu Persem**
- 4 octombrie 1968 s-a născut **Daniela Rațiu**
- 4 octombrie 1970 s-a născut **Robert Șerban**
- 4 octombrie 1969 s-a născut **Adrian Bodnaru**
- 6 octombrie 1950 s-a născut **Mircea Cavadia**
- 7 octombrie 1946 s-a născut **Veronica Balaj**
- 9 octombrie 1956 s-a născut **Daniel Vighi**
- 12 octombrie 1957 s-a născut **Ildikó Gábos**
- 12 octombrie 1968 s-a născut **Dana Nicoleta Popescu**
- 14 octombrie 1919 s-a născut **Mircea Șerbănescu**
- 19 octombrie 1954 s-a născut **Carmen Odangiu**
- 19 octombrie 1951 s-a născut **Dumitru Opreșor**
- 23 octombrie 1951 s-a născut **Marlene Heckmann (Negrescu)**
- 25 octombrie 1945 s-a născut **Srboliub Mișcovici**
- 25 octombrie 1975 s-a născut **Lucian Emanuel Vârșandan**
- 27 octombrie 1950 s-a născut **Kiss Andras**
- 27 octombrie 1954 s-a născut **Brândușa Armanca**
- 31 octombrie 1954 s-a născut **Ionel Bota**

Principiul încertitudinii (10)

Paul Eugen BANCIU

Revin la opinia lui Yuval Noah Harari din „Testul realității”: „Noi, oameni, am cucerit lumea grație capacității noastre de a crea și crede povești fictive. Prin urmare, nu ne pricepem prea bine să facem diferența între ficțiune și realitate. Ignorarea acestei diferențe a fost pentru noi o chestiune de supraviețuire. Totuși, dacă vrei să cunoști diferența, locul din care trebuie să începi este suferința. Deoarece lucrul cel mai real din lume este suferința”... Și tot el continuă: „Marea întrebare cu care se confruntă oamenii nu este: *care e sensul vieții*, ci mai curând: *cum să scapi de suferință*”, atunci când renunți la toate ficțiunile poți observa realitatea cu mai multă claritate decât înainte, iar dacă știi adevărul despre tine însuși și despre lume, nimic nu te poate face să suferi. Dar, firește, ușor de spus, greu de făcut”.

Atât de puțin putem exprima din ceea ce simțim. Atât de mult ne îndepărtăm de adevăr încercând să-l explicăm. Vorba e făcută pentru comunicare pe pământ. Scrisul e stigmatul acestei cumplite erori, care trebuie să devină capăt de inițiere pentru alții. Nu se poate face o inițiere prin așa ceva decât apelând la acel mărunț proces al raționalității, care, până-n cele din urmă poate fi abolită.

Cum să comunic și altfel decât prin gesturi, prin fapte, prin minuni? Cum să comunic altfel decât prin acțiunea directă când și cuvântul, și culoarea, și sunetul nu sunt capabile să dea mărturie decât parțial, eronată, săracă, despre starea de revelație.

A explica ansamblul unor cuvinte, unor culori, unor sunete, este o coborâre pe pământ cu totul, de aducere în derizoriu a unui fapt cu pecete divină. Creația este la jumătatea drumului, într-un spațiu interstițial. Teoria creației este jos, pe pământ, laolaltă cu cursul valutar și sindromul erotic perpetuu al incestului trăit în night-cluburi de maturi ce poftesc fecioare păcătoase. Lumea este un imens păcat și poate de aceea bucuria cea mai mare este a conștiinței limitelor.

Dar orice prag naște voința de evadare. Evadarea lumii e spre înlăuntrul ei, în acel puțin al imediatului. Conștiința limitelor și fuga spre interior, falsa evaziune, căci fără satisfacția depășirii limitelor, graniței, evadarea e inutilă.

Dar iată că nici în acel netimp și nespațiu al stării de reverie nu apare decât sentimentul unei libertăți controlate de o forță supremă. E un pas într-o cumplită inițiere – desăvârșirea urmând să se petreacă într-un necapăt, unde însăși percepția, sau ceea ce cred eu a fi revelația ca percepție a imperceptibilului, devine o continuă comunicare prin revelație. Până atunci, urmează treptele de inițiere în desprinderea de pământesc. Totul seamănă cumva cu religiile-filozofii ale Orientului. Dar eu trăiesc aici, nu îau halucinogene să devin șaman sau derviş,

nu fac yoga, nu cred decât că moralitatea shintoistă, confucianistă, taoistă sunt doar undeva pe aproape de mine, căci nu sunt ale mele.

Trăiesc un Ev Mediu și o primitivitate a vieții dusă între două lumi paralele, pe orizontala timpului și spațiului pământesc. Nu este o evadare, de vreme ce nu trăiesc sentimentul unei eliberări, satisfacția unei libertăți câștigate, ci mai degrabă teama unei înfățișări, alta decât cele conceptibile.

Limitarea presupune dimensiune în timp și spațiu. Eliberarea în concept pământesc presupune trecerea într-o altă colivie timp-spațiu, limitată. O colivie mai mare. Or, ceea ce trăiesc e contactul cu altceva. Pentru navigator, oceanul are limitele pe care un satelit le încadrează printr-o simplă fotografie. Pentru beduin, deșertul e nemărginit, dar nu și pentru pilotul de mare altitudine.

Teama de păcat, permanenta frică de a nu greși, de a nu supăra, de a nu fi prezent, la urma urmelor, pentru că simpla prezență e deja o vină. Scoase din câmpul dimensional al spațiului și timpului și rămân vină-teamă în sine sau dispersate în neant. Norii sunt coagulări ale existentului vizibil. Revelația e coagularea într-o stare introductibilă în cuvinte, culori, sunete, a existentului invizibil. Or, tot ce facem în artă e spre a da formă imaginii existentului invizibil.

Ce nu se vede e preaplinul, iar ceea ce se vede e golul, umbra din grota lui Platon. O peșteră care pot fi eu întru totul, un întuneric compact, iluminat indirect, de niște ființe-obiecte care au proprietatea, imposibilă de altfel, de a lumina și de a-și proiecta umbrele pe pereții întunericului. De a fi și colorate, și transparente deopotrivă, de a nu putea fi nici tăcute, nici sonore, ci imposibil de cuprins în cuvinte. Acolo sunt și răul, și binele, și recele, și caldul.

Mă întreb dacă, încercând să deslușesc ce mi s-a întâmplat și mie, și multor altora, cu o sensibilitate mai aparte, dar cu o limpezime extremă, terifiantă, mereu în jurul orelor patru după-amiază, vom fi, voi fi singur în fața unei „Judecăți Înainte?” Singur și pur. Acum trăiesc purgatoriul, acum trebuie să-mi curăț trupul de mâzga pământescilor păcate. Acum e timpul (căci se apropie) să mă situez în marginea realității imediate, cât mai aproape de zona interstițială, să pot călători fără efort înainte și înapoi, să mă adaptez noii lumi sau să trec brusc dincolo de ea. Firescul ține de suprafața apei, unde lichidul e transparent, iar culoarea mării e verzuie de la alge. Întâlnirea, dacă se va repeta, și o simt extrem de aproape, ca pe o prezență într-un cotlon al ființei, mă va duce aproape de spațiul rarefiat, mai aproape de acea entitate care sunt eu, dar dintr-o altă realitate, concentrică, așezată peste cea care există sub lumina soarelui.

O realitate pe care doar unii reușesc să o transgreseze, dar din care, din nenorocire, fac parte.

Jurnal de familie

Pia BRÎNZEU

12.05.1952 După ce a fost întemnițat la Sighet, bunicul Brînzeu a petrecut doi ani la Călărași, cu domiciliu obligatoriu. De acolo scria scrisori familiei, păstrate până astăzi într-un dosar ordonat pe date, împreună cu toate răspunsurile primite. Răvașele nu au nimic spectaculos, cuprind doar informații despre activitățile zilnice ale unui preot pensionar, lipsit de cărți, bani și altarul unei biserici. Dar bunicului îi plăcea să scrie: a publicat mai multe cărți legate de teologia greco-catolică, eseuri, articole, încercări literare, precum și traduceri, datorate faptului că era un bun cunoscător al limbilor maghiară, germană, franceză, latină și greacă. Era foarte activ și în presa vremii, iar în 1920 a fost redactorul-șef al ziarului *Drapelul*, înființat de Valeriu Braniște la Lugoj. Acum totul se reduce la scrisori.

Scrise sub formă de „cronică”, la lumina lămpii de petrol, răvașele bunicului redau greutatea prin care treceau oamenii în epoca de început a comunismului și felul cum un prelat cu înalte funcții clericale, care a stat față în față cu papa și cu marile personalități românești ale interbelicului, ajunge să se întrebe dacă să lase marmelada în cutia în care a fost trimisă de la Lugoj ori să o mute în borcane. Un alt fragment ne dezvăluie un „extaz” neașteptat: „Trecând pe lângă niște hale ale Cooperativei Victoria (așa se numește și aici), aproape de noi, văd o coadă lungă. Întreb: Ce se dă aici? (Cartofi.) Am simțit o mare mulțumire și o mare țicneală, că sunt aprovizionat cu cartofi și îi pot consuma zilnic, sub diferite forme: întregi la dejun, pe lângă pâine, mîncărică, prăjiți sau piure la amiază și seara”.

Ce altceva mai putea face bunicul primăvara în orașul Călărași? O plimbare prin cimitir. I se va părea mai aspectuos decât cel ortodox din Lugoj, având cruci mari de marmură și „îngrădituri” frumoase. Erau multe femei în jur: îngrijeau mormintele cu mare grijă, puneau flori și le udau atente. De aici bunicul merge la piață, unde brânza este mai moale ca aceea de acasă și foarte gustoasă, iar când vede un țăran care vinde „mere uscate la fum (poame) cu patru lei kilogramul”, cumpără și el o jumătate de kilogram.

Iată cum tinerii de azi pot afla tot felul de amănunte despre viața simplă dintr-un oraș mic din Muntenia cu mai mult de o jumătate de secol în urmă. Așa, de pildă, înțeleg ce sunt „poamele”. Mai sunt și alte comentarii în scrisorile bunicului: „Mergând mai departe, ajung la un radio public (aici sunt în diferite părți, pe stradă și în marile magazine) și aud, chiar atunci începea, o cântare de Coșbuc, ce mi-a răscolit amintiri ale tinereții: „Pe umăr pletele-i curg rău...” Îți mai aduci aminte, Mamă, cum o cântam? Eu eram tânăr, student la Teologie, tu erai fată mare, așa cum era pe atunci concepția clasică a vieții și a căsătoriei. „O pierd din ochi de dragă... Dar zică lumea câte vrea, Mi-e dragă una și-i a mea. Decât să mă despart de ea, Mai bine aprind tot satul”. Cine mai cântă azi așa ceva? Poate nici copiii noștri nu o știu. Iar generației de astăzi, lumea și viața i se prezintă într-o absolut altă formă, nu zic realistă, căci asta încă n-ar fi rău, ci pretins realistă, fără nici o poezie, fără idealism. Ori fără acestea viața nu mai e omenească!”

Cu toată înțelepciunea lui, bunicul nu a avut întru totul dreptate. Și noi, tinerii de atunci, ajunși acum buni, cunoșteam din școală poezia lui Coșbuc și eram romantici, deși nu aveam chiar cu toții „concepția clasică a vieții și a căsătoriei”. Și nouă ni se pare astăzi că generația foarte tânără este altfel, mai puțin cultă, mai puțin ascultătoare. Dar nu am nici o îndoială că și ei, la rândul lor, atunci când vor ajunge buni, vor spune exact același lucru și despre nepoții lor...

19

picătura de cucută

20

Alunecarea

Robert ȘERBAN

De ce vă este cel mai frică? l-a întrebat, la final, femeia care părea șefa celorlalți patru membri din comisie. A răspuns fără să clipească: de ridicol. I s-a mulțumit și a fost pofțit să iasă afară.

După cinci zile, telefonul i-a sunat și a primit felicitări: era angajat. Răspunsese fără bălbe la toate întrebările, dar bănuia că ultima replică a cântărit decisiv. De fapt, asta era realitatea: de când se știa, fugise continuu de ridicol. Era permanent în alertă, atent la cum se îmbracă, ce vorbește, ce gesturi face, cum merge pe stradă, cum stă pe scaun, ce mimică abordează, unde-și ține mâinile. Nu-și pierde niciodată controlul. Poate doar în somn. Poate nici în somn.

Amanta lui, Lidia, lucra ca scenograf la teatru. Apartamentul ei, în care se întâlneau, era locul unde el se simțea mai bine ca oriunde. Asta datorită faptului că acolo totul era minimalist, doar trei culori – verde, albastru și portocaliu –, cu puțină mobilă, cu puține obiecte, cu o vrajă aparte. Dar și pentru că Lidia, obișnuită cu actorii care, precum iubitul ei, aveau ceva teatral și în viața de zi cu zi, nu doar pe scenă, era un spectator discret.

Atunci când a perceput hurducăiala din baie și zgomotul ce părea iscat de ceva care a picat pe gresie, s-a apropiat pe vârfuri și a tras cu urechea. Doar când l-a auzit gemând, a deschis ușa și a țipat ca niciodată: iubitul îi era căzut pe jos, gol, cu un picior pe buza căzii, cu celălalt răsucit sub el, cu o mână inertă și cu fața plină de sânge. Încerca să se ridice, dar și să spună ceva. În timp ce forma 112 tremurând ca lovită de friguri, Lidia l-a auzit îngăimând: *Nu suna, arăt caraghios, sunt caraghios așa, nu suna! Te rog, te rog!*

Plăcerile cărții-obiect: povești cu clasici

Radu Pavel GHEO

Orice pasionat de carte prețuiește cărțile cu autograf. Semnătura și, eventual, o mică dedicație a autorului fac ca volumul respectiv să își sporească valoarea – în toate sensurile. Și, cum am mai spus, bibliofilii, colecționarii de carte, se pricep să evalueze o carte cu autograf după prestigiul și valoarea autorului și/sau după importanța volumului. Și o carte cu dedicație e și mai prețuită când e vorba de autori clasici, consacrați și – de cele mai multe ori – decedați.

Uneori, însă, dedicațiile de pe astfel de volume apărute acum cincizeci, șazeci, o sută și... de ani, dedicații de obicei personalizate sau, și mai bine, intime, au ceva în plus, ascund o poveste mică sau mai amplă. Deschid o poartă pe care intri cu înfiorare, fără să știi întotdeauna unde ajungi. Iar asta mă încântă cel mai mult.

De exemplu, pe un *site* de vânzări *online* dintre cele mai diverse am descoperit un volum al lui Arghezi care mi-a atras atenția: ediția a doua (anunțată drept definitivă) de *Versuri*, apărută în 1940 la Editura Fundației pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”. Exemplarul respectiv – pus în vânzare la un preț destul de consistent, peste o sută cincizeci de euro, doar e vorba de unul dintre clasicii noștri moderni – avea următoarea dedicație: „Domnișoarei Mausy Pauker, omagii literare de primăvară, Tudor Arghezi. 1942. Mai”. Numele de familie al destinatarei m-a făcut curios, poate pentru că rezonanța lui în România e astăzi una acut politică – doar că pista respectivă era greșită. După câteva căutări pe internet, am aflat și eu că domnișoara Mausy Pauker, omagiată de Arghezi în acea dedicație, avea doar o foarte vagă legătură cu faimoasa Ana Pauker. De fapt, familia lui Mausy Pauker era înrudită de departe cu Marcel Pauker, soțul Anei, militant comunist de seamă în perioada interbelică, care, ajuns în Uniunea Sovietică, a intrat într-un conflict ideologic cu Cominternul și a fost trimis în Siberia. Marcel a sfinșit, cum se întâmpla des în acea vreme, în fața unui pluton de execuție sovietic în 1938, în perioada Marii Terori staliniste.

Mausy Pauker și familia ei nu par să fi avut însă simpatii comuniste. Fratele acesteia, Guy Pauker, a fost ziarist specializat pe teme politice și, ulterior, politolog, a colaborat în anii 1940 la *Viața românească* și a fost corespondent pentru *New York Herald Tribune* în România frământaților ani 1946-1947. A scăpat peste graniță, prinzînd, cum s-ar zice, ultimul tren, și s-a stabilit în Statele Unite, unde a studiat la Harvard, a devenit un politolog reputat, specializat în regiunea Asiei de Sud-Est, a predat la University of California și a fost uneori consultant în domeniu pentru guvernul Statelor Unite. În ceea ce o privește pe Mausy, sora lui, legătura ei cu lumea literară e – cum am

aflat cu surprindere – mai strînsă decît pare: ea s-a căsătorit la puțin timp după aceea cu medicul Pierre Hechter, nimeni altul decît Poldy, fratele scriitorului Mihail Sebastian, stabilit la Paris.

Cei doi soți au trăit acolo și mai apar uneori în corespondența unor artiști și oameni de cultură originari din România (Pierre Hechter a murit în 1979). Aș fi curios însă să refac traseul prin care cartea de la care am pornit a ajuns să fie vîndută *online*. O fi uitat-o Mausy Pauker cînd a plecat la Paris? Cu tot cu dedicația lui Arghezi? Sau a fost nevoită să își lase în urmă biblioteca atunci cînd a părăsit țara? (În 1942 și cîțva timp după aceea în România au mai funcționat legile rasiale, accentuat antisemite, lucru pe care sărmanul Mihail Sebastian l-a simțit din plin.) Ori îi va fi fost furată din bibliotecă? Atîtea scenarii, atîtea povești posibile...

O altă dedicație care mi-a declanșat mărunte impulsuri detectivistice am descoperit-o pe pagina de titlu a unui volum de traduceri din A.P. Cehov: volumul al IV-lea din ediția de *Opere* (ce include povestirile scrise în 1886), apărut la Editura „Cartea Rusă” în 1956. Traducerea a fost făcută de Otilia Cazimir și Nicolae Gumă, iar cei doi au tradus împreună după 1950 și alte texte din rusă, printre care faimoasele cărți pentru copii ale lui Arkadi Gaidar *Comandantul cetății de zăpadă* și *Ciuk și Ghek*, dar și *Pentru puterea sovietelor* a lui Valentin Kataev.

Dedicația respectivă sună așa: „Lui Muți și lui Corneliu – de ziua *lor*, care e, oarecum și «ziua prieteniei» noastre, – această carte de care nu mi-e rușine. Cu caldă dragoste frățească/ Otilia Cazimir – Diduca/ Iași, 7 aprilie 1956”. Cu litere clare, îngrijite. „Diduca” era numele cu care o alintau apropiații pe poetă. Iar după o scurtă căutare în enciclopedia capricioasă a internetului, i-am găsit și pe cei doi: Ema Mihalescu, căreia prietenii îi spuneau Muți, și soțul ei, Corneliu Mihalescu, un prieten vechi, din adolescență, al poetului George Topîrceanu, cu care fusese coleg la liceul Sfîntul Sava din București în primii ani ai secolului al XX-lea. Așadar, legătura dintre poetă și cei doi soți data încă din epoca interbelică, din timpul vieții lui Topîrceanu, marea iubire a Otiliei Cazimir (și un scriitor nu chiar atît de „minor”, cum a fost categorisit de obicei de istoricii literari).

În 1956 lucrurile se schimbaseră mult pentru poetă: trecuseră aproape douăzeci de ani de la moartea lui Topîrceanu, care a marcat-o pentru toată viața, în 1947 fusese demisă de noul regim comunist din funcția de inspector al teatrelor din Moldova, supraviețuia în principal din traducerile de la Cartea Rusă și trăia singură la Iași.

Cu cei doi soți și vechi prieteni, Ema și Corneliu Mihalescu, Otilia Cazimir corespundează pînă în ultimii ani de viață, cu o sinceritate rezervată doar celor foarte apropiați. Dar, ca să prelungim puțin suspansul, las încheierea pentru numărul viitor.

Văzut și plăcut

Claudiu T. ARIEȘAN

(I) Cărțile dedicate vizualului sunt destul de rare pe la noi. Cea de-a șaptea artă, iubitul cinematograf, deși fără muză alocată (cum ne amintea inspiratul critic de film Romulus Rusan) are parte de o colecție semnificativă numită „Cinemag” ce ne-a familiarizat cu texte clasice din Gilles Deleuze și James Naremore sau autohtone coordonate de Andrei Gorzo, Andrei State, Gabriela Filippi. Cel mai recent opus al seriei îi aparține filozofului Christian Ferencz-Flatz (*Filmul ca situație socială. Eseuri fenomenologice*, Editura Tact, Cluj-Napoca, 2018, 260 p.), autorul unui doctorat despre deconstrucția heideggeriană a conceptului de valoare. De lăudat este inițiativa de aplicare a principiilor fenomenologiei asupra unor realități comunicaționale din sfera cotidianului precum perceperea realității în videochat, sintalitatea publicului de televiziune analizat ca „intersubiectivitate statistică”, identificarea filmică în videoselfie-uri, experiența cinematografică colectivă în raport cu sociologia simțurilor. Rezultatele investigațiilor autorului sunt folositoare și, uneori frapante, concurente doar de interpretările punctuale și acute făcute unor pelicule românești precum *Sieranevada* și *Inimi cicatrizate* din 2016, *Film pentru prieteni* (2011) ori unor cineaști referențiali de talia lui Nae Caranfil, interpretări ce depășesc marja sociologică a cinema-ului și tincturează competent niveluri de mai mare și mai actuală profunzime ale experiențelor vizuale concertate.

(II) Una din lansările de carte desfășurate post-lockdown la Timișoara, în cadrul Central European Film Festival (ediția a IV-a: Utopii) a fost cea a Andei Ionaș, *Adaptarea cinematografică a operelor literare. Aporii. Prejudiciu. Noi perspective*, Editura Eikon, București, 2020, 228 p. Rod al unei cercetări doctorale susținute la Cluj-Napoca sub îndrumarea lui Mircea Muthu, lucrarea este, cum însuși coordonatorul științific afirmă, „o analiză spectroscopică a procesului de fidelizare re-creativă, acompaniată de câteva studii de caz. Recurgând la o analiză coerentă și bine documentată, autoarea realizează o scurtă istorie a adaptării în contextul transformărilor tehnice pe care le suferă cinematograful dar și o istorie a reflecțiilor ce privesc raportul carte-film”. Palierele interpretative alese au stabilitate teoretică și pregnanță sintetică, bibliografia e de primă mână, exemplele și citatele sunt excelent decupate din context, slujind perfect schițările hermeneutice care aprofundează atingerile factuale și omologiile de substanță, dar și diferențierile ireductibile dintre artele surori, literatura și cinematografia. Subtilitățile novatoare și tandrele manierisme ale unor regizori ca Woody Allen și Lars von

Trier, preferința lui Hitchcock pentru ecranizarea textelor comune, pe care le putea rescrie filmic mai ușor și curajul lui Kubrick de a se lua la trântă cu originalul, ecranizând capodopere literare și colaborând *in actu creandi* cu autorii înșiși sunt doar câteva exemple de inserții salutare în epica unei lucrări nu doar captivante, ci și valide științific, bine balansată prin ancorarea deopotrivă în teorii bazale și citări concrete din practica profesioniștilor genului, fie ei regizori, scenariști sau scenografi de talie. Este un proiect promițător, ce trebuie continuat cu referiri dezvoltate la literatura și cinematografia autohtone și a cărui formă editorială merită cizelată până la atingerea măsurii acuității și probității cronicarului teatral și de film care este Anda Ionaș.

(III) Una dintre cele mai captivante culegeri recente de eseuri despre evoluția gândirii occidentale este Nigel Warburton, *Mică istorie a filosofiei*, trad. Ana-Maria Datcu, Editura Litera, București, 2020, 336 p. Apărută inițial în 2011, sinteza instruitului liber-profesionist a fost tradusă și agreeată în numeroase limbi datorită esenței sale elevat jurnalistice și a conciziei chirurgicale cu care, în cele 40 de mini-biografii exemplare, este surprins algoritmul concatenării ideilor fundamentale din istoria iubirii de înțelepciune apusene. Semnificativ și simptomatic este chiar primul capitol: *Omul care puneă întrebări. Socrate și Platon*: „Cărn, îndesat, ponosit și cam ciudat, Socrate nu se potrivea deloc niciunde”, fiindcă puneă întrebări atât de incomode încât acestea l-au trimis la pedeapsa capitală într-o metropolă aparent luminată precum Atena lui Pericle. Totuși Warburton demonstrează prin istorioarele sale *funny* că Socrate este singurul posibil sfânt protector al filosofiei prin ce a însemnat și a realizat pentru întregul flux intelectual al omenirii. La fel, statornicește succesiunea dintre acesta din urmă, discipolul său Platon și Aristotel, o triadă de pus la baza oricărei tradiții a gândirii europene. Cum se scrie pe co-perta ultimă, „Warburton nu doar că face filosofia mai accesibilă, dar oferă inspirație pentru a gândi, a argumenta, a raționa și a întreba”. Prin urmare, concentratul opuscul ne oferă o imagine panoramată de la mare înălțime a speciei umane, angrenată cu pasiune în căutarea unui sens profund al chestionărilor întemeietoare alături de răspunsurile posibile la unele dintre ele, invitându-și toți cititorii potențiali la o discuție de principiu, însă perfect aplicată: cu Cicero și Augustin ca eroi primari ai călătoriei, cu Hobbes și Spinoza, Pascal și Kant, Hegel și Kierkegaard ca protagoniști clasici, cu Wittgenstein și Arendt, Karl Popper și John Searle vrednici continuatori moderni ai epopeii începute acum două milenii și jumătate de un om care pune tare multe întrebări.

ARLUS

Adriana CÂRCU

ARLUS este numele pe care clădirea Orizont-ului l-a purtat în vremurile comuniste. N-am știut niciodată exact ce înseamnă înjălele, dar aflasem că era, sau fusese, casa prieteniei româno-sovietice. N-am văzut acolo niciodată vreun rus.

Prima dată când am intrat în frumoasa clădire străjuită de poarta de fier forjat, trebuie să fi fost prin 1970. În sala de marmoră de la parter se ținea un club muzical pe nume PM6, unde eram prezentă cu sfințenie, sâmbătă de sâmbătă. Vineri, după ore, ne adunam în stradă, ca să cumpărăm bilete, fremătând de nerăbdare și de bucuria de a aparține unui grup care visa aceleași vise. Aproape imediat am început să frecventez marșea clubul de jazz aflat în aceeași sală. Nu pricepeam mult din muzică, dar îmi plăcea atmosfera. Pe atunci, nu cred că cunoșteam încă sensul cuvântului „s sofisticat”, un cuvânt fără căutare în vocabularul lemnos al epocii.

Curând, clubul a fost închis, pentru că era prea decadent. Cuvântul folosit de autorități a fost „desfrânat”, dar faptul că politrucii vremii au perceput dimensiunea senzuală a jazzului mă uluiește și azi. Acum știu însă că acesta nu a fost meritul lor, ci doar al muzicii. Ce mi se pare însă definitoriu pentru vremurile acelea este o anumită sfială respectuoasă față de cultură, care se făcea simțită la cei tocmiți să o oprime, chiar și atunci când își executau odioasele ordine.

Câțiva ani mai târziu, o jurnalistă de la Orizont a venit într-o seară să-i ia un interviu pianistului Paul Weiner, președintele clubului renăscut în incinta Casei de Cultură a Municipiului. Numele ei era Adriana Babeți, iar cuvintele ei — „Paul mi-a spus că de la tine primesc o cafea bună” —, rostite pe fundalul unui solo de tobe, au marcat începutul unei prietenii de decenii. Am început s-o vizitez pe Adriana la redacție ori de câte ori aveam drum prin oraș. Urcam cu drag și mândrie treptele de marmoră (mereu pe partea stângă), simțeam că devin parte din acea tagmă aleasă, doar deschizând ușile înalte.

După terminarea liceului, am lucrat o vreme la galeria de artă Helios, iar faptul că serviciul de contabilitate al Uniunii Artiștilor Plastici se afla pe același palier, mi-a făcut clădirea și mai familiară. În primii ani de facultate am început să public în Orizont traduceri din autori americani. Era un fel de cotrăbandă literară, nu lipsită de riscuri, asupra căreia redacția închidea ochii. Astfel au apărut primele traduceri din Henry Miller și Charles

Bukowski. Așteptam cu emoție apariția fiecărui număr, întrebând obsesiv pe la chioșcuri. Așa aștept și acum, pândind online apariția revistei.

Prin anii ‘80, fostul meu coleg de facultate, Mircea Mihăieș, devenit redactor la Orizont, mi-a comentat o exegeză despre Henry Miller cu cuvintele: „De acum ești o milleriană.” Vorbele lui au devenit un blazon. La fel cum, mai târziu, îndemnul Adrianei de a scrie o carte m-a convins că o pot face. Acești oameni credeau în percepția și judecata mea literară. Uneori, atât e de ajuns ca să primești aripi. După plecarea mea în Germania, vizitele la Orizont, cu ocazia revenirilor acasă, au primit valoare de ritual. Îmi era familiar mirosul de hârtie și de cărți vechi, știam rafturile, încăperile, topografia birourilor. Zâmbete și îmbrățișările se repetau an de an, mereu aceleași, mereu noi.

Etajul întâi al clădirii misterioase care ocupă un întreg cvartal din centrul Timișoarei, era populat de oameni care, azi o spun cu mândrie, mi-au modelat caracterul, mi-au configurat formația intelectuală, mi-au canalizat aptitudinile și m-au făcut să înțeleg că libertatea e posibilă chiar și sub un regim opresiv. Am deschis mereu ușile redacției fără teama de a nu fi bine primită, fără a mă simți vreodată inferioară acelor oameni a căror ținută intelectuală îmi devenise model. Am afirmat undeva odată că scriitorii de la Orizont au fost părinții mei. Sunt lucruri pe care le spui în grabă atunci când dai un interviu, dar acum, când privesc înapoi, știu că nu am exagerat. Orizontul m-a ajutat să mă formez și să mă dezvolt intelectual, cu drag de literatură și cu respect pentru valorile morale.

O dată cu plecarea din țară mi-am refuzat dreptul de a mă pronunța în afacerile interne ale orașului. Nu-i împărtășeam cotidianul, nu cunoșteam realizările sau eșecurile administrației, nu știam ce ascund promisiunile, nu aveam dreptul să judec. Vestea evacuării redacției revistei Orizont m-a afectat așa cum te afectează vestea unei pierderi personale. O pierdere amplificată de dimensiunea distopică a vremurilor pe care le trăim. Actul abuziv prin care este scos la mezat un edificiu ai cărui pereți sunt literalmente impregnați de cultură, mă face să-mi reasum un drept demult uitat: dreptul de a protesta alături de colegii de redacție, alături de intelectualii orașului, alături de concetățenii mei timișoreni: Protestez împotriva anihilării unui spațiu devenit sacru, un spațiu înnoobilat de spiritualitate și care de mai bine de 70 de ani a găzduit cele mai scilpitoare minți bănățene. Protestez împotriva lipsei de respect față de tradiția spirituală a orașului. Protestez împotriva trivialului și a vulgarității care năpădesc cultura, ca buruienile târătoare ce vor să înăbușe o floare înaltă.

21

rediviva

Ficțiune, dialog, realitate

Alexandru HIGYED

„Editorul (adevărat, nu negustorul de cărți) e un cimitir al cărților pierdute”: acestea sunt cuvintele pe care Bogdan-Alexandru Stănescu, acum director editorial al Pandora M Publishing House, le folosește atunci când, într-un interviu pentru IQads, vorbește despre *Anansi. World Fiction*. Noua colecție își propune să adune cărțile „pierdute”, adesea lăsate pe dinafară, ce pierd lupta dintre „literary fiction” și comercial, într-o lume unde cărțile cel mai adesea traduse sunt cele premiate, la care publicul larg poate să ajungă mai ușor, bucu-

cum în cazul anticarului Shaun Bythell, alteori chiar prin literatură, vezi Ahmet Altan în memoriile din *Nu voi mai vedea lumea niciodată*. Uneori închisorile sunt fizice, palpabile, alteori psihice, neputința de a-și depăși condiția fiind determinată de relația dintre personaj cu lumea exterioară, cum se vede în romanul biografic *Dora și Minotaurul* al Slavenkai Drakulić și în *Viața mincinoasă a adulților* al Elenei Ferrante. În general, personajele țeș, analizează și se află în continuă așteptare, într-un labirint de oglinzi din care pare că nu există scăpare.

Bine ai venit în America! al Lindei Boström Knausgård, tradus din suedeză de Roxana Dreve, spune povestea unei fetețe la granița dintre copil și adoles-

de mână și i l-am arătat”.

Tot în sfera maturizării și a relației copil-adult, cel mai recent roman al Elenei Ferrante, *Vața mincinoasă a adulților*, tradus din italiană de Cersarela Barbone, o are ca protagonistă pe Giovanna, o adolescentă ce învață să-și deschidă ochii și descoperă că adulții o mințeau, realizând un portret aproape grotesc al orașului Napoli, în care ipocrizia pare să fie naturală. Fraza de debut — „Cu doi ani înainte să plece de acasă, tata i-a spus mamei că sunt foarte urâtă” — e chiar momentul în care începe maturizarea Giovannei, surprins foarte bine de autoare și exemplificat prin obsesia pentru mătușa Vittoria, a fost mai rău decât dacă ar fi zis: Giovanna odată era frumoasă, acum a devenit urâtă”. Aici începe călătoria fetei prin noua lume, care pare că o sufocă prin duritatea factuală a cuvintelor și prin obstacolele întâmpinate. Urmând modelul celor din jur, Giovanna începe să-și exercite puterea de a inventa, de a exagera, de a-și modela identitatea, dovedindu-se adeseori mai iscusită decât părinții ei. Cum putem distinge între realitate și ficțiune, minciună și adevăr și ce efecte pot avea ele? Romanul e o cursă care are drept scop atât integrarea într-o altă lume, cât și găsirea unui model peste care să-și construiască o identitate proprie.

Probabil cea mai complexă din colecție, *Autobiografia* lui José Luís Peixoto, tradusă din portugheză de Simina Popa, spune povestea unui tânăr scriitor ce și-a publicat deja primul roman și se află în blocaj, fiindu-i imposibil să înceapă un al doilea. I se oferă să scrie biografia mentorului său, José Saramago. Jocul de oglinzi rezidă totmai în caracterul fragmentar, de cele mai multe multe ori acțiunile capătă coerență tocmai prin suprapunerea identitară a celor doi protagoniști. Realitate și ficțiunea se întrepătrund, biografia cu caracter ficțional pe care încearcă José să o scrie devine de fapt *autobiografia*, cartea se transformă într-un exemplu pur de metaliteratură, despre influențele pe care le aduni prin lectură, idee foarte bine sugerată la începutul capitolelor în care e introdus Saramago: „Literatura este rezultatul unui dialog al cuiva cu tine însuși”, „Dacă romanul acesta [*Toate numele*] ar putea fi înțeles ca un eseu despre existență — poate. Cred că toate romanele sunt așa, cred că scriem ca să aflăm ce înseamnă a trăi”, „Cititorul citește romanul pentru a ajunge la romancier”. Literatura e un permanent dialog între scriitor, mentor și cititor, un schimb de roluri pe care Peixoto îl surprinde atent.

Rămânând în sfera biografică, *Dora și Minotaurul* de Slavenka Drakulić, tradus din sârbo-croată de Octavia Nedelcu, surprinde relația dintre Picasso și fotografa Dora Maar. E impropriu spus un roman, deoarece vocea autoarei, prezentă la început, pare să se piardă. Ea există, de fapt, doar ca intermediar între text și cititor, narațiunea fiindu-i atribuită treptat artistei Henriette Theodora Markovitch, prezentă în prefața textului, unde oferă câteva informații cu caracter biografic și într-un paragraf introductiv. Narațiunea

este dedicată relației tumultuoase dintre Picasso și Marr, o confesiune artistică în care e prezentată relația ei cu tatăl cât și experiențele ca muză și amantă a pictorului spaniol: un schimb de putere în care vocea masculină pare să câștige teren, în ciuda personalității puternice a artistei.

Tradus din engleză de Andrei Covaciu, *Nu voi mai vedea lumea niciodată*, jurnalul de închisoare al lui Ahmet Altan, aduce un aer realist colecției, atingând atât sfera socială și politică, printr-un discurs despre compasiune și absurdul instituțiilor. Pe 15 iulie 2016 are loc o tentativă de lovitură de stat, în care sunt ucise peste 290 de persoane, organizată de Consiliul Păcii, un grup de militari din cadrul Forțelor armate ale Turciei. Pe 23 septembrie 2016, Ahmet Altan, împreună cu fratele său, Mehmet, sunt acuzați că trimiteau mesaje subliminale la o emisiune de televiziune, iar pe 16 februarie 2018 sunt condamnați la închisoare pe viață. Într-o situație în care mulți și-ar pierde cumpătul, Altan reușește de la început să treacă peste grotescul și absurdul traiului din închisoare, cu un calm excepțional. Încă de la arest, rămâne temperat și își acceptă situația, fiind conștient că nu există scăpare. Încearcă să găsească resorturi prin care să-și păstreze libertatea și identitatea.

Lumea în care e aruncat Altan se află între realitate și ficțiune, un limb, o insulă din care știe că nu va scăpa, după cum spune și titlul. E blocat în universul alternativ unde identitatea actorilor secundari nu trece de numele generic (generalul, credinciosul, polițistii). Asemenea unui romancier, preferă să stea în umbră, să asculte resemnat poveștile celor din jur, pe care le analizează, transpunându-le în exercițiu filosofic bine construit și ușor de urmărit. Fără să ezite să-și spună punctul de vedere, multe dintre capitole având final deschis, lasă timp cititorului să răspundă singur la întrebări: „În timp ce mă cufundam în somn, m-am gândit la feteța aceea care se lupta cu moartea. Oare merită toate astea pentru un măr? m-am întrebat eu.”

Cartea nu e specială doar prin descrierea experienței din închisoare, ci și prin povestea publicării ei. Încă în închisoare, Altan reușește să dea avocaților săi părți din carte, urmând să fie publicate în mai multe țări, mai puțin Turcia. Deși întemnițat, deține controlul, e liber tocmai pentru încă reușește să scrie, să se detașeze de realitate. Nu își pierde vocea, mai degrabă și-o intensifică, accentuând resemnarea și simțul libertății: „Scriu aceste rânduri într-o celulă de închisoare. Doar că nu mă aflu în închisoare. Sunt un scriitor. Nu mă aflu nici acolo unde mă aflu, nici acolo unde nu mă aflu. Mă puteți întemnița, însă nu mă puteți ține în închisoare. Pentru că, asemenea tuturor scriitorilor, dețin puteri magice. Pot trece cu ușurință prin pereți”.

În final, *Jurnalul unui librar*, a lui Shaun Bythell, tradus din limba engleză de Mihaela Buriuiană, se îndepărtează de temele înalte ale literaturii și aduce un aer mai relaxat colecției. Jurnalul anticarului scoțian nu e decât o mărturie a dedicației pe care mulți librari o au față de meserie: „Acesta e jurnalul unui tip care a împușcat un Kindle și l-a bătut în cuie pe un perete al librăriei” (The Guardian). Bythell inițiază un discurs ce îmbină umorul cu compasiunea, despre diferitele fețe ale vieții de librar.

rându-se de validare onorifică. Autorii din țările mai mici sau în care literatura rămâne de cele mai multe ori în umbră nu reușesc să depășească granițele.

Astfel se naște povestea lui Anansi, zeul-păianjen ce a readus oamenilor poveștile, împletind în pânza lui șase cărți al căror punct comun e diversitatea, obținută prin cele cinci subdiviziuni ale colecției *clasic, contemporan, ego, mentor și blues*, cât și prin diversitatea stilurilor. De la monologul interior din romanul *Bine ai venit în America!*, al Lindei Boström Knausgård, până la dialogul dintre scriitor, mentor și cititor din *Autobiografia* lui José Luís Peixoto, colecția prezintă o varietate discursivă accesibilă oricărui tip de public, o îmbinare elegantă între extremele *literar și comercial*.

Sunt cărți ce surprind în primul rând prin contraste, prin luminile și umbrele pe care personajele le dezvăluie pe parcursul narațiunilor. Cărțile cu care debutează colecția descriu lumi închise, în care protagoniștii luptă să supraviețuiască, uneori prin umor, pre-

cent. După moartea tatălui său, Ellen decide să nu mai vorbească, temându-se că dialogul ei cu Dumnezeu va afecta realitatea. Naivitatea protagonistei creează premisele unui scenariu parcă scos din filmele horror, ea atribuindu-și puteri supranaturale: „Tata a murit. Ți-am spus asta deja? Din vina mea. M-am rugat tare la Dumnezeu să moară și a murit”. Privită ca figură solară, mama lui Ellen completează contrastul provenit din jocul de aparențe și esențe. Întinericul e prezent peste tot, răgaz de refugiu pentru Ellen: „Noaptea îmi era prietenă. Tăcerea nu era stranie în mijlocul nopții. Singurătatea era pură, dezgolită”. E unica modalitate care o poate feri de frica ei de a se maturiza și, în același timp, o barieră ce o oprește în încercarea de a-și găsi o voce, adesea exprimându-și dorința de comunica: „Voiam să-i povestesc despre fumul care se înălța spre cer și despre cum m-am dus în camera fratelui meu. Dorul subit de a vorbi cu ea. De unde venea? Am luat carnețelul și un pix. M-am dus în bucătărie și am pus carnețelul pe masă. Am tras-o pe mama

Diferența specifică

Marian ODANGIU

După un șir de cărți care l-au așezat printre criticii importanți ai literaturii din partea de vest a țării (*Provincie și valoare*, 1998; *Biblioteca din Vest*, 2005; *Fragmentarium*, 2008; *Umbra scribului. Eseu asupra prozei lui Paul Eugen Banciu*, 2008; *Pora. Eseu monografic*, 2013 și *Literatura Banatului. Metamorfozele personajului*, 2015), Dorin Murariu se lansează acum și în proză*, cu un volum care, înainte de orice, probează consistența sa experiență de observator și analist al structurilor epice. Îndelungatul exercițiu de decipitare a construcțiilor narative, de studiu aplicat al felului în care viața și Istoria devin ficțiune, text și literatură își spune în primul rând cuvântul, în acest oarecum surprinzător demers. El demonstrează că, substanțial, criticul e un scriitor ce poate trece oricând de partea cealaltă a baricadei, poate schimba, cu lejeritate, *câmpul de atac*.

A scrie despre realitatea din lumea cărților și a scrie despre realitatea propriu-zisă e aproape același lucru, cu deosebirea că, probabil, mai mult decât orice poet ori prozator, criticul literar are avantajul viețuirii curente, cu spirit analitic, printre tehnicile și strategiile folosite de alții. În timp, el ajunge să le aibă la îndemână, să le poată utiliza, combina, suprapune, valoriza *altfel, per uso proprio*. Citirea intensă, sistematică, diferită de aceea determinată/susținută doar de plăcerea lecturii, parcurgerea atentă, cu creionul în mână, a zeci și zeci de pagini îi conferă un tip de abilitate de care criticul poate profita, deopotrivă pentru a pune în operă genul proximal, dar și pentru a marca *diferența specifică*, deci pentru a *literaturiza*, altminteri decât alții, propria experiență existențială, propriile trăiri, reacții, angoase, neliniști și reflecții.

Din acest punct de vedere, cele douăsprezece proze din *Luna de tablă* sunt o veritabilă demonstrație de virtuozitate în manipularea strategiilor și formulelor epice, în construirea de psihologii veridice, în "reconstituirea", prin flash-uri memorialistice, retorsiuni narative, invenții epistolare și povestiri pline de miez - când, probabil, adevărate, când imaginare - a unei realități ce are aparența reconstituirii autobiografice. Frazele sunt lungi, dense, imprecizabile, au, pe alocuri, o alură marqueziană, ca și atmosfera, de altminteri. Alteori, fraza e simplă, scurtă, pe cât de dinamică, pe atât de concentrată. Această manieră, acest stil compozit dau roade, îndeosebi în planul supratensionării narative a discursului: este indusă o stare indefinită/indefinită de permanentă așteptare, se creează senzația că, în orice moment, totul poate sări în aer. Ceea ce, paradoxal, în pofida unei anume dificultăți în parcurgerea textului cauzată de amânarea semnelor de punctuație finale, împinge lectura înainte, o dinamizează și o dinamizează simultan.

Însă nu atât întâmplările sunt parte din viața autorului, cât "aburul lor", stările și senzațiile induse discret de ele. Perspectiva este aceea a unui copil (ce poate fi ori nu scriitorul însuși!), căruia o voce auctorială i se adresează preponderent la persoana a doua, îl "ajută", persuasiv, să își aducă aminte despre locurile copilăriei, despre bunici și părinți, despre vecinii din vremea tinereții acestora din

urmă, despre birtul lui Andrei și tovarășii de monopol care își făceau veacul pe acolo, despre tanti Ica de la Alimentara, moș Ion, moș Trăgulă, moș Lulă și baba Tălpoane, despre anii de școală și cărțile adolescenței, despre profesorul de franceză și prietenii de joacă, despre verile petrecute cu ei pe malurile Timișului, despre momente cheie, precum Rugile, cu îmbelșugatele lor mese de prânz, slujbele bisericești, înmormântările, tăiatul/pomana porcului și venirea Crăciunului.

Prozele comunică subteran, sunt introduse și scoase în/din scenă cam aceleași personaje, oameni obișnuiți ai locului, dar și, multe, învăluite într-o aură fantasmatică. Unghiurile și abordările, însă, diferă. Dacă ar fi făcut parte dintr-o construcție mai de amploare, *Luna de tablă* ar fi putut fi un roman despre universul semiurban de la periferia Lugojului de după ultima conflagrație mondială. O veritabilă monografie a peisajelor urbane cu o culoare aparte, a obiceiurilor, mentalităților, atitudinilor și a felului de a fi al locuitorilor din orașul bănățean cu cea mai largă rezonanță multiculturală după Timișoara. E o lume în tranziție, marcată de miturile și legendele locului, de gesturile cvasiritualice care definesc o comunitate aproape închisă, ale cărei valori sunt aceleași de sute de ani. Statornice precum simbolurile care o girează: Podul de Fier, Ceasul electric, centrul cu magazinele lui tradiționale, "Eugen Dorheim SA", "Frații Deutsch & Co", "Iacob Metzenrath", "Emeric Kármán" ce respiră aerul elegant de burg imperial. O comunitate, acum, devastată de uraganul unei Istории necruțătoare care o agită incontrollabil într-o mișcare browniană tot mai greu de înțeles, precum rotește vântul ori nevântul "luna de tablă", girueta misterioasă de pe "coșul casei covaciului" - imagine recurentă ce devine simbolică pentru starea generală de confuzie, de tulburare, de incertitudine amestecată cu o spaimă care domină viața cvasi-patriarhală a așezării cu deschidere către Dealul Viilor.

Este o lume la limită, zdruncinată din rădăcini, din ce în ce mai alienată, cutureată de propagandiști născuți din nimic, promotori ai "unei societăți care îi transformase pe bunici în chiriași în propria casă, care le-a luat pământurile, caii și plugurile", condamnându-i la sărăcie și, mai ales, la dependență de putericii momentului, de capriciile "cadrelor de nădejde", de cele ale "milițianului sectorist" ori ale secretarului de partid: "Toată viața au lucrat și au tot lucrat la țarină, la vie, la prăvălie, până într-o zi, când a venit unul să-i lovească în inimă, spunându-le că nu mai au voie să stea în casa pe care au ridicat-o cu un etaj peste a tuturor celorlalți de pe stradă. N-aveau decât să se mute în grajd".

Ordine găunoasă impusă de propagandă, le cerea oamenilor să se alinieze, să devină, împotriva voinței și credinței lor, membri de partid, făuritori destoinici ai socialismului multilateral dezvoltat: "I s-a cerut să intre în partid, altfel nu-i va fi bine. Învățai la școală că partidul era în toate, acasă nimeni nu-l observa și nici nu-l căuta, doar cei mai înaintați fii ai țării făceau parte din partid, ceilalți își vedeau de ale lor, niciunul de la masa voastră din bucătărie nu era membru de partid și nici nu va deveni, cum ar fi putut să se alăture celor care le-au luat casa, pământul, caii,

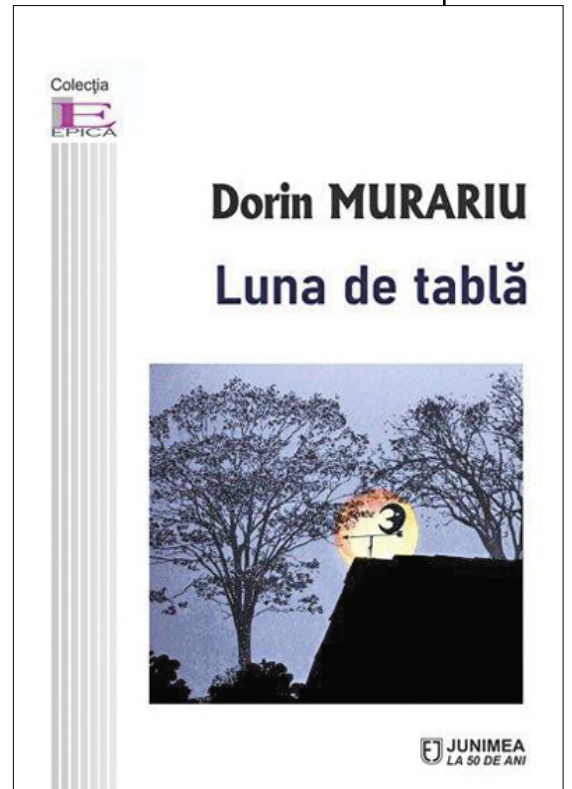
căruța și plugurile?"

Majoritatea prozelor sunt mici cupaje din biografiile unor eroi exemplari prin poziționarea lor în fața tăvălugului istoriei. Poreclit Știgliț, Adam Graz din *Păsări de hârtie* este un copil ce reușise să învețe pe de rost numele latinești ale tuturor păsărilor cerului, reținute de pe planșele școlare din vremea burghezo-moșierimii, casate pentru că "aveau stema regală" și aruncate de-a valma într-o magazie. Ca într-un teatru absurd, el e luat la ochi pentru "activități dușmănoase" și "prelucrat" de vigilentul sectorist din zonă cu scopul de a fi convins că "dictatura proletariatului nu înseamnă scăderea vigilenței, ci creșterea rolului său atât de important pentru noua societate ce se clădea pentru binele tuturor".

Concluzia e semnificativă: "Dezamăgit, copilul nu-l mai ascultă pe milițian". În *Zbor la frontieră*, Fredi Luft, "mare împăietor de păsări și animale" sfârșește prin a pleca definitiv din țară ținând ascunsă sub haină unica lui avere - o pasăre cu un penaj uimitor, inventată și construită de el însuși. Admirată și râvnită de "tovarășul ofițer" de la frontieră, spre uluiala tuturor, pasărea învie și își ia zborul cu Fredi după ea. Dionisie Velicek din *Omul de ceai* e un personaj venit de niciunde și instalat în casa Iuliane Lupu, zisă și Lupoanea.

Concittadinii îl privesc multă vreme cu suspiciune și "fîindcă noua societate nu se face așa, cu una cu două, trebuie să se implice toată lumea dacă vrem ca bunăstarea să fie a tuturor, nu doar a unora" se transformă în delatori ordinari, adresând care mai de care scrisori de denunț sectoristului doritor "să își surprindă șefii printr-o inițiativă de pe urma căreia spera să obțină mutarea mai în centru". Epistolele - imaginare, desigur - sunt teribile, savuroase, groțeste, pline de un umor involuntar, contrar intenției, dar, literar vorbind, în deplină concordanță cu menirea lor. Parodia e la ea acasă: sunt pagini în care ironia prozatorului atinge cote maxime, întreaga suferință acumulată inundând cu sarcasm textele.

Nu e dificil de constatat că proza lui Dorin Murariu este influențată direct de cel puțin cei doi scriitori, cărora criticul le-a consacrat importante monografii, Paul Eugen Banciu și Mircea Pora. Cu primul, autorul are în comun atmosfera mitico-magică ce guvernează existența comunității semirurale despre care vorbește. Cu cel de-al doilea, accentele hilare, de o ironie fără sfârșit, mai ales atunci când își prezintă personajele "negative", activiștii, milițienii/sectoriștii,

turnătorii de două parale. După cum și nota de toleranță, bonomie și privire blândă, de refuz al încruntării, al retoricii demolatoare relativă la momentele tragice ale instaurării comunismului în România. Inteligența criticului și luciditatea experienței sale culturale îl ajută. *Luna de tablă* este o carte excelentă tocmai datorită acestui mod *sine ira* de a vorbi despre trecut.

*Dorin Murariu, *Luna de tablă*, Editura Junimea, 2020

Karaoke

Adrian BODNARU

Pe vremea când se făcea Cobra
lui Pugaciov cu Mobra
Casei Pionierilor, parcă mai ieri
adusă de la Pompieri
și păzită noaptea de trei-
patru țiğări sub un tei;
pe vremea aceea când timpul, peste-Atlanticul de Nord,
făcea primul transplant de Concorde
din a doua săptămână impară
a lunii de vară
iunie, după cele două cireșe
gemene, crescute la creșă
de o familie ca ori-
care alta, de bobinatori,
mi-am înălțat fruntea ca pe un zmeu
peste umărul meu
de-acum și toată după-amiaza s-a spus
ba că e prea jos, ba că prea sus,
iar spre seară am primit un măr
să fiu ghem în răspăr.

Despre supraoameni și alte slăbiciuni

Alexandru BUDAC

A fost o vreme când am crezut sincer că voi avea o carieră de succes pozând în slip cu sclipici sub reflectoare, uns cu uleiuri de culoarea roșcovei, în fața unui juriu IFBB sobru, care-mi va evalua masa și definirea musculară, cele opt poziții obligatorii și programul liberal ales, acompaniat de coloana sonoră din *Conan Barbarul*. Încă mă întreb melancolic dacă nu aș fi fost mai câștigat. Undeva, pe drumul spre titlul de Mr. Olympia – căci acolo eram convins că voi ajunge, de unde se vede că nu sunt

cultural, nu culturist, și primește demnitate metafizică. Odată ajuns la facultate, unde l-am studiat cu alți ochelari – îi înlocuisem pe cei de Terminator cu lentilele de astigmatic –, nu mi-a plăcut. Am înțeles că, în cazul lui, stilul bate uneori conținutul, iar în filosofie nu dă bine să faci pe corifeul. „Când privești îndelung într-un abis, și abisul se uită în adâncul tău”. Nu trebuie să cauți prea mult până găsești și alte mostre bombastice de un vag umor involuntar.

Astăzi nu aș da o pagină din Montaigne pe toată opera lui Nietzsche. De cel din urmă nu mai am nevoie. Nu contest că germanul știe să scoată pirotehnică din procesele de gândire, spre deosebire de șlefuitorul axiomatic și rece Spinoza, de Leibniz, ceasornicarul monadic, sau, Doamne ferește, abstinentul de Kant, dar, dacă-l vizitezi des și entuziașt, te intoxică fumul artificilor sale retorice, în vreme ce pisălogeala celorlalți te învață până la urmă să cugeți cu folos. Gândirea filosofică și stilul literar au făcut rareori casă bună. Numai despre Heraclit, Platon, Lucretius, Marcus Aurelius, Augustin, Giordano Bruno, Hume, Kierkegaard, William James, Freud și încă vreo câțiva dintre cei care contează putem afirma că ne oferă și voluptăți de lectură, dincolo de raționamente abstracte și învățături amare.

Întotdeauna am avut senzația că pe Nietzsche îl prizează mai degrabă mediile filologice și artistice, decât cele filosofice. El a încurajat fatalmente confundarea conceptului filosofic cu metafora și cu tot felul de tropi ambigui. Gilles Deleuze – printre ai cărui fani țin să precizez că nu mă regăsesc –, observă corect că scrierile lui Nietzsche impun o galerie întreagă de personaje cu funcție alegorică: Vulturul, Bufonul, Ariadna, Dionysos, Zarathustra ș.a.. Nicușorul nu a îmbătrânit frumos în calitate de personaj literar, și cu atât mai puțin în calitate de concept. Nietzsche a fost în formă maximă în perioada dintre scrierea *Științei voioase* și a cărților surori, *Dincolo de bine și de rău* și *Genealogia moralei*, dar oare cui i se mai adresează kitschul ilizibil *Așa grăit-a Zarathustra*?

Binomul estetic apolinic/dionisiac, lansat de *Nașterea tragediei*, s-a fixat pe merit în istoria esteticii, întrucât a eliminat un anumit purism din studiile clasice și s-a dovedit o întuire corectă a tensiunilor din religia și, implicit, arta grecilor, însă multe dintre considerațiile nietzscheene privitoare la antichitatea elenă, influențate de prietenul său Erwin Rohde, devin inevitabil piese de muzeu, pure speculații romantice, de îndată ce le confrunți cu datele actuale furnizate de istorici și arheologi.

Dar cea mai problematică moștenire a lui Nietzsche rămâne miza sa principală, reevaluarea valorilor, un conglomerat de idei provocatoare, repetitive și contradictorii. După cum s-a exprimat un reputat profesor de morală britanic, „coșmarul nietzschean nu rezultă cu necesitate din premisele nietzscheene.” Pledoaria apăsătoare pentru crearea de sine veritabilă și a valori-

lor tari, aristocratice, și relativismul valoric se află într-o contradicție flagrantă. Axio-logia elitistă oțelită a lui Friedrich Nietzsche se îndoaie sub cealaltă sugestie, a pluralismului valoric eliberat de orice morală cu pretenții metafizice. Nu e de mirare că fiecare găsește ce-i convine în filosofia lui, la dreapta și la stânga, deopotrivă.

Prima oară am aflat despre contradicțiile lui Nietzsche din eseu biografic pe care i l-a dedicat Stefan Zweig. Vienezul realizează un dublu portret, punând în opoziție figura patetică, eroică, a filosofului, reprezentat ca Prometeu german cu mustață de Vercingetorix, și constituția sa reală, bolnăvicioasă, modul auster de viață și aparițiile lui publice rezervate. Mi-am amintit eseu citind biografia *Sunt dinamită! Viața lui Nietzsche* de Sue Prideaux – scriitoare anglo-norvegiană –, publicată anul acesta la Polirom, în traducerea lui Bogdan-Alexandru Stănescu. I-am găsit cărții niște merite și destule neajunsuri. Încep cu ultimele.

Sue Prideaux scrie convențional. Într-o eră când biografii și memorialiștii se întrec în a inova structural și stilistic narațiunile de viață și fentează limitele impuse în mod tradițional de convențiile de loc și de timp – practic, azi ai șanse să găsești mai repede un *memoir* remarcabil, decât un roman bun –, Prideaux desfășoară cronologic viața lui Friedrich Nietzsche, de la nașterea lui, în parohia de la Röcken, și pierderea timpurie a tatălui, până la bine-cunoscuta cădere de la Torino din ianuarie 1889, când plânge îmbrățișând un cal maltratat de stăpân, urmată de câțiva ani de degradare accelerată, cvasianonimat și moarte. Deși boala – mai bine zis, numeroasele afecțiuni – de care suferea Nietzsche constituie leitmotivul cărții, Prideaux nu face nici măcar o speculație avizată cu privire la diagnostic. În final, suntem tot în ceață, știind doar că au existat antecedente în familia filosofului și că jargonul primitiv al medicilor din veacul al XIX-lea – ce ascunde totuși simptomatologia descrisă în termeni precum „înmuierea creierului”? – nu ne comunică absolut nimic sub aspect științific. Prideaux se mulțumește să evidențieze rolul bolii în gândirea și stilul lui Nietzsche – de exemplu, scria aforistic deoarece crizele dese nu-i îngăduiau continuitate în lucru –, fără să depășească stereotipurile învechite ce leagă grandios suferința de creație, și reciproc.

În al doilea rând, *Sunt dinamită!* pare scrisă de o veleitară din Belle Époque, nu de o scriitoare din 2018. Sue Prideaux se arată așa de pasionată de investigația personală, încât se exprimă ca și cum ar fi contemporană cu saloanele frecventate de Lou Salomé și Judith Gautier. Dacă nu ești atent, nu-ți dai seama unde parafrazează sursele – de regulă, preferă să citeze *in extenso* scrisori și însemnări interminabile –, și unde sunt cuvintele ei. Am găsit acest mimetism afectat teribil de supărător. Nietzsche și Cosima Wagner caută ouăle de Paște ascunse prin „trestiile de smarald” și văd curcubeul, „simbol uni-

versal al speranței și al aspirațiilor înflăcărâte”. Boala filosofului „era expediția lui Alexandru Macedon spre India, calea lui de a naufragia în imensitate”. În alt loc e menționat un „al doilea cutremur al sufletului” ce i-a „zguduit din temelii ființa”. În ce dulap cu naftalină își caută Sue Prideaux cuvintele? Credeam că numai prin cultura română se mai rod asemenea fosile retorice.

Îi recunosc lui Prideaux meritul de a reconstitui situații de cameră și conflictele personale ale filosofului cu prietenii, colegii, femeile – posibila infectare cu sifilis și misoginismul vitriolant sunt celelalte două cărți pe care autoarea ar vrea să joace tare, însă încheie timid, în coadă de pește – și, spre sfârșitul vieții, cu sora lui, Elisabeth, care va deveni administratoarea Arhivei Nietzsche. Înregistrat cu vocație religioasă, dar pe care o convertește într-o radicalizare din sens opus, inadapdat ca filolog și clasicist, ca soldat și profesor la Universitatea din Basel, ca amant, fiu de pastor, frate și, în cele din urmă, ca german, Nietzsche corespunde aceluiași vechi portret. Prietenia cu Wagner și amanta lui, Cosima, fiica libidosului Franz Liszt, măritată cu dirijorul Hans von Bülow, constituie unul dintre cele mai groțesti episoade. Felul cum se foloseau de reputațiile lor culturale, asumându-și raporturi ierarhice pe modelul zeilor din Olimp ca să-și justifice amantlăcul penibil, bârfele imunde și lipsa de caracter îl vor exila până la urmă pe Nietzsche din cercul lor funest. Prea târziu, însă, căci influența Wagnerilor îi ștanțase cea mai mare parte a operei.

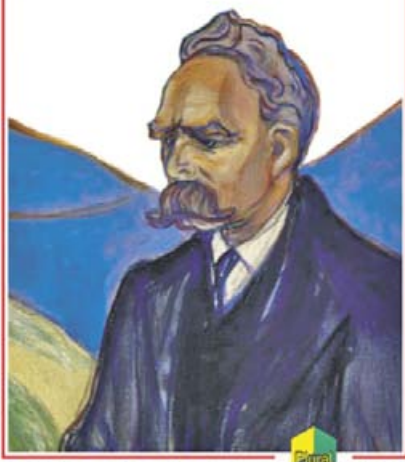
Sue Prideaux are ambiția să ne demonstreze că Nietzsche nu a fost antisemit, că malefica lui soră, aflată în căutarea visului arian – împreună cu soțul ei, șarlatanul antisemit Bernhard Förster, a fondat o colonie germană în Paraguay –, s-a regăsit ulterior printre apropiații lui Hitler – și ai lui Heidegger, Rectorul-filosof, bucuros să instige la arderea cărților indezirabile –, denaturându-i fratelui mort scrierile neterminate (*Voința de putere*, în special). Mulțumim, știam. Ar fi într-adevăr absurd să vezi în Nietzsche un proto-ideolog nazist, dar nu mă convinge nimeni că orice analogie între principiile nietzscheene și imageria lui Leni Riefenstahl nu ține deloc. Dacă ideile pot fi încărligate în formă de svastica, înseamnă că avem o problemă și cu ideile, nu numai cu svastica.

Prefer să-l ascult pe Isaiah Berlin când distinge o relație cauzală între excesele nazismului german și ascensiunea nazismului. Pentru că nu au trecut printr-o Renaștere comparabilă cu cea italiană, spaniolă, engleză sau franceză, germanii au dezvoltat un complex de inferioritate culturală, decelabil mai târziu în atitudinea anti-luministă – se distinge deja la tânărul Goethe, o va moșteni și Nietzsche –, și în idealismul lor romantic excepționalist, pronunțat naționalist. Firește că Hitler și camarila nu studiau Herder și Fichte, dar nici nu era nevoie, și în asta rezidă tragedia culturii germane. Odată scăpate din cărți, ideile plutesc în aer. Ca virusurile. Iar mințile umane au tot felul de comorbidități.

Din doriința de a-i face dreptate lui Friedrich Nietzsche, Sue Prideaux se înșală. Cel puțin în chestiunile filosofice.

Sue Prideaux

SUNT DINAMITĂ!
Viața lui Nietzsche

prea inteligent –, mi-am dat seama că nu aveam stofă pentru competiții și sportul de performanță, iar odată ce gașca mea de prieteni s-a destrămat, trasul de fiare a încetat să mă pasioneze. Știu cum sună, mai ales venind din partea unui absolvent de Filosofie, însă adevărul este că pe Friedrich Nietzsche l-am descoperit în acei ani de liceu în care hormonii mei o luaseră razna – doar cei naturali, nu mi-am injectat nimic, niciodată –, și când știam să combin, pentru că nu înțelegeam *Genealogia moralei*, un cocktail de proteine mentale din aforismele lui cu supraoameni și apoteogme din *The Education of a Bodybuilder*. Am plonjat în cărțile lui Nietzsche ca și cum ar fi fost literatură motivațională. Pentru respectarea strictă a programelor de antrenament era bestial, cum se spunea pe vremuri.

Oricât de juvenilă și de ridicolă a fost abordarea inițială, tot am nimerit ceva, intuitiv. Scrierile lui Nietzsche au o incontestabilă componentă teribilistă, adolescență, aș spune. Se ascunde acolo atitudinea tânărului ce pozează în dur și vrea să-i fie admirată rotunjimea bicepsilor, pentru că în realitate este nesigur de propriul trup. Doar că la filosoful german teribilismul se dovedește

La Nisa în pandemie (2)

Cristina CHEVEREȘAN

"Merveilles du Cap". Saint-Jean-Cap-Ferrat și Beaulieu-sur-Mer

A doua dimineață plină de promisiuni pe Coasta de Azur. Pare încă ireal, precum întreg acest sezon în pandemie. Dus e scepticismul referitor la primul cămin, din Orașul Vechi al Nisei, de obicei mai agitat decât și-ar dori călătorul pus ziua pe vizitat și noaptea pe odihnă. Totul se desfășoară în surdină, terasele restaurantelor mai degrabă discrete în vara contrastelor inedite. Conștiințioase, plănuim de seara, urmărind orarele mijloacelor de transport necesare unei cartografierii personalizate a regiunii pe care, sperăm, o vom aprofunda la a doua vizită de oarece durată. Mască-mănuși-dezinfectant: refrenul ne însoțește peste tot. La fel și poliția locală. În condițiile date, e foarte bine. Un preț insignifiant pentru liniștea și sănătatea personale, ce par asigurate de decorul mediteranean fără cusur, scutit de invaziile turistice de sezon.

O vacanță în registru minor, într-un areal asaltat de regulă, oferă șansa unei apropieri autentice, lipsită, parțial măcar, de poezia adresată musafirilor dispuși la chef și cheltuială. Dacă va rămâne ceva bun în urma crizei, cu siguranță va avea legătură cu un tip de purificare, de meditație asupra esenței unui cotidian dictat prea adesea de consumul masiv de bunuri, imagini și chiar locuri de excepție, mai degrabă „bifate” în goana după trofee decât „degustate” de iubitori de frumos, cum ar merita. Prin urmare, destinația zilei e Saint-Jean-Cap-Ferrat, parte a aceleiași peninsule ca Villefranche-ul de ieri și Beaulieu-ul de mâine. Peste straturile de istorie medievală și renașcentistă știm că s-a așternut strălucirea unei Belle Époque regășibilă și azi în mica localitate-magnet pentru cei ce-și permit reședințe... nepământene.

De pe promenada din apropierea stației centrale se deschide panorama unui port larg, împânzit de ambarcațiuni gata de explorare a golfului ce sclipește molcom, printre roci și pini, în razele catifelate ale dimineții. Iubesc augustul în care fierbințeala verii și moleșala trecerii către finalul de sezon se tachinează, disputându-și supremația asupra intervalelor ce se întrec în glorie decadentă. Perioada fructelor prea coapte, prea-plinului de miresme, perdelelor de flori, exploziei de culori: poate niciunde mai amplă pe Bătrânul Continent decât pe malurile întinse ale Mediteranei. Un amfiteatru cu scaune atent distanțate și ghirlande de stegulețe albastre și galbene ce mă duc cu gândul la logoul universității semnalizează că perioada nu e văduvită de evenimente publice. Stânci și verdeață coboară până pe nisipul de la malul spre care ne conduce o alee unduitoare, unde palmieri stufoși concurează în înălțime cu peretele stâncos. La capătul digului, un mic far alb-roșu, destinat probabil bărcilor de vacanță, transformă în ilustrată clasică priveliștea deja înrămăbilă.

Nu-mi imaginez cum ar arăta un univers fără băi matinale de soare și valuri, dar nu plaja e scopul ieșirii. Nu cel principal: doza de "Vitamin Sea" e asigurată de la sine trezitorilor în zori. Deși azi localități independente, cu reperi și nuclee proprii, Villefranche și Saint-Jean au un aer comun ușor detectabil. Separate administrativ de la începutul secolului al XX-lea, rămân unite în spirit și atmosferă de istoria dominată de figuri nobiliare și celebrități de tot soiul, atrase de clima prietenoasă și șarmul peisajului, completate de o dezvoltare urbană pe măsura așteptărilor și posibilităților (tot mai) faimoșilor rezidenți. Fostul sat pescăresc, transformat în paradis al căutătorilor de tihnă voluptuoasă, se îmbracă în aură ar(t)istocratică, amintind la fiecare pas de alți trecători prin vremuri: de la însăși Regina Maria a României, Leopold al II-lea al Belgiei (admirator și dezvoltator al regiunii), Nicolae al II-lea al Rusiei și alte capete încoronate, până la Charlie Chaplin (printre primii locuitori cu acte și proprietăți în regulă), Somerset Maugham, nelipsiții Matisse, Chagall, Cocteau ori pleiada starurilor hollywoodiene (Roger Moore, care tocmai a împlinit 90 de ani!), Gregory Peck, furtunosul cuplu Taylor-Burton) și franceze (Jean Gabin, Belmondo, Edith Piaf). Menționez doar lista scurtă.

Hipnoza Cap Ferrat nu e întâmplătoare, mariajul fericit între natură și cultură fiind suplimentat de acumularea unui patrimoniu arhitectonic și artistic de

excepție. Dacă Grand Hotel du Cap, cu impozantele-i grădini, e mai degrabă un palat, ferit de intruziuni și adăpostit de curioșii ce abia-l întrezăresc de pe promenada amenajată de-a lungul a aproape cincisprezece kilometri de coastă (n-o parcurgem, niciodată e suficientă vreme pentru tot!), obiectivul nostru principal l-am descoperit, ca de obicei, prin studiu. La orice revenire, sunt încântată și bulversată de noile senzații, aparent inexistente anterior, aspecte ignorate cu aroganța-bonomă a celui ce ajunge să "zgârie doar suprafața" (minunată, de altfel), convins că a devenit specialist-la-minut gonind printre "must"-uri. Mai sunt multe de adăugat experienței "de azur", iar Vila Ephrussi de Rothschild e de neratat.

Operă a baronesei Beatrice, a fost construită între 1905 și 1912 pentru a-i aduce la viață ideile și a-i adăposti comorile adunate prin călătorii. Încăperile somptuoase ale conacului de culoarea piersicii, cu arcade țuguiate și coloane dantelate, înconjoară un atrium monumental, cu intrări și ieșiri prin care briza circulă fără opreliști, răcorind vizitatorii de după-amiază și asigurând ventilația circuitului trasat de gazde, pentru protecția colectivă. Nimic nu diminuează impactul vizual și emoțional al unei suite menite să încadreze perfect ambientul. În ciuda valorii greu de estimat a colecțiilor de obiecte de artă, mobilier, decorațiuni, porțelanuri, tapiserii, covoare, a tavanelor pictate și șemineurilor ornamentate, privirile se lipesc de ferestrele imense, arcuite către mare și imensul parc dimprejur. Senzația de locuire confortabilă în plină natură, deschiderea către exterior, respirația plenară din aerul salin te însoțesc de-a lungul iatacurilor cu jaluzele tipice, responsabile de flirtul șăgalnic al fascicolelor lungi de pe podele.

Lovitura de grație o dau terasele încăpătoare și grădinile tematice: curg dintr-una într-alta, desprinse dintr-un tablou unde peluzele îngrijite plutesc deasupra apei, precum un covor verde intens peste albastrul profund al zonei. Dacă vila, așezarea, decorul mă duc cu gândul la Newport, Rhode Island, și reședințele fin-de-siècle ale Vanderbilts-ilor sau Astor-ilor americani, parcul îmi amintește de imensul Imhotim brazilian: nu prin dimensiuni, ci prin varietatea și densitatea speciilor nestingerite din spațiile ce recrează teritorii ale minții dragi proprietarei inițiale. Grădina principală, cea franceză, animată de jocuri de apă și arii de operă, e înconjurată de cele spaniolă, florentină, japoneză, provensală, secondate de lapidariu, grădina de trandafiri și cea exotica (până nu demult, "mexicană"). Explorez și mă umplu de încântarea acestui inedit "Ile de France", cum își botezase Beatrice corabia imaginară ce naviga permanent pe marea nelipsită din fundal.

Anticipam o vizită de aproximativ o oră; nu mă dau dusă nici în trei! Foișoare, bănci ascunse, statui, poteci, etaje diferite, mici cascade sau pâlcuri de bambus și cactuși dintre cei mai fanteziști, trepte și balustrade cu alură de cadru de film sau pasaje secrete între porțiuni cu specific bine definit mă cuceresc. O oază atent supravegheată, un spațiu expozițional aparte, unde dai peste basoreliefuri și fântâni, amfore sau sculpturi din registrul carnavalescului și monstruosului ițindu-se dintre măslini, chiparoși sau rodii, tufe de hortensii, rododendroni, azalee, dar și lavandă sau plante tropicale. Îți poți închipui luni de lectură în aer liber, reflectându-te în zecile de ochiuri ale iazului în trepte, ce descinde spre maiestuoasa vilă pe care o multiplică într-un joc al imaginii și imaginației. După luni de inspirații filtrate, densitatea guri de oxigen te ametește. Stocăm o porție aromată și revenim la vechea Nisă, pe-nserat.

Nu putem să nu completăm traiectoria cu Beaulieu-sur-Mer, al treilea "loc frumos" din jurul Capului ce ne provoacă să-l observăm, tot pe traiectoria ușor de străbătut cu autobuzele de coastă. Ne pregătim de mutarea pe bulevardul Jean Medecin, deci profităm de apropierea de faleză înainte de recursul la mai rapidul și practicul tren. Ce ni se arată, deci, la primele ore în liniștitul Beaulieu? Mai întâi, că proverbul "cine se scoală de dimineață..." ar putea să continue cu "spor la înot are". Pentru prima dată, un întreg golfuleț îmi stă la dispoziție pentru jumătate de oră de relaxare activă, prin care-mi câștig răsfațul de mai târziu: o fabuloasă tartă cu smochine de la singura *boulangerie* deschisă, cu un rând de clienți ce așteaptă cuminiți accesul la minunățiile preparate artizanale.

Nu vom frecventa nicio plajă privată tot sejurul, demontând mitul conform căruia Coasta de Azur e acaparată de localuri cu prețuri prohibitive, iar a te bucura de ea echivalează cu a te ruina pentru restul anului, dând

un regat pentru un... șezlong! Desigur, ai avea unde, dar nu e precondiția unei șederi reușite. Alpii Maritimi te ajută din plin, răsplătindu-ți elanul din zori cu zile pline, începute cu distanțare naturală. Ca peste tot în aceste orașele binecuvântate de om și elemente, treci pe nesimțite de la curenții marini la panta lină spre centrul comercial. Străzile șerpuiesc printre suveniruri arhitecturale Belle Époque, Cazinoul domină promenada cochetă, colțuri umbroase și spații de relaxare îți dau ocazia să admiri golful dintre leandri, măslini, tufișuri multicolore ce te trimit, plin de speranță, la primul atlas botanic. În sprijinul identificării vin cărțuliile pitite pe un raft al tutungeriei ce pare doar că picotește: „cele mai frumoase sate suspendate/ cărări ascunse/ plaje pitorești” de pe Coasta de Azur. Să tot studiezi și visezi!

Itinerariul ne e flancat de plajele principale, ambele cu ambianță relaxată, ocupate de cunosători, locuitori de netăgăduit ai zonei. Între Golful Furnicilor (Baie des Forumis) și Mica Africă (La Petite Afrique), ascultăm conversațiile delicioase ale unor grupuri de cetățeni pe cât de devotați zonei de baștină, pe atât de ironici în înțepăturile la adresa foarte

apropiaților (în spațiu, nu și spirit, pare-se!) monegasci. Umorul fin al congregațiilor amicale, lipsite de excesele celor ce iau cu asalt Marea Neagră în plină pandemie — spre oroarea precauților printre care ne înscriem —, ne asigură o zi dintre cele mai plăcute, cu sentimentul incluziunii în comunitatea surprinsă în firescul rareori accesibil *outsider*-ului. Ne îndreptăm spre reperul numărul 1: Vila Kerylos, vizibilă din orice punct al traseului de coastă, pe limba de pământ ce înaintează, curajoasă, în mare. Rod al fanteziei arheologului Theodore Reinach, urmează un model tipic grec, reinterpretând măreția antică în cheie locală și aflându-se pe lista monumentelor naționale franceze din anii '60.

Mai restrânsă ca teren decât Ephrussi, dar generoasă ca proiect, privești și poziționare, cu obloane și stucaturi brun-roșcat, ce punctează albastrul cu care se contopește pe trei părți, se pare că a inspirat mai vastă proprietate ce urma a fi construită de familia verișoarei doamnei Reinach la Saint-Jean-Cap-Ferrat. Aflăm că arhitectul Pontremoli a imitat palatele din Delos, interioarele incluzând influențe diverse, de la Roma la Pompei și Egipt. Frescele, peristilul, statuile de marmură și bronz, mozaicul, cadranul solar sunt tot atâtea ode în metru antic, invocând Grecia de care proprietarul inițial se declara iremediabil îndrăgostit. Însuși numele, împrumutat de la o pasăre mitică elenă, stă mărturie (am menționat că, printre numeroasele-i preocupări, Reinach era și lingvist? Înfafară de scrinuri, birouri, măsuțe de studiu, măncântă, fără îndoială, bibliotecă!) Ne retragem în adierea după-amiezii, cu privirile agățate de crestele abrupte pe care se cațără, încăpățânată, verdeța atotcuceritoare. Mâine: spre al doilea cartier al orașului! Alte destinații ne vor marca săptămâna.

travelogue

Poeme de Robert Șerban

Poetul, publicistul, prozatorul, omul de televiziune, factotumul cultural, personajul afabil Robert Șerban a împlinit — incredibil! — 50 de ani. Cum să-l omagiem, la această vârstă solară, altfel decât citindu-i poemele?

Câte-un bărbat neras

când văd câte-un bărbat
neras de cinci-șase zile
mă gândesc la moarte și la băutură

nu ca un detectiv
ce caută să afle după mers
după ochi
după haine
de e una sau alta
ci ca un frate care
o dată ce a găsit adevărul
trebuie să se hotărască dacă
el e cel mare
sau nu

Unde te grăbești?

când trebuie să-ți pui ochelarii de distanță
ca să-ți cauți ochelarii de citit
lucrurile arată mai prost de cum credeai
dar tu ai umor
și un noroc ce-ți iese în cale
de fiecare dată când curbele sunt mai strânse decât
le-ai anticipat
iar viteza ta mult prea mare
cam ca la zăltații ce nu-i lasă timpului
nici măcar un mărunțiș de câteva secunde
ci-i dau într-una bătaie

acum
pe afară
s-au schimbat prioritățile
vezi și tu
iese fum
și nu din eșapamentele mașinilor
nici de la motoarele avioanelor
nici din coșurile fabricilor
toate astea s-au stins
iese fum de la lumânările subțiri și tot mai dese
de la țigările harnicilor gropari
de la crematoriile ce măresc zilnic presiunea la gaz

zău așa
unde te grăbești?

Ascunzătoarea

când eram copil
ascundeam în pământ
lucrurile dragi
întâi le puneam în cutii goale de la crema de ghetе
în pungi de plastic
în borcănele pentru iaurt în cutii de chibrituri
și apoi
cu o lopățiică mică
rusească
săpam într-un loc din grădină
și le pitulam acolo
așa cum aflasem că se face când ai comori

seara
înainte de culcare
ieșeam în pijamale
și mă uitam prin gard
să văd dacă deasupra ascunzătorii mele
joacă flăcările

a doua zi îmi dezgropam comoara
o curățam cu spirt și o dădeam cu parfum
așezam piesele ei pe un covoraș
și le păzeam până seara
înarmat cu suliță arc săgeți
și două pistoale de cowboy

când apunea soarele
mă puneam din nou pe treabă
cu lopățiца

azi noapte
am ieșit în curte și m-am uitat prin gard
la locul ascunzătorii
până când
au început să joace
lacrimile-n ochi

Muște din zbor

o haită de câini
trece strada
n-a mai lătrat pe nimeni
de zile bune
fiindcă aproape nimeni
nu mai e prin zonă
iar cei care se văd
sunt deja speriați și par să fie aceeași

uneori
haita îl însoțește pe omul cu fața acoperită
până la magazin
dar nu ca să-i cerșească ceva
ci să-l păzească de nimeni & nimic

apoi
câinii se-ntorc pe străzi
bucuroși că-i primăvară
și că pot înhăța muște din zbor

Noul Noe

îmi pare rău
că n-am învățat chiromanție
de la țiғанul care se aciuiсе într-o vară
cu căruța pe malul râului
la ieșirea din sat
și făcea cărămizi

mergeam să-l ajut
îmi și plăcea
dar mă și plătea
în animale din pământ roșu
pe care le modela cu degetele lui subțiri și bicolore
negre și albe
albe și negre

știa toate sufletele din lume
așa mi-a spus
iar după vreo două luni
camera mea de la bunici
arăta ca arca lui Noe

țiғанul făcea animale de care n-auzisem
și nici măcar la Teleenciclopedia nu se vorbea
îl priveam neliniștit
cum contura cu unghiile lui netăiate
din câteva mișcări
boturi colți urechi
nasuri gheare cozi

spre sfârșitul verii
când soarele nu mai știa să usuce cărămizile
țiғанul mi-a spus
în timp ce-și înhăma calul
*chiar dacă n-ai vrut deloc să-ți ghicesc
la anu’ o să-ți fac și perechea ălora de-i ai acasă
că nimic nu-i mai a dracului ca singurătatea*

S-a-ngroșat inima

spaimele îmi treceau
cu ușurință prin piept
nu le simțeam
cum nici păianjenul nu simte
fulgerul ce îi străbate
plasa întinsă între crengile nukului
lăsat să crească
pentru umbră
în miriștea fără margini

acum
inima mi s-a îngroșat
e greu de străpuns
și parcă nici nu mai stă
la mângâiat
cum altă dată
e ursuză și morocănoasă
ca un porc ce habar n-are
că nu mai e mult și vine
sfânt
Crăciunul

Marele zid de nisip

*ajută-mă să fac un zid
pe care să nu-l doboare niciun val*
mă provoacă copilul
fericit că n-a fost răsturnat de pe colac
și că astfel n-a pierdut lupta cu marea
pe care acum o poate continua de pe uscat

îi sunt harnică mână de lucru
și încep să-i sap șanț de apărare
să ridic zidul
să-l bătuesc temeinic cu palmele
să așez pumni de nisip peste pumni de nisip
să-l înalț și să-l întăresc
să-l decorez ici-colea cu scoici și pene de pescăruș

s-au strâns câțiva puști să vadă minunea
câteva mame dau admirativ din cap
apa furioasă ne-ncearcă nu o dată
însă fără izbândă

ce vrei să fie în spatele zidului
un castel?
îmi întreb băiatul
nu
un turn?
nici
poate o școală
îl provoc
însă el se preface că n-aude
zâmbește spre valurile cu creastă
apoi mă privește în ochi și-mi spune:
o altă mare vreau

Mierii, merele miresei mirau

Gabriela-Mariana LUCA

– Ce faci, Adame? întrebă, Dumnezeu, din scurt, vrând să intre pe *Adelaide Bridge*, dinspre *Johnson Garden*.

– Mănânc un măr, Doamne, răspunse bărbatul tresărind și dând să se ridice stingher.

– Mănâncă, Adame, mănâncă! Vorbim după. Și se așează lângă el, după ce suflă, ca din obișnuință, praful de pe treaptă. Și zici că-i bun? Îți place, îmi pare!

Adam mușca mărunț că i se tot în-nodau bucățelele în gât.

– E un *Cox*, Doamne, din mărul de la capătul podului.

– Mieriu și zemos, Adame, sân de femeie lăsată. Grea. Lăsată la altar și grea. Ce-a fost în capul tău?

– Nu știu, Doamne. Nu știu și tare mă doare. Se făcea că o lumină mlădie prinse voce pe numele meu și cânta așa, legănat, cu *a* lung, șerpuit prin aerul verde, și când să mă întorc, un măr mai mare ca ăsta, ca de aramă încinsă cum ar fi, m-a izbit între ochi și n-am mai văzut, n-am mai auzit decât o linie gemând între cer și pământ, la apus. Apoi am nădușit rece ca roua dimineții ceasuri de-a rândul. Multe. Nici asta nu știu să spun câte. Și când m-am dus s-o iau pe jurământ mi-ai zis că-i târziu și că la amiază Tu nu mai faci nunți. Însă, probabil, că vei muta niște munți.

– Îhi! Dar te-ai apucat tu să tai mere de-a curmezișul, pe cingătoare, să-ți vezi pruncii și să te scapi de mirare!

– Doar vreo două vorbe dulci, Doamne! Căci a mânca totuna e cu a vorbi și a deschide gura cu a cunoaște. Și eu zic că degeaba Te-ai supărat când s-a spart liniștea peste glasul Tău de alamă. Am fost eu, m-am trezit vorbind. Deștept, Doamne.

– *Connaissance et gourmet!* Dar tot nu te pricepi la femeii! Și pe aia, cu fățe mari, cumva rotunde și neegale, așa, ca niște mere crețesti, de pe Valea Râmnicului, de ce-ai lasat-o înainte de cununie?! Și acuma stă acolo, în fața bisericii, în stană de piatră galbenă, o dantelă poroasă și rece. Aia de seamănă mai degrabă cu o călugăriță bătrână, plină de țepi pe mustață și în barbă, și cu ochelari cu rame imense și negre, de au vrut să mi-o dea chiar mie de nevastă în anii din urmă. Aia, Adame, de vorbea mărăit despărțind cuvinte în silabe cu o tuse scurtă după fiecare, cu ochii în linii mici și buze strânse ca un dop de plută tăiat, înconjurat de spini. Aia de mirosea a busuioc, a cădelniță și a lumânări arse, a tocană cu ceapă, multă ceapă și a țuică fiartă, în timp ce tu vindeai mere olandeze ori spaniole în Albion și m-ai lăsat să mă descurc Singur cu toate pomenirile de la Sfântă Marie la Sfântul Ion.

– Gligheria? Maica?! Păi, chiar era a Ta, Doamne! Cum să mă fi băgat în

vorbă, eu, prostul?! Mut am fost, Doamne! N-am vrut să mușc! M-am dus până acolo călare, dar la poartă, la cimitir, la eroi, m-a luat cu ceva nepăsare, m-am oprit cu sictir și mi-am zis: nu te băga! Moare! Are blestem pe neam și e și luată de față mare!

– Ah, că mărul verde nu-i de nasul tău! Tu l-ai învățat și pe Dionisie să se spele pe mâini cu o frază: „À la plus belle!” a zis și el, rostogolind ionatanul pe masă, fără a ține cont că greaca e veche și că nu toți bărbații din burta unui cal din lemn sunt fără de pereche.

– Mulțumesc, Doamne, că la Roma, înainte de solstițiul de iarnă, m-ai învățat să mănânc mărul doar pe jumătate! Și doar așa nu m-am mai vârat în păcate. Nici carnale, și nici parfumate.

– Ba', că v-am dat mai târziu alte sfere, *pommes d'amour*, prin zahăr topit tăvălite niște mere. Bun băiat Théophile, cam pătimaș, dar baremi știe să scrie un răvaș.

– Gautier i-a stricat, diferit, dar stricat, și pe Eliot și pe Wilde. Eu am stat deoparte, tot mut...

– Mă faci să râd, Adame! Nu fi copil! *In-fans*, lipsit de voce înseamnă. Fii atent la ritm și lasă inefabilul în tine să coboare, rădăcina *mu* s-o adune și s-o usuce la soare.

– Doamne, știi că de-un ceas vorbim în versuri ca barzii, fără să avem habar că oamenii ne ocolesc cu mirare și se duc rând pe rând la Parish Church să ducă pioasă închinare.

– Stop! M-am luat după tine, urechile-mi țiuie și capul mă doare! Am venit c-o treabă pe-aici. Dar nu mai știu care. Mai mănânci oare?

– Iertare! A lepădat Eva. Apoi a zis că are o idee nouă și m-a trimis după mere, să umple placenta. Și eu am plecat dis de dimineată, pe rouă, ca să aduc un pic de mulțumire și Vouă. Ah, inocenta!

– Terminăm într-un act. Fără vorbă prea lungă, rezumăm într-un pact. Eu mă întorc la Comisoaia, la răscruce, să fac slujbă pentru spânzurat și să pun miresele la iernat. Adun bocitoarele și întorc poamele pe la case, dau frunze de dud la coconi de mătase, înșir strofe în salbe despre niște flori dalbe, dau de băut la vreo doi vorniceii și le explic înțelept că toată comunitatea depinde ei.

Tu, *dress to impress!* Ar fi bine să te duci acasă, proaspăt ras și frumos îmbrăcat, să deschizi gura ca un bărbat și să spui răspicat: de azi eu gătesc cina, iar tu femeie, pune-ți picioarele la înmuia, să ne unim, după primul cântat al cocoșilor, cu sufletul tare curat!

– Și cu cotorul ce faci?

– Pune-l bine, Adame! Pune-l la păstrat! Treaba asta cu caramelul sărat zice că n-ar fi rău să fii și tu mai cum-pătat.

M. Blecher pe patul de moarte

Gabriela GLĂVAN

Correspondența lui M. Blecher poate fi citită ca o amplă narațiune a supraviețuirii scriitorului pe patul de moarte. Scrisorile către prieteni, elaborate în perioadele petrecute în sanatorii, în Franța, la Berck, în Elveția, la Leysin și în România, la Techirghiol, apoi în ultima parte a vieții, petrecută acasă, la Roman, sunt preludii ale captivității ce îi va defini anii din urmă. Blecher detesta lamentația, la fel cum disprețuia martirajul suferinței cauzate de boală. Cu toate acestea, își descrie liber durerea și epuizarea, mizeria ținuturii la pat și a procedurilor ce-i alinau pe intervale scurte tortura oaselor dizolvate în puroi. Plecat la studii de medicină în Franța, la scurt timp este diagnosticat cu tuberculoză osoasă; într-un interviu acordat lui Radu G. Țeposu, sora scriitorului, Dora Wechsler Blecher își exprimă îndoiala cu privire la diagnosticul primit de fratele său la puțin timp după ce și-a început studiile de medicină în Franța. În opinia sa, boala lui Max s-a instalat pe când acesta era adolescent, ca urmare a unui accident la fotbal – un jucător l-a lovit în zona lombară, iar rana a dat într-o infecție microbiană, nu în tuberculoză osoasă. Cu toate acestea, tratatele de specialitate despre morbul lui Pott nu exclud ca boala să fie provocată de o infecție la nivelul unei plăgi externe sau ca afectarea tuberculoasă să rămână latentă la nivel pulmonar mulți ani, ca mai apoi să migreze spre structuri osoase.

Una dintre cele mai timpurii confesiuni ale scriitorului legate de starea sa datează din perioada corespondenței cu Pierre Minet, suprarrealist francez care a suferit și el de aceeași boală ca și Blecher, cei doi cunoscându-se la sanatoriul din Berck. Trecuseră deja patru ani de la primele semne ale bolii și mai bine de un an de la diagnostic când Blecher a fost internat de tatăl său în sanatoriul de pe coasta Atlanticului. Deși nu se va vindeca acolo, așa cum inițial spera, Blecher va găsi la Berck cel puțin două lucruri ce-i vor influența destinul – prietenia cu Minet și inspirația pentru romanele sale *Inimi cicatrizate* și *Vizuina luminată*. Inițial, Blecher evită confesiuni legate de boală, ocolind precaut această punte evidentă ce-l leagă de scriitorul francez.

Când acesta îi scrie despre evoluția bolii sale, Blecher îi răspunde echivoc: „nu știu ce să vă scriu și ce să vă spun. Și eu am suferit mult și am încă dureri dezagreabile (de exemplu, atunci când mi se toarnă alcool pe plagă etc.)”. De aceeași vârstă, amândoi născuți în 1909, cei doi scriitori vor avea destine diferite – Blecher moare în 1938, la 28 de ani, iar Minet trăiește până în 1975. Din scurta lor corespondență răzbate dorința tânărului din Roman de a se face cunoscut în Franța, într-un elan lipsit de conștiința dezastrului ce va urma. Abia în 1934 Blecher renunță la tratamentul de sanatoriu, fiindu-i deja limpede inutilitatea oricărui efort medical. Odată întors în țară, după ce petrece vara lui 1934 la Brașov, se întoarce acasă și începe lucrul la romanul ce-i va aduce, postum, o faimă nesperată în timpul vieții, *Întâmplări în irealitatea imediată*.

Cea mai apropiată prietenie a lui M. Blecher a fost cu Geo Bogza, căruia, cu toată repulsia sa declarată față de lamentațiile bolnavilor, îi făcea adesea mărturisiri intime despre afecțiunile de care suferea. În ianuarie 1935, la câteva luni de la revenirea sa la Roman, Blecher îi declară prietenului său că și-a propus „să nu mai scriu nimănui detaliile bolii mele fiindcă găsesc greșos să pun pe hârtie și să etalez mizeria așa ca un fel de «vitrine de martir»”. Cu toate acestea, scrisorile către Bogza abundă în sincerități medicale: „evit multe lucruri de mâncat pentru că altfel încep toate mizeriile cu intestinul”, „toată săptămâna am suferit îngrozitor, m-a durut un picior, aseară în fine am luat un puternic stupefiant cu opium și îmi este mai bine”, „zilele acestea [...] a venit să mă examineze un medic ortopedist și el crede că am un sechestr, os necrozat, chiar lângă vertebrele atacate și că ar trebui poate scos pe cale chirurgicală”, „îți comunic că azi dimineată a fost consult de medici și s-a găsit o destindere a încheieturii sacro-iliace, nici fractură și nici luxație, dar durerile tot mă mai țin”, „sunt chinuit îngrozitor de niște hemoroizi ce mi-au ieșit din cauza poziției mele culcate; stau tot timpul cu comprese de apă caldă la șezut”.

Atât corespondența lui Blecher, cât și romanele sale, *Inimi cicatrizate* și *Vizuina luminată* (primul subintitulat *Jurnal de sanatoriu*) subîntind un teritoriu de contact între două domenii ce doar recent au început să fie conectate și discutate în conexiunile lor – literatura și medicina. Această apropiere a dus la apariția unor nișe de studiu precum științele medicale umaniste, studiile despre dizabilitate, medicina narativă, acestea fiind doar cele mai cunoscute. Atât ficțional, cât și în regimul concret al confesiunii, scrierile lui Blecher reprezintă o zonă de contact și suprapunere între expresia brută a suferinței fizice și reflectarea ei estetică, integrabilă perimetrului comun ce reunește literatura și medicina sub semnul interpretării corpului și al destrămării sale în boală. Ca o ironie tragică, studentul la medicină, al cărui viitor a fost nimicit de o boală cumplită, și-a continuat cariera imaginară disecându-și boala în narațiune și discurs.

FITPTI în pandemie

Daniela ȘILINDEAN

Ediția a XIII-a a Festivalului Internațional de Teatru pentru Publicul Tânăr Iași s-a desfășurat între 2-7 octombrie 2020, având ca motto *Avarie pandemică*. Organizatorii, echipa de la Teatrul „Luceafărul”, au pregătit spectacolele și le-au gândit ca modalitate de a ajunge la spectatori în varianta *live* (în sălile Teatrului sau la Bojdeuca lui Ion Creangă), *live streaming*, *per pay view*, *online streaming*. Programul a fost curat de criticul Oltița Cîntec, director artistic al FITPTI, iar companiile care au răspuns invitației de a lua parte la acest format de festival au venit din România, Germania, Austria, Georgia, Marea Britanie, Japonia, Franța, Rusia, Islanda, Italia, aducând, așa cum e obișnuit publicul FITPTI, formule diferite de spectacol pentru publicul tânăr (în sensul larg al termenului).

A fost păstrată intenția și structura festivalului, adică în timpul zilei au fost programate spectacole pentru copii (pe diverse categorii de vârstă, utilizând tehnici diferite); nu au lipsit din program povești clasice precum *Cenușăreasa* (Teatrul Țândărică; adaptare după Frații Grimm și Charles Perrault, regia: Silviu Purcărete), *Aventurile lui Pinocchio* (de Costel Popovici, după Carlo Collodi; regia: Lilly Krauss-Kalmár; Teatrul Gong, Sibiu), *Scufița roșie, Povestea celor trei purceluși* (ambele producții ale Teatrului „Luceafărul”; dramatizare și regie Constantin Brehnescu), și chiar o premieră a teatrului-gazdă, *Frumoasa din pădurea adormită* (dramatizare: Ramona Iacobuț după Frații Grimm; regia: Ion Ciubotaru). Serile au fost rezervate spectacolelor ce se adresează tinerilor și adulților. Amintesc câteva: *Alcool* (Teatrul Nottara București), pe versurile lui Ion Mureșan, în regia lui Mihai Măniușiu; *N-ai tu treabă* (Teatrul ACT București), de Cătălin Ștefănescu după „Dănilă Prepeleac” de Ion Creangă, în regia lui Alexandru Dabija; *Frați* (Teatrul Național Timișoara) de Dave Williams, regia Florin Piersic Jr.

Programul a fost completat de o serie de alte evenimente. A fost difuzat în *online streaming* *Cerul deasupra Kiberei*, filmul ce redă experiența regizorului și drama-

turgului Marco Martinelli (Teatro Delle Albe, Italia) la Kibera, cu *Divina Comedie*. A fost adăugată la ediția de anul acesta o componentă ce s-a pliat excelent: *Teatru Radiofonic în Cas(c)ă*, în parteneriat cu Radio România Teatrul Național Radiofonic. Au fost menținute spectacolele-lectură (*Silvestru și marele dictator* de Lucian Dan Teodorovici și *Juna primă* de Jean Pierre Dopagne). A avut loc o dezbatere online plecând de la cartea *Un virus pe scena lumii. Teatru și pandemie 2.0* (coord. Oltița Cîntec), un proiect al Festivalului Internațional de Teatru pentru Publicul Tânăr și AICT.RO. Trebuie spus că volumul colectiv continuă un demers extrem de important prin temele propuse și imaginea cuprinsă și care, iată, se concretizează cu o nouă apariție. La aceasta au contribuit, alături de inițiativa și coordonatoarea, Oltița Cîntec: Silvia Dumitrache, Oana Cristea Grigorescu, Radu Nica, Mirella Patureau, Luana Pleșea, Oana Stoica, Iulia Popovici, Maria Ristani, Cristina Rusiecki, Mihaela Michailov, Irina Wolf și subsemnata.

Dintre spectacolele vizionate online în FITPTI, mă voi opri la o producție a Teatrului Național „Radu Stanca” Sibiu, *Live* de Thomas Perle, în regia și scenografia lui Bobi Pricop, cu muzica originală a lui Eduard Gabia; director de imagine, sunet și montaj: Mihai Popa; video design: Dan Basu; operator montaj live Ovidiu Coca. În distribuție: Johanna Adam, Yannick Becker, Emőke Boldizsár, Daniel Bucher, Anca Cipariu, Fabiola Petri, Daniel Plier și Ali Deac.

Ce mi-a atras atenția imediat, în cazul acestui spectacol, a fost structura perfect adaptată simultan la online și offline. „Formula de prezentare la care ne-am oprit este una hibridă, spectacolul desfășurându-se pe scena teatrului pentru un număr limitat de spectatori (atunci când acest lucru este posibil) și concomitent fiind transmis în sistem pay-per-view online către spectatori digitali ai TNRS”, declară regizorul Bobi Pricop. Mai mult, contextele prezentate pe scenă se pretează, fără rame adăugate artificial, la medierea realizată de online. Ce impresionează și mai mult sunt multiplele ogindiri pe care le comportă.

Cinci scene aduc în față cinci povești, toate constituindu-se, fără nimic ostentativ, și în strigăte ale societății de azi. În prima, un *live* făcut pentru a semna o istorisire despre violență naște, la rândul-i, alt tip de violență. O mamă (Emőke Boldizsár) își apără fata în parc și e șocată la vederea agresiunii pe care o altă mamă o comite asupra băiatului său. Cea din urmă își lovește copilul. În timp ce femeia face un *live*, contrariată de reacția exagerată a mamei băiatului (devenit din agresor victimă), curg comentariile privitorilor săi. Ușor de recunoscut și, din nefericire, și de depistat în realitate, textele oscilează de la irelevanțe la umilitoare. Orice vorbă spusă poate constitui un punct de plecare pentru o revărsare de dejecții verbale, pentru a marca straturile groase de ură gratuită expusă oriunde există un spațiu de expresie. Așadar, de la relația români-maghiari la anunțuri de vânzare-cumpărare și la atac la persoană, spațiul virtual se umple de mesaje. Empatia și analiza plutesc în pojghițe subțiri și se pierd în bălăcăreală. Nu poți să nu remarci că situația ficțională descrisă are multe corespondențe în non-ficțiune.

O altă reflectare: în fața laptopurilor stau două persoane. Pare că suntem martori la un interviu pentru un *job*, desfășurat la distanță; de aici intermedierea ecranelor. Un agent de recrutare încearcă să convingă o candidată (Fabiola Petri) cu diplome de educație înaltă și calificări că, de fapt, ceea ce ar putea ea să facă, pentru că piața muncii o cere, s-ar încadra numai în două direcții: cules de sparanghel, respectiv îngrijit de bătrâni. Orice încercare de a atrage atenția că nu aceasta e zona ei de pregătire e urmată de replici care nu fac decât să lovească în încrederea de sine și demnitatea persoanei. Aflăm (iată o nouă adâncire a sensului și a perspectivei) că asistăm la o ședință de terapie, în care pacienta e față în față cu un psihoterapeut (Daniel Plier), care încearcă, astfel, să o ajute să treacă peste trauma provocată de întâlnirea de recrutare. Nuanțele se transcriu excelent în jocul celor doi actori pentru a reda siguranța, nedumerirea, politețea, furia, pe de o parte, respectiv, cinismul și mai apoi profesionalismul, de cealaltă parte.

Piața muncii, joburile și condițiile decente și one-

ste de lucru oferă punctul de plecare și pentru cea de-a treia scenă: un accident la un abator din Germania. Un doctor (Ali Deac) sună să o informeze pe mama tânărului (Johanna Adam) de starea acestuia iar, pe de altă parte, să-i ceară banii de spitalizare pentru că asigurarea nu acoperă întreg tratamentul. Drama mamei e secundată de cea a omului ce trăiește în epoca marilor scamatorii și furturi prin metode dintre cele mai ingenioase. Printre lacrimi, suspină: „nu e înșelătorie, nu?”. Persuasiunea e exersată în această scenă.

Poate cea mai tulburătoare dintre scene este a patra, unde un cuplu tânăr trăiește împreună la distanță, fără să se fi văzut, anulând nu numai spațialitatea, ci și nevoia de a transpune relația din virtual în real. De la jocul pe computer pe care-l joacă împreună *ea* (Anca Cipariu) și *el* (Yannick Becker), cadourile date online, până la cântecul de leagăn cu care adorm, toate reprezintă gesturi familiare ce redefinesc puterea lui *a fi cu*. Nu e nevoie să se vadă în realitate, „pe bune”. De altfel, *el* respinge această idee, argumentând că: „te simt reală”, „eu te văd exact așa cum ești”. Nu lipsește tandrețea, actorii au prospețimea și siguranța de a aborda credibil situația. Ochii se luminează, zâmbetele își răspund, replicile sunt desprinse din discursurile unor îndrăgostiți: „vocea ta e cel mai important lucru din viața mea”, „îmi umpli camera fără să ne atingem”, viața „e la un alt nivel”.

Ultima scenă ne propune povestea unui jurnalist de investigație care-și folosește laptopul pentru a le comunica privitorilor săi rezultatele în privința cazului unui preot răstignit. Demersul face apel la reportaj, la jurnal de călătorie, la interviuri pentru a arăta România prin ochii călătorului. Camera de filmat surprinde de la peisaje extraordinare la teribilele contraste mereu evidențiate și mereu surprinzătoare: panouri solare, cupole aurite, mașini scumpe ale prelaților și sărăcia lucie, pentru a numi doar câteva. Sunt indicate și tabuuri ale societății, lucruri despre care nu „se vorbește”, nu „se știe”, chiar dacă țin de domeniul evidenței: abuzuri multiple, ipocrizie extinsă. Personajul jurnalistului e redat ca sumă de umor, curiozitate, ironie și contrariere.

Trecerile de la o scenă la alta se fac *la vedere*, muzica ne însoțește, vedem actorii cum intră sau ies din cadru, cum își pun masca – de data aceasta nu a rolului, ci de protecție. *Live* este conceput și realizat excelent, cu interpretări foarte bune în toate cele cinci scene, cu un ritm bine dozat și condus. E, cu siguranță, un spectacol ce poate fi urmărit cu sens (și) în fața ecranului de laptop, care deschide ferestre/*tab-uri* către zone de cercetat sau la care trebuie să reflectăm. Realitățile creionate (nu denunțate) fac apel la bule pe care uneori le-am vrea ignorate, inexistente sau rezolvate de la sine.

„Conceput de la început ca un *work-in-progress*, piesa a fost dezvoltată de la zero în strânsă legătură cu poveștile personale ale actorilor, iar personajele și situațiile descrise de spectacol reflectă gândurile și preocupările întregii echipe. A fost un proces organic, în care am dobândit limbaje noi, am explorat diverse forme de a lucra împreună și de a ne exprima. [...] Spectacolul urmărește cinci scurte povești care se petrec în mediul *online*, situații extrem-contemporane care ne invită să reflectăm asupra felurilor în care poate fi percepută realitatea în epoca post-adevărului. O epocă în care orice e posibil și credibil, atât timp cât acel lucru reușește să stabilească o conexiune emoțională cu vulnerabilitățile, predispozițiile sau așteptările noastre”¹, a declarat regizorul Bobi Pricop.

Festivalul Internațional de Teatru pentru Publicul Tânăr a funcționat, anul acesta, adaptat la nevoile vremii, reușind să aducă în fața publicului producții valoroase pentru copii și tineret, pe scenă (pentru spectatori ieșeni), până la decizia Comitetului Județean pentru Situații de Urgență Iași de a suspenda desfășurarea activității cu publicul, dar și diferite formule de transmisiuni online (care au putut fi urmărite într-un interval generos de timp). Ediția a XIII-a a fost cu mască, accesoriu obligatoriu în context pandemic, dar cu gândul la public și la modalitățile de a-i înlesni accesul la evenimente de calitate.

¹ <https://www.tnrs.ro/scena-digitala#live>

Ce vină avea câinele din Baskerville?

Dana CHETRINESCU

Știrile acestui an care nu au avut de-a face cu noul și, de pe acum, deja învechitul coronavirus s-au ocupat de două subiecte predilecte – ieșirea actriței americane Megan din familia regală britanică, moment cunoscut ca Megxit, și posibila trecere în neființă, căci, din motive obiective, nu se poate spune mutarea la cele sfinte, a dictatorului nord-coreean. Aceste două rituri de trecere au fost supralicitate de presa internațională din rațiuni foarte diferite. Megxit este cu siguranță o hiperbolă, căci plecarea fetișcanei năbădăioase cu greu poate fi socotită a avea un impact, fie și emoțional, prea mare asupra Regatului Unit și Uniunii Europene din vecini, precum divorțul secolului, cunoscut ca Brexit. Dispariția lui Kim Jong-un ar putea fi catalogată, în contrapondere, drept o litotă. Jurnaliști, antropologi, criminaliști, politologi, experți în recunoaștere facială și fashioniști au consumat râuri de cerneală și gigabiți de internet pentru a convinge mapamondul că liderul de la Phenian a murit și a fost împăiat.

După câteva luni în care nu s-a știut nimic despre Kim, aparițiile publice sporadice i-au făcut pe toți cei de mai sus să spună că avem de-a face cu o sosie convin-gătoare, în timp ce originalul zace fie la doi metri sub pământ, fie în comă irecuperabilă. Totuși, se pare că legătura dintre cele două evenimente mondiale se oprește brusc aici. Megan a rămas departe, fără sprijin regal și, mai dureros pentru ea, uitată de fani, iar tiara de prințesă a fost înlocuită la loc în Turnul Londrei. Kim, în schimb, a revenit mai vioi ca oricând, epatând cu ideile sale originale și revoluționare.

În timpul filmului Megan, niciun animal nu a fost rănit, deși corgii reginei nu au mai dus-o la fel de bine ca înainte. Cel mai îndrăgit dintre ei, Willow, a murit în 2018 – coincidență sau nu – tocmai anul căsătoriei lui Megan cu prințul Harry. Privindu-i cu tristețe pe ultimii doi descendenți ai lui Willow, regina, deja zdruncinată de Megxit, a luat decizia dureroasă de a nu mai crește corgi, pentru ca aceștia să nu rămână pe drumuri după moartea ei. Doar un film de animație foarte simpatic din 2019 ne amintește de vremurile bune, în care Elisabeta a II-a avea la Buckingham cel puțin cinci corgi deodată.

Situația aceasta poate întrista organizațiile de protecția animalelor, dar nici nu se compară cu repercusiunile revenirii în forță a lui Kim Jong-un pe scena politică și domestică nord-coreeană. După luni de tăcere, posibil de frica virusului SARS-COV2, bravul dictator, aflat în grupă de risc din cauza obezității, a hotărât, precum mulți alți oameni care și-au văzut moartea cu ochii în 2020, să facă ceva cu adevărat memorabil. Astfel încât a decretat că statutul de animal de companie va fi interzis prin lege, iar legea se va aplica retroactiv, deci orice patruped ilegalist va fi arestat și întemnițat la grădina zoologică. Cetățenii de rând și fundația *Salvați planeta* se tem, însă, că zoo este un eufemism și că bieteile creaturi vor fi servite rasol sau fricassée în încercarea de a rezolva criza alimentară cu care se confruntă țara de câțiva ani încoace.¹

Că bunăstarea animalelor de companie este invers proporțională cu megalomania dictatorilor o știm și noi pe propria piele. Proiectul liderului de pe Dâmbovița de a ridica un palat monstruos pe ruinele unor cartiere istorice din capitală a afectat serios și viața animalelor domestice. Mulți ani după 1989 s-a dat vina pe greaua moștenire a Bucureștilor pentru numărul record de câini și pisici vagaboande rezultat în urma demolărilor și strămutării stăpânilor. Când Ana Blandiana publica poemul *Totul* în revista Amfiteatru, în 1984, printre cuvintele enumerate erau, desigur, și pisicile, pe care cititorii printre rânduri le vedeau jigărite și

întristate, rătăcind fără rost în jurul fundației Casei Poporului. Iar Teodor Graur, în 1985, deplângea, într-o expoziție intitulată *Nostal-gia*, combinația, fatală pentru cetățeni, dintre demolarea cartierelor istorice și penuria alimentară, atârănând, în galeria de artă, carcace de vită vopsite în albastru indigo – nici mâncare, nici planuri de construcție.

Dar pentru că revoluția culturală nu a avut nicăieri în Europa succesul pe care l-a avut în Asia, putem specula mai bine legătura dintre câini și acest spațiu vast. Revizi-onismul istoric a rămas cuvântul de ordine aici, așa că putem propune extinderea mi-cului experiment al lui Kim de la anima-lele în carne și – bănuim, mai ales – oase, la cele care fac parte dintr-un bagaj cultural periculos și decadent. Iată, în ordine alfa-betică, niște câini pe care întreprinzătorul de la Phenian i-ar fierbe în oală cu și mai mare mândrie comunistă decât pe Azoreii din gospodăriile supușilor.

A rgos, credinciosul câine al lui Ulise, a supraviețuit doar atât cât să mai dea o dată din coadă la întoarcerea stăpânului în Itaca. Barghest, un câine din folclorul englez, poate prevesti moartea, așezându-se în pragul casei unui om căruia i-a sunat ceasul. Cavall, câinele de vânătoare al regelui Arthur, și-a lăsat amprenta labei într-o piatră. Aceasta, chiar dacă este mutată, se va rostogoli întotdeauna înapoi în locul său inițial. Dobhar-chu, câinele-vidră uriaș, cu piele albă, poartă o cruce neagră pe spate. Failinis, câinele invincibil în luptă, poate preschimba apa în vin. Garmr, cu nume onomatopeic – un mârâit stilizat – este omologul scandinav al lui Cerber: păzește poarta iadului, cu botul pătat de sânge, și preveștește amurgul zeilor, Ragnarök. Inugami, în Japonia, este un câine-spirit care trăiește sub podele în casele oamenilor și îi posedă pe cei mai slabi de inger. Tot aici, komainu este un câine-leu-gargui care păzește intrarea în templu. Komainu cu gura deschisă invită spiritele bune, iar komainu cu gura închisă ține spiritele rele afară. Psoglav este cel mai monstruos dintre toți, o creatură slavă cu picioare de cal, corp de om și cap de câine, cu dinți de fier și un singur ochi în frunte. Despre el se spune că trăia în peșteri, păzea comori și mânca oameni. Qiqrn este un câine fără păr care îi băga în sprieți pe inuși. Oricine se apropia de bestie suferea un atac de apoplexie. Raiju este un câine-lup învâluit în fulgere, cu lătratul ca un trăsnet, care zboară și sare ca o minge de foc. Shisa este corespondentul chinezesc al komainu-lui japonez, păzind și el templele budiste. Tianguo este un meteorit cu forma unui câine negru, care mânca luna și soarele în timpul eclipselor. Xolotl era, pentru azteci, zeul focului și al fulgerelor, un om cu cap de câine care îndeplinea și rolul de călăuză a sufletelor în lumea de apoi.²

Dacă dictatorul nord-coreean nu se mulțumește să-i arunce pe acești câini mitici în cele mai întunecate donjoane ale cenzurii, recomandăm o bine-venită revizuire – dar cu rezultat pozitiv – a poveștii câinelui din Baskerville. Acest biet necuvântător a fost abuzat din capul locului prin transformarea sa forțată într-o bestie însetată de carne crudă, după care a fost sacrificat pe altarul ambiției feudale a moșierului, care ținea mai mult la moștenirea titlului nobiliar decât la bunăstarea animalului de companie. Unde mai pui că nevinovatul dulău avea o reputație proastă în tot comitatul și, apoi, după succesul romanului, în toată lumea, prin încurajarea, de către aceiași stăpâni nesimțitori, a superstițiilor și obscurantismului specific societăților neiluminate de doctrina corectă. Decât nedreptăți în gospodăria englezească, transformată în decor de roman polițist, câinelui din Baskerville i-ar fi mers mult mai bine la zoo de stat din Coreea de Nord.

¹ *Adevărul*, 18 august 2020.

² <https://www.phactual.com/9-incredible-dogs-from-mythology-and-folklore/>

Bubico la Phenian

Ciprian VĂLCAN

Grigori Platușin a studiat istoria artei la Moscova, a băut vodcă la Kazan și a predat cursuri de retorică la Omsk. Între 1978 și 1983, a jucat într-o trupă de teatru de la Sankt Petersburg care avea în repertoriu doar piese de teatru ale unor dramaturgi din țările socialiste. Deși nu dovedise prea mult talent pentru niciuna dintre meseriile pe care le încercase de-a lungul timpului, a devenit cunoscut în întreaga Uniune Sovietică în data de 26 februarie 1984, atunci când a stat în miini timp de 12 ore și 36 de minute pentru a-și demonstra atașamentul pentru cauza comunismului internațional. A fost invitat să-și prezinte viziunea despre lumea socialismului triumfător al mileniului al treilea în Cuba, Angola, Mozambic, RDG, Vietnam, Laos, Polonia, Mongolia și Coreea de Nord. A stat în miini și în cap în fața unor spectatori plini de entuziasm, veniți să-i privească neobișnuitele talente, convinși că el nu e decât unul dintre acei oameni de tip nou care vor face manifestă superioritatea comunismului asupra capitalismului putred și laș.

Ajuns în Coreea de Nord, i-a fost prezentat lui Kim Ir-sen și i-a făcut o impresie atât de bună dictatorului de la Phenian, încât acesta i-a propus să rămână pentru totdeauna alături de comuniștii coreeni. Măgulit de atenția care i-a fost acordată și dornic dintotdeauna să se afle în preajma celor puternici, Platușin a acceptat invitația, mai ales după ce a fost asigurat că va avea vodcă la discreție și i se vor comanda toate cărțile rusești de care va avea nevoie. Timp de doi ani, a urmat cursuri de limbă coreeană și a reușit să și-o însușească atât de bine încât toți cei care îl întâlneau erau gata să jure că s-a născut la Phenian. N-a neglijat nici dovezile de excelență athletică grație cărora devenise celebru și, în data de 14 martie 1988, a stat în miini timp de 13 ore și 11 minute, dedicându-și recordul cauzei comunismului nord-coreean.

Consilier de încredere al lui Kim Ir-sen, Platușin s-a menținut și în grațiile lui Kim Jong-il și există surse occidentale care susțin că el ar fi fost acela care l-ar fi convins să bea pentru prima dată coniac Hennessy. Chiar dacă sfaturile sale nu mai erau socotite infailibile, așa cum se întâmplase la începutul șederii sale în Coreea de Nord, Platușin și-a păstrat influența datorită priceperii lui de a-i distra pe liderii partidului și minunatelor lui talente de imitator. Când a ajuns la putere Kim Jong-un, s-a crezut că Platușin va fi trimis în Rusia pentru că noul lider suprem nu va mai avea nevoie de el. Însă după doar câteva luni de dizgrație, Platușin a fost văzut în cercul intim al dictatorului și toată lumea a aflat că el este singurul care e în stare să-l facă să ridă.

Cinefil înveterat, Platușin le spunea tuturor celor care erau dispuși să-l asculte că există doar trei regizori pe care îi prețuiește cu adevărat: Jean Renoir, Marcel Carné și Jean Vigo. Iar dacă aceștia făceau și imprudența să-i ceară argumente pentru alegerea sa, îi tira în apartamentul său luxos și îi obliga să privească alături de el *Copiii paradisului*, *Regula jocului*, *Iluzia cea mare*, *Atalanta*, *Nota zero la purtare*. Comuniștii nord-coreeni nu înțelegeau mare lucru și căscau politicos, adormind cu toții în cele din urmă. Furios, Platușin îi dădea afară și rămânea să-și plîngă de milă pentru că acceptase, din pură vanitate, să trăiască printre barbari.

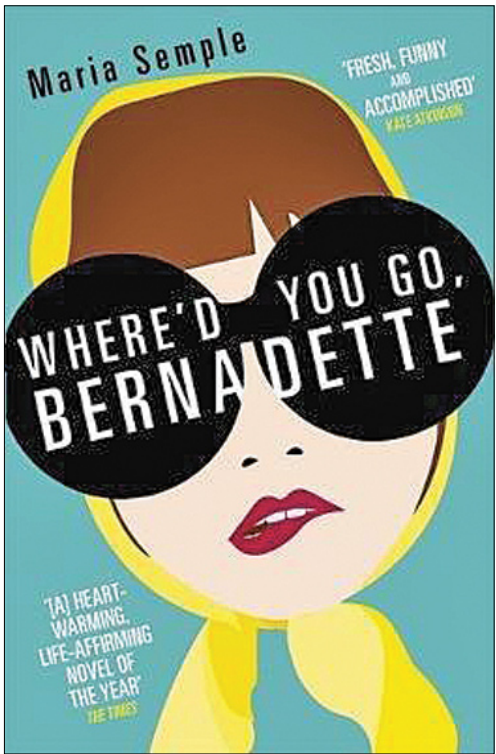
Platușin n-a reușit să-și explice niciodată cum s-a întâmplat că, tocmai atunci când se pregătea să vadă pentru a șaptea oară *Testamentul doctorului Cordelier*, a dat peste un film-scheci bizar al regizorului român Jean Georgescu cu titlul *Mofturi 1900*. Mirat de această întâmplare, a hotărât să vadă filmul, despre care a aflat că reprezenta ecranizarea mai multor schițe ale scriitorului român Ion Luca Caragiale. I-a plăcut atât de mult partea din film intitulată „Bubico”, încât a văzut-o de 18 ori la rînd în mai puțin de o săptămână și nu s-a putut opri să nu-i vorbească despre ea tovarășului Kim Jong-un. Kim Jong-un, care ura ciinii, a cerut să o vadă de îndată și a ris atât de mult, încât Platușin s-a speriat că ar putea să i se facă rău. Kim Jong-un a încercat apoi timp de mai multe săptămîni să pronunțe „Bubico”, dar îi ieșea mereu un soi de „Pupico”, „Pupico”, așa cum avea să constate ambasadorul României la Phenian.

Kim Jong-un i-a mărturisit lui Platușin că l-ar amuza foarte mult să arunce din tren toate animalele de companie ale compatrioților săi, imitându-l sirguincios pe Grigore Vasiliu Birlic, însă că se temea că această plăcere nevinovată ar fi fost criticată imediat de presa imperialistă, care ar fi socotit-o o cruzime nemotivată față de animale. Tocmai de aceea, s-a gândit să găsească o justificare ideologică pentru ura sa față de ciini și pisici și a decis să proclame că a deține animale de companie reprezintă un imund obicei burghez. N-a renunțat însă la intenția sa inițială: animalele care vor ajunge la grădinile zoologice vor fi urcate în trenurile pe care le va folosi în călătoriile sale, iar el se va distra copios aruncându-le pe geam.

Ambasadorului României la Phenian i s-a cerut să recomande doi sculptori români care ar putea să realizeze două statui gigantice: cea a lui Ion Luca Caragiale și cea a lui Grigore Vasiliu Birlic. Cît despre statuia lui Bubico, ea urmează să fie opera lui Jeff Koons...

29

narrenturm

30

Subaru vs Mercedes. M/Paternitatea azi

Cristina CHEVEREȘAN

Cartea americancei Maria Semple, *Unde ai dispărut, Bernadette?* (varianta românească a lui *Where'd You Go, Bernadette?*) poartă un titlu colocvial-șugubăț. Stilul fragmentar, compunând întregul meticolos, din bucăți aparent disparate pe măsură ce ți se povestește, m-a intrigat: să fie un manuscris confesiv, o istorisire detectivistică, un dialog al martorilor la o dramă postmodernă de cartier? Nu m-a surprins să descopăr că autoarea californiană se ocupă și de scenarii de film: prima colaborare notabilă a fost la *Beverly Hills 90210* și se vede. M-am simțit prinsă între episoade din *Desperate Housewives* și *Big Little Lies*, amestecând suspans cu umor, șușoteli de suburbie cu drame înăbușite ale unui cotidian avid de imagine și glorie facile.

Până la urmă, manuscrisul epistolar s-a dovedit alert, atent strunit, deconcertant pe alocuri: diverse voci, încălcate căi! Elementele ce par să indice un deznădământ tragic sunt aranjate cu răbdarea comediantului nemulțumit cu victoria de moment. Semple își construiește farsa cu aplomb și minuțiozitate, grijulie la detalii relevante. Discursurile sunt ajustate vârstei, preocupărilor, perspectivelor unei pleiade de personaje, preponderent feminine, ce (inter)acționează în moduri demne de un roman de aventuri. Deloc de mirare pentru o traiectorie contemporană jalonată de Microsoft, inovații arhitectonice, fraude internaute, Ted Talks și piraterie electronică, peripețiile țin, mai degrabă, de domeniul minții și vulturilor sale speculative. Fiecare participant are o viziune/ versiune, evenimentele se acumulează din fire narrative succesive, intercalate sau suprapuse, însăilate de o adolescență precoce, dezinvoltă și hotărâtă să dezlege misterele din propria existență.

Bee – Balakrishna! – Branch e fiica supradotată, introvertită, devotată a Bernadettei îndelung-căutate. Povestea se învârtă în jurul circumstanțelor care conduc la dispariția femeii ce se presupune că se va fi sinucis din dragoste rănită, aruncându-se, la băutură, de pe o navă de croazieră spre Antarctica. Un rol important în intrigă îl joacă fantazia unei eleve strălucite, pornită cu acribie și ingeniozitate în căutare de explicații și indicii. Rezultatul e însăși cartea, ce se adună laolaltă din e-mailuri, mesaje, bilete, rapoarte ale poliției și anchetatorilor, chitanțe, transcrieri, note interne, articole

de ziar, toate tipurile de documente plauzibile prin care s-ar putea descifra traiectoria unui individ prins în umbra digitalizării și dezumanizării pe repede-înainte. Satira e transparentă dar savuroasă, iar tipologiile surprinse - adecvate contemporaneității nombriliste și absorbite de tentațiile și dramele imediatului.

Tonalitatea aleasă ține de sfera comediei de moravuri și situații, iar autenticitatea și naturalețea replicilor îmbracă în verosimil mai puțin credibilele turnuri: de la minciuni, înșelăciuni, slăbiciuni și trădări, avorturi spontane și sarcini neprevăzute, genii neînțelese și asistenți personali frauduloși, expediții științifice și călătorii la capătul pământului, saloane de psihiatrie și o colectivitate de părinți și vecini excesiv de "participativi" și "proactivi", plus un Seattle hulit și adorat, situat fizic și mental între relaxarea bonomă a canadienilor și agitația autosuficientă a transplantărilor de pe Coasta de Est, iritați de spiritul locului pe care ajung să-l îndrăgească. Semple nu se sfiește să jongleze cu clișee și imagini stereotipe, să contrazică sau confirme presupuneri, să sfichiuiască din vârful buzelor abaterile de la normele unei afecțiuni fără pretenții, cum pare a fi cea oferită și cerută de Bernadette.

Lucrurile sunt, desigur, mai complexe și se clarifică treptat, atât ca logică și cronologie, cât și ca tehnică narativă. Dacă până la dispariția femeii se aude un cor de idei, acuzații, speculații, ulterior devine evident că lui Bee îi revine sarcina de a înnoața itele. Concluziile converg, familia se reunește, sensibilitățile sunt revelate, adevărurile conturează o realitate mai convențională și, în cele din urmă, așezată decât s-ar fi anticipat. Corespondența amuzantă și personajele ușor recognoscibile ca modalități de exprimare și manifestare cedează prim-planul unei victorii de echipă brusc sudată împotriva provocărilor traiului douămiist: anxietate, depresie, depersonalizare, lipsă de motivație și concentrare, ultra-tehnologizare, dependență de substanțe și senzații. După o minuțioasă și intuitivă observație a umorilor și erorilor comunitare, a tarelor și stigmatelor sociale, după ludicul anecdotic al multor pasaje și realul talent pentru surprinderea trăsăturilor și manierismelor, după lupta dintre aura de *chick-lit* și aspirațiile experimentale, finalul dezamăgește în oarecare măsură prin compromisul unui "totul va fi bine" mai degrabă comercial. Totuși, o lectură ce prinde (bine) și o promițătoare rampă de lansare pentru ecranizarea anunțată.

Evadare din mijlocul vieții

Adina BAYA

Când spui Richard Linklater, spui *Înainte de răsărit* (*Before Sunrise*). Adică unul dintre cele mai curajoase și surprinzătoare filme romantice americane ale tuturor timpurilor. În anii '90, când bugetele filmelor hollywoodiene deveneau tot mai umflate, iar acțiunea, efectele speciale și tăieturile de montaj inspirate de la MTV reprezentau noile norme, Linklater îndrăznește să filmeze o poveste în care camera urmărea doar două personaje. Minimalist, cu miză pe dialog, *Before Sunrise* (1995) îi aducea pe ecran pe Ethan Hawke și Julie Delpy, în rolul a doi tineri ce se întâlnesc într-un tren și apoi petrec o noapte la Viena. Printre plimbări lungi și confesiuni nesfârșite, cei doi se descoperă unul pe altul, iar între ei apare o legătură pe cât de strânsă, pe atât de clar condamnată la un final iminent.

Deși cortina s-a lăsat peste acea poveste de dragoste, Linklater nu a abandonat-o, ambiționându-se să prelungească firul narativ peste ani. Aerul plin de spontaneitate și lipsă de griji al unei relații scurte și intense la douăzeci de ani se continuă, prin roluri jucate de aceeași doi protagoniști, în *Before Sunset* (*Înainte de apus*, 2004) și *Before Midnight* (*Înainte de miezul nopții*, 2013). Dar, cum era de așteptat, se produce derapajul firesc spre compromis și spre rutina vieții de adult. Regizorul nu cade, însă, în cronici depresive ale maturității, păstrând mereu scenariul pe linia unui optimism romantic inerent.

Capacitatea lui Linklater de a explora o poveste „de cursă lungă”, urmărindu-i evoluția naturală în timp, s-a văzut nu numai în cele trei titluri de mai sus, ci și, poate mai ales, în *Boyhood* (2014). Cel mai premiat film al său, acesta a fost realizat în peste un deceniu, urmărind prin lentila camerei de filmat amprentele naturale pe care timpul le lasă asupra unei echipe de actori și invitând astfel privitorul să reflecteze pe marginea unei imagini panoramice a vieții. Dar aceste proiecte cinematografice de lungă durată și extrem de consistente nu sunt neapărat caracteristice pentru cariera de peste trei decenii a lui Linklater. Ele contrastează cu experimente diverse, de la portretul unor adolescenți în rebeliune și derivă în *Marea amețală* (*Dazed and Confused*, 1993), la animația care instigă la explorări filosofice din *Vis și realitate* (*Waking Life*, 2001) sau manifestul contra lipsei de etică a industriei alimentare din *Poporul fast food* (*Fast Food Nation*, 2006). Când implicat activ în problema acută a lumii în care trăiește, când pierdut în contemplarea sa, Linklater rămâne fidel încercării de a portretiza personaje ce se ca-

ută sau își definesc limitele relațiilor cu cei din jur. La asta se rezumă, până la urmă, și ultimul său lungmetraj: *Unde ai dispărut, Bernadette?* (*Where'd You Go, Bernadette?*, 2019).

Construit în jurul unui personaj feminin ce pășește pe terenul fragil, mereu pe cale de surpare, al unei crize de vârstă mijlocie, filmul ne propune o incursiune în mintea hiperactivă a unei foste arhitecte de renume. Aflată în jurul vârstei de 50 de ani, Bernadette e împotmolită într-o rutină cotidiană greu suportabilă: e insomniacă, ipohondră, excentrică, privește cu dispreț necesitatea de a interacționa cu alți oameni. Își consideră vecinii snobi nesuferiți și le-o comunică mai mult sau mai puțin explicit. Dincolo de toate acestea, însă, are o relație extrem de strânsă cu fiica ei adolescentă, care se pregătește să plece la o școală cu internat. Psihozele și nevrozele se topesc ca prin farmec în scene în care Bernadette își ia fiica de la școală și cântă împreună cu ea vreun hit al anilor '90 difuzat la radioul din mașină. Dar episoade de acest gen nu reușesc să compenseze derapajul evident al personajului, accelerat de iminența unei călătorii nedorite.

După peste două decenii în care și-a pus pe pauză spiritul creativ din dorința de a se dedica exclusiv fiicei, Bernadette nu are nicio perspectivă la orizont. Cariera de arhitectă, scurtă și fulminantă, pare să aparțină unei alte vieți, fiica ei e pe cale să nu mai aibă nevoie de ea, iar relația cu soțul alunecă spre o înstrăinare evidentă. La fel ca romanul-sursă, semnat de Maria Semple, filmul urmărește evadarea lui Bernadette din acest cumul de situații imposibile. Disparută voluntar dintr-o viață ce devenise insuportabilă, ea pornește de fapt pe calea descoperirii de sine pe care regăsim atâtea alte personaje ale lui Linklater.

Din păcate, spre deosebire de alte filme ale sale, în *Unde ai dispărut, Bernadette?* evoluția e mult prea marcată de clișee răsunătoare și de un happy-end complet nelalocul lui în economia scenariului. În vreme ce romanul-sursă marșează pe punctul de vedere dominant al fiicei, care încearcă să-și înțeleagă mama și detaliile dispariției ei, în film centrul focal e mutat exclusiv pe Bernadette, iar fiica primește un rol mai degrabă marginal. Se produce un dezechilibru ce dăunează incontestabil poveștii și anulează misterul căutării întreprinse de fiică. Prea previzibil și inegal, *Unde ai dispărut, Bernadette?* e greu de plasat pe lista celor mai bune filme ale lui Linklater. Poate fi interesant de văzut pentru șansa reîntâlnirii cu protagonista Cate Blanchett, ce se achită onorabil de interpretarea unui rol feminin complex.

duplex

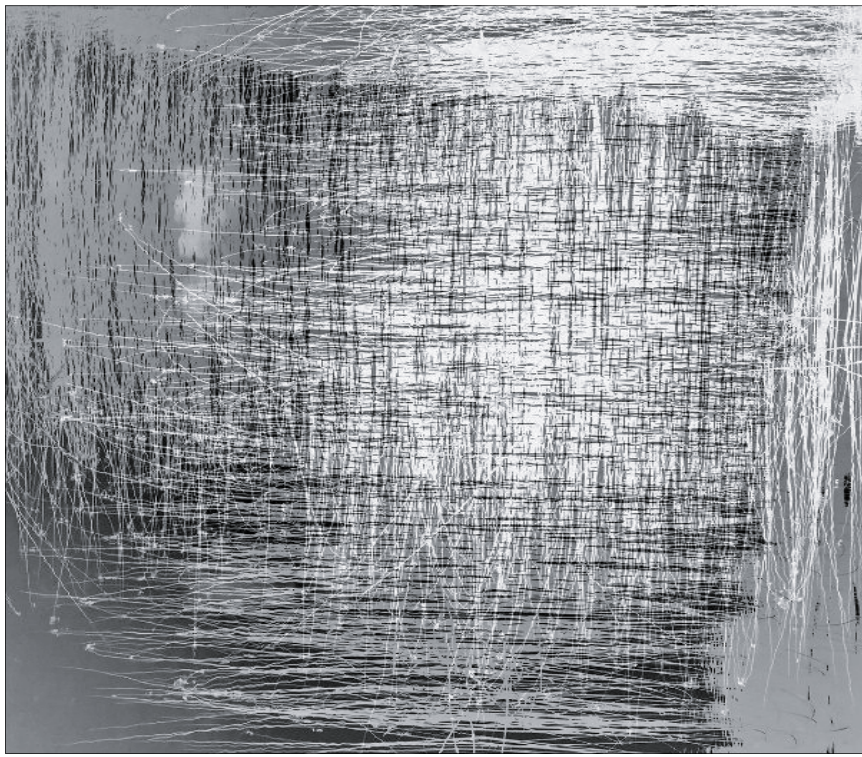
Cronica măruntă

Anemone POPESCU

Care ar fi, în anul 2020, Cărțile Orașului? Cărțile care să anunțe că orașul nostru se pregătește pentru a deveni o Capitală Culturală? Dacă am scrie că ediția Virgil Birou pe care o pregătește Grațiela Benga – am semnalat apariția primului volum - e una dintre cărțile care anunță Capitala? Că de la Romul Ladea, Ion Stoia-Udrea și Virgil Birou începe, așa cum se cuvine, literatura Banatului? De obicei, fotografiile care exprimă cultura „de început” a Banatului îi așază alături pe Virgil Birou, Ion Stoia-Udrea și Romul Ladea. Un poet, un prozator, un sculptor, scriem azi, la mai bine de cinci decenii după ce și-au încheiat opera: un romancier important pentru literatura Europei Centrale, un poet al expresionismului, solidar (mai știe cineva?) cu poeziei/ teoreticienii Cercului de la Sibiu, și, desigur, Romul Ladea, autor al unor portrete memorabile... ale marilor bănățeni. Ale marilor ardeleni. Dar diriguitor, o vreme, al întâmplărilor celor trei. Mai știe cineva de ele? ● Sunt din Caraș, localitățile lor sunt apropiate, sunt ai ținutului prin opera lor: prin demersurile lor. Vor să „vorbească” despre rădăcinile lor. Despre lumea lor originară. Sunt urmașii unor „învățători”, țărani bravi, care au făcut multe pentru satul lor, scria un exeget al lui Virgil Birou. ● Dar înainte de scriitori, de literatură, n-a existat Politehnica? ● Un volum monumental, *Trilogia profesorilor*, de Sabin Ionel, ne atrage atenția că înainte de scriitori în Timișoara s-au afirmat politehnicienii. Profesorii de la Politehnică. „Așa cum îi sugerează și titlul, scrie Sabin Ionel, volumul de față este clădit pe trei lucrări publicate de autor de-a lungul timpului. *Profesorii*, *Seniorii*. *Interviuri necenzurate* și *Generația*. *Interviuri necenzurate*. Profesorul Sabin Ionel, autorul unei monografii masive despre satul său, a scris mereu despre profesorii săi. Despre întemeietori. Despre discipoli. O pagină emoționantă este dedicată întemeietorului, Traian Lalescu. Despre Traian Lalescu s-a scris mereu, nu întotdeauna cât se cuvine, despre „bănățenismul” profeso-

rului și nici despre familia sa. Unul dintre fii, poet, autorul unor reviste de cultură, definește și opțiunile tatălui. ● Volumul *Restituiri culturale bănățene* de Veronica Balaj exprimă mai bine timișorenii pe care i-am uitat. Veronica Balaj a purtat, de-a lungul timpului, dialoguri cu Sofia Arcan, Anișoara Odeanu, Ana Simon, Alexandru Jebeleanu, Erika Scharf, Damian Ureche, Anavi Ádám, Eugen Todoran, Mircea Șerbănescu. Contemporani ai noștri, din Timișoara... capitală culturală. Din dialgul cu Erika Scharf ar trebui numită buna înțelegere a poetei cu Franz Liebhardt/Robert Reiter, personalitate de seamă a literaturilor Europei Centrale – a avangardei maghiare. Și germane. Și a felului în care timișoreanul Franz Liebhardt a fost tradus în germană și în română de poeta Erika Scharf. ● Nu se poate să nu ne oprim asupra operei poetului Eugen Dorcescu, care ne oferă volumul său *Elegias rumanas*. *Obra reunida, seleccion del autor*, cu prezentarea lui Coriolano Gonzáles Montañez, fără să discutăm despre difuzarea literaturii române în străinătate. Și fiindcă despre opera lui Eugen Dorcescu scriu Coriolano Gonzáles Montañez, Andrés Sánchez Robayna, Rosa Lentini, Jaime Siles, M. Cinta Montagut, Luis Sanz Irlés. Nu numai versiunea spaniolă a poeziei lui Eugen Dorcescu s-a bucurat de succes: ecou puternic a obținut *Jurnalul* lui Eugen Dorcescu, operă care pune în valoare o parte din drumul poetului. Studiul introductiv este semnat de doamna Mihaela-Ioana Dorcescu, care a avut o contribuție importantă la „descoperirea” jurnalului. ● *Memorialul Revoluției 16-22 decembrie 1989* a ajuns la numărul 25. Volumul este realizat de Gino Rado, Lucian-Vasile Szabo, Adina Hornea Abruda, Simona Mocioalcă, Cristina Tudor, Adrian Szakács. Studiile se întorc mereu asupra documentelor care ne vorbesc despre Revoluția de la Timișoara, despre necunoscutele lui Decembrie 1989, despre anii comunismului în România. În acest număr, un studiu amplu al lui Victor Bărlădeanu despre Basarabia de la Marea Adunare Națională (27 august 1989). Și numărul 25 al Memorialului propune documente care fac lumină în istoria ultimilor trei decenii.

download

Tur de orizont

Ca revistă serioasă ce apare în Banat, nu putem să nu remarcăm o surată olteancă, *Oltart*, al cărei număr 3 (32), de pe anul în curs, are multe pagini excelente de poezie, proză, interviu, recenzii și cronici. Am citit cu plăcere poeme de George Vulturescu, Ioan Radu Văcărescu, Aurel Pantea, Adrian Suciu, Liviu Mățăoanu, dar și de tinerii Șimo Liviu Mihai, Alexandra Cheroiu, Emilia Bucur, Andreea Mihaela Dumitru, un eseu de Cornel Nicolae, proze de Viorel Marineasa și Ioan Potolea, cronică teatrală și muzicală de Adrian Simeanu, cronici de Constantin Voinescu (redactorul-șef al publicației ce apare la Slatina), Daniel Mariș și Octavian Mihalcea. Din dialogul între Simona Dumitrache și Paul Aretzu, am extras o mărturisire a poetului, la care vă propunem să meditam: „Certitudinea unei vieți adevărate este confirmată de amintiri. Memoria ne dezvăluie firul vieții, atunci când acesta se apropie de sfârșit. Memoria conține și sentința conștiinței. Omul fără amintirea copilăriei, a celor dragi, bunici, părinți, frați, a locurilor și a obiectelor, a momentelor rele și ale celor bune, a iubirilor de toate felurile, a intersecțiilor remarcabile, a nefericirilor și fericirilor, a emoțiilor, a cărților citite, scrise..., acela a trecut printr-o iluzie, nu s-a scăldat niciodată în apele propriului rău. Mă simt copil, nu m-am vindecat de această vârstă”.

la istoria, neamule!

„Vânzând istoria” este titlul cronicii plastice a lui Erwin Kessler din revista 22 și dedicată expoziției permanente de la Muzeul Național de Artă Contemporană din București. Plin de un acid care lucrează în text precum pe placa de gravură, lăsând un desen-excurs prin MNAC, cronica domnului Kessler dă seama despre cum au funcționat și funcționează „treburile” în arta românească. Și e bine de citit și de știut, ca să nu ne mai domolim avânturile și elanurile. Cum arată expoziția de la muzeul din Casa poporului? Iac-așa: „Excepționala subRealizare expozițională a colecției permanente MNAC este, de fapt, o lucrare de artă conceptualistă ca atare, o formă de a face artă cu istoria artei, instrumentalizată ca materie primă reciclată, tocată, pulverizată, polimerizată stereospecific. Nu are importanță că demersul amestecă ignoranța, incompetența, reaucredința, superficialitatea, servilismul, cinismul, aroganța, arivismul. Ea arată că, în tot grotescul ei, arta românească are un rost: e ars ridendi. Cu arta pre artă călcând, diseminarea anarhică de artă precară din așa-zisa colecție permanentă MNAC (un destocaj al lucrărilor pe pereți, spre deosebire de precedentă colecție permanentă pusă de defunctul director pe rasteluri, să nu poată fi văzută) arată insignifianța pretențioasă a artiștilor pe care societatea noastră continuă să îi firitisească. Curatoriatul este un act critic, radical, comic. O ardere neroniană a Romei, spre deliciul teatral suprem. Tragic e că nimeni nu râde în fața acestui categoric transplant de vid. Seriozitatea (doar e vorba de artiști cu catedre, doctorate, premii, pensii, funcții, consacrați acum la Casa Poporului!) riscă să ofilească curajul splendei operației gogolienice asupra sufletelor moarte.”

Nu aplaudă toți

Excelentă pagina de jurnal, „Vremuri de molimă”, semnată de Mircea Gelu Buta, în *Lucașfârul de dimineață* (nr 8). Sunt însemnări proaspete, din luna iunie a anului în curs, când tocmai se deschiseseră ușile, porțile și lumea avea voie să iasă din case. Ce face un intelectual când e liber, când afară e soare și e frumos? Citește. Și mai îi scrie, ici-colea. Am ales „să dăm” mai departe câteva anecdote pe care domnul Buta le transcrie în jurnalul său și pentru că sunt pe cale de dispariție, dar și pentru că tot mai mulți dintre noi sunt, din nou, încruntați. Fie din cauza Covidului, fie din prea multă concentrare: „Aproape că au dispărut vorbele memorabile de felul celor rostite, de exemplu, de Nae Ionescu, care, la un examen, după ce i-a înapoiat carnetul de note lui Mircea Vulcănescu fără să-l asculte, i-a spus: «Ți-am dat 10 ca să nu-ți închipui că știi ceva». Și tot Nae Ionescu i-a zis lui Petre Țuțea: «Am auzit că nu mai ești de stânga...» «Așa e, domnule profesor, nu mai sunt; am evoluat». «Nu există evoluție, domnule Țuțea – a conchis Nae Ionescu –, te-ai dumirit». Intrând în braseria Capșa, rebotezată București, la începutul anilor '50, dramaturgul de partid Aurel Baranga a strigat în gura mare: «De astăzi curentul electric este gratis în Uniunea Sovietică!» «Dar cu ce preț?!», s-a auzit de la o masă. Era glasul actorului Ion Iancovescu. Tot el îi răspunsese lui Iosif Kișinevski, care îi ceruse o definiție a șampaniei: «Șampania este băutura pe care poporul o consumă prin reprezentanții săi aleși în mod democratic». Actorul Răzvan Ionescu a adus recent o nouă perlă în acest context, povestind cum primul-ministru Petru Groza, intrând într-o sală de teatru la braț cu Nicolae Gărdescu, i-a spus acestuia pe când publicul începuse să bată din palme: «Pe dumneavoastră vă aplaudă, maestre...». «Nu pe mine, domnule Groza – a răspuns Gărdescu –, fiindcă nu aplaudă toți.» (A.P.)

Ilustrațiile din acest număr reproduc lucrări ale artistului vizual CRISTIAN GRAURE.

ORIZONT

Revistă a Uniunii Scriitorilor din România

Redactor - șef: Mircea Mihăieș

Redactor - șef adjunct: Cornel Ungureanu

Secretar general de redacție: Adriana Babeți

Colectivul de redacție: Lucian Alexiu, Paul Eugen Banciu, Dorian Branea, Mădălin Bunoiu, Cristina Chevereșan, Radu Pavel Gheo, Viorel Marineasa, Ioan T. Morar, Marian Odangiu, Cristian Pătrășconiu, Dana Percec, Vasile Popovici, Robert Șerban, Daniela Șilindean, Marcel Tolcea, Ciprian Vâlcă, Daniel Vighi.

Concepție grafică: Sorin Stroe.

Design pagini revista: Paul Crușcov.

Revista Orizont este indexată EBSCO și CEEOL.

www.revistaorizont.ro e-mail revorizont@gmail.com

REDACȚIA: TIMIȘOARA, Piața Sf. Gheorghe nr. 3, telefoane: 0256 29 48 93, 0256 29 48 95

Marcă înregistrată: M/00166

Tiparul executat la S.C. DeaPrint S.R.L. București

ISSN 0030 560 X

Luxemburg, o primăvară care s-a ținut toamna

Ioan T. MORAR

„Oare mai știu să zbor cu avionul?”, m-am întrebat, trăgând cu ochiul la versurile Monseniorului – poetul Adrian Popescu – din poezia *Arsura*: „Odată am știut să zbor, odată./ Dovadă n-am, dar îmi aduc aminte”. Odată eram și eu des prin avioane, fremătam prin aeroporturi, privind și încântându-mă de aceste metafore cu mai multe terminale. Dar asta era deja cu mult timp în urmă, înainte de pandemia care a cam lăsat avioanele la vatră, de au prins pinze de păianjeni culoarele aeriene. Eu nu numai că-mi aduc aminte că zburam, dar am și dovezi, zeci de bilete electronice lincezind în memoria computerului. Odată, ehei, odată îmi numărăm orele de zbor cu zecile...

Foto: Carmen MORAR

extrateritorial

După izolare, carantină, stare de urgență, restrângerea deplasărilor m-am tot gîndit la momentul în care voi merge la aeroportul Marsilia-Provence și mă voi urca din nou în avion. Speram să fie un zbor spre Timișoara sau spre București. Ori, și mai îndrăzneț, spre New York! Oricum, nu eram atât de disperat încît să apelez, chiar dacă ar fi fost organizate și din Marsilia, la zborurile spre nicăieri, inventate recent pentru oamenii care-și doresc un zbor: să fie îmbarcați, plimbați o oră sau două printre nori, apoi întorși la punctul de plecare. Nu, nu eram chiar atât de disperat dar, dacă nu se iver zborul de acum, cine știe, nu sînt foarte sigur. În fond, dacă nu contează destinația, ci drumul, tot așa, nu contează unde mergi cu avionul: important e să fii în avion, să-ți legi centura de siguranță și să te înalți. Apoi să răspunzi la eterna întrebare: „Coffee or tea?”

Las mașina în parcare aeroportului, una dintre cele cîteva deschise. Cea mai mare dintre ele, cea de mai lungă durată, e închisă, alături de alte cîteva. Autobuzul navetă de la parări la aeroport nu mai circulă, ar merge mai mult gol. Ajung în holul de plecări internaționale și parcă am nimerit în alt loc decît cel pe care-l cunoșteam: lume puțină, pustiu mult, magazine cu obloanele trase.

Mă uit pe panou, avionul meu spre Luxemburg nu are întârziere. Las bagajul, trec de control, ajung la poarta de îmbarcare. Sîntem 16 pasageri în total – nici o treime din avionul mic al companiei Luxair, care asigură doar un zbor pe săptămînă, joia, între Marsilia și Marele

Ducat. Voi sta, deci, o săptămînă, deși Festivalul Primăvara Poeților, la care am fost invitat prin Ambasada României de acolo, ține doar trei zile. De fapt, personal, prin ambasadorul Lilian Zamfiroiu, vechiul meu prieten. Da, se numește Primăvara Poeților și a fost amînat pentru toamnă. Poate fiindcă e ediția a 13-a?, îmi zic. Dar eu nu sufăr de *Triskaidekafobie* (fuga la Google!). Sînt născut pe 13 și locuiesc în Departamentul 13.

La sosire sînt primit la nivel înalt, mă așteaptă ambasadorul în persoană. El va fi și șoferul, pentru că personalul ambasadei este incomplet (deocamdată!). Ne îmbrățișăm de la distanță, ne dăm coate, respectăm gesturile-barieră. Mă bucur să-l revăd, am mai fost aici cînd s-a lansat o antologie internațională de texte dedicată Primului Război Mondial, o antologie în care am scris textul reprezentînd România, tot la invitația lui. A doua zi, vineri, trec pe la ambasadă, tot cu Lilian, salut bustul lui Eminescu din curte („Domnule Mihai, nu te voi face de rîs!”) și iau în primire dosarul de participare întocmit de doamna Andreea Petrache, numărul doi în structura misiunii. Îmi înmînează și cinci exemplare din *Le Quotidien* de marți, 22 septembrie, unde, în paginile culturale, e publicată o poezie de-a mea, în română și în franceză, (în traducerea regretatei Carmen Blaga), însoțită de o fotografie, să mă recunoască lumea pe stradă. Asta chiar e o surpriză!

Sînt programat să citesc în prima seară, cu o parte din poezii invitați, și simbătă, în Marea Noapte a poeziei, cînd va citi toată lumea. Apoi, duminică, după recitalurile celor care n-au fost vineri la microfon, voi participa doar la o dezbateri *online*. Nu prea e timp de plimbare prin oraș. Totul e cenușiu, plouă din cînd în cînd. Mergem să luăm prînzul și, apoi, invitat la o cafea acasă la el, stau la taifas cu Lilian. Îl știu un om activ, plin de idei și săritor (nu, nu îl perii: „e ambasadorul meu preferat”, avea să-mi spună domnul Bruno Th  ret, directorul Festivalului). Realizarea lui recentă e faptul că, din noiembrie, Luxair va avea două curse directe la București. Și, cea mai recentă: prezența mea la Festival, zic eu, mai în glumă, mai în serios.

Nu-mi plac poezii care, la microfon, își turuie poeziile, ori prea repede, ori inexpresiv, ca și c  nd ar fugi de propriile lor texte. Din păcate, în prima seară, desfășurată la Casino Luxembourg (numai numele are treabă cu industria hazardului, aici funcționează un puternic centru cultural) au fost destui care au citit fără să țină seama de public, mai ales cei c  țiva câștigători ai concursului (Festivalul are două secțiuni, una de concurs pentru poezii amatori, alta alcătuită din recitalurile unor poeți consacrați).   ntre grupajele de lecturi, momente muzicale la flaut susținute de Martina Menchionetti.   n următoarele două zile, cel care va c  nta între poeți este Emanuel Fleitz, la contrabas.

Buuun, și-mi vine rândul. Directorul Festivalului citește o scurtă prezentare (trimisă din timp organizatorilor!) și mă invită să spun c  teva cuvinte despre cum am trecut peste izolare. „Pentru mine, izolare asta a fost ușoară. Până la treizecișitrei de ani am trăit într-o izolare ideologică mult mai dură dec  t ceea ce am avut acum. Cei mai curajoși reușeau să trec   peste frontieră, clandestin. Noi, cei mai visători, evadam scriind poezie, trăind într-un univers personal, clandestin și el. Pentru noi, poezia a fost o formă de supraviețuire. Poeziile pe care le voi citi datează din acea perioadă”. Cei o sută și ceva de spectatori s-au dezmořit. Mi-am asigurat atenția lor; nu am citit poeziile, le-am interpretat, le-am transmis. Deși erau în rom  nește, cred că am reușit să redau o anumită stare. Pe care doamna Marie Anne Lorg  , cea care a citit variantele în franceză, a prins-o, iar asta s-a regăsit și în modul în care, la r  ndu-i, a interpretat versurile mele, le-a simțit.

După   ncheierea serii, a urmat masa în restaurantul din clădire, cu specific peruan. (Am băut pentru prima oară un vin peruan, excelent). Bruno Th  ret, directorul festivalului, ne-a rugat să-i ținem loc la masa noastră. Am discutat despre Timișoara, unde a fost de mai multe

ori, despre faptul că germana vorbit   de sașii din jurul Sibiului e foarte asemănătoare cu luxemburgheza, despre poezie și cenzură. A doua zi e un pr  nz comun cu toți invitații, împreună cu poezii luxemburgheze. Stau f  ță în f  ță cu James Leader, un britanic stabilit în Luxemburg, dornic să r  m  n   european după Brexit.   mi spune că l-am emoționat aseară și vrea să afle c  t mai multe despre cum e să trăiești într-o dictatură. I-am spus, în glumă, că dacă lucrurile merg în aceeași direcție, va veni dictatura g  ndirii corecte și va vedea cum e.

Invitații „străini” (poetele din Portugalia, Spania și Franța, plus poetul din Lichtenstein, care, de fapt, e croat, și subsemnatul) sînt conduși spre Muzeul de Istorie și Artă. Cel mai mult m-a impresionat un mozaic roman conservat impecabil, reprezent  nd cele nouă muze.   n ultimul timp, am fost tot mai atras de arta mozaicului, care a atins perfecțiunea în Imperiul Roman. Mă uit la tot mai multe lucrări pe care ni le mijlocește internetul. Dăm p  m  ntul la o parte, răscolim ruinele și ajungem la imagini care nu și-au pierdut nimic din strălucirea de atunci. Lumea de sub noi, povestită de bucățele de piatră colorată. Pixelii antichității.

„Mare noapte a poeziei” se ține la Abația Neimenter, unde am mai fost și pentru lansarea antologiei despre anul 1918, ocazie cu care am avut o conversație interesantă chiar Marele Duce. Înainte de a intra în sală, Lilian Zamfiroiu mă duce într-un spațiu al abației unde România a semnat aderarea la Uniunea Europeană. Cu fiorul patriotic renăscut, intrăm în sală, după ce s  ntem verificați pe liste. Numărul maxim de spectatori a fost redus din cauza Covid-ului; nu vor fi mai mult de 200. Domnișoara de la intrare e rom  nc   născută în Luxemburg. Vorbește perfect rom  nește și-mi spune că va fi în sală la recitalul meu. Nu va fi singura care va înțelege ce citesc; mai e o rom  nc   prezentă, a reușit să pr  nd   loc. Vine la noi, stăm de vorbă, facem poze, îmi urează succes.

Apoi, Lilian Zamfiroiu mă prezintă ambasadorul lui francez, surprins să afle că locuiesc în Provence, o zonă care-i place foarte mult.   l   nțeleg! Desfășurarea serii cuprinde, pe l  ng   prezentarea fiecărui poet, și un mic interviu. Mie   mi pune întrebările directoarea Institutului Francez din Luxemburg, doamna Laurence Lochu. Întrebările mi-au fost comunicate din timp, aș   că am mimat surpriza... Am răspuns   ncerc  nd să nu fiu foarte crispat, am privit mereu sala, am evocat, din nou, poezia ca formă de rezistență înainte de '89, în România. Apoi am citit, dublat de Marie Anne Lorg  , care și de această dată a reușit să se apropie foarte bine de text. Mulțumesc!

Duminica dimineată începe cu poezie la Galeria Simoncini, momente muzicale cu contrabas, discuție *online*. Fiecare dintre poezii invitați vorbește despre universul său, despre cum scrie. Abia acum ne uităm mai atenți unii la alții, că am scăpat de stresul recitalurilor. Schimb c  teva cuvinte cu poetul din Lichtenstein, croat, cum spuneam.   i vorbesc despre Lepa Brena, el îmi povestește cum a fost în c  teva comune din Banatul nostru, știe bine România. C  t vezi cu ochii, numai prieteni! Și încă nu e totul! Urmează șampania de final și pr  nzul, în timpul căruia mă întrețin cu domnul Simoncini, care are și el amintiri legate de România, plus o prietenie solidă cu sculptorul George Apostu.   mi propun și   i propun să mijlocesc niște contacte cu artiști din România: galeria lui e oric  nd deschisă pentru aș   ceva. *Work in progress!*

Următoarele trei zile am fost turist. M-am văzut cu Dana și Aron Jinaru (pe care-i cunosc de pe c  nd eram profesor la Lugoj!). Profităm de răstimpul dintre averse și ne plimbăm prin oraș. Mă revăd și cu ar  deanul Radu Bisorca, prieten și mai vechi dec  t Aron, care mi se uită în ochi. La propriu – cu toate aparatele cabinetului său de oftalmolog din Luxemburg (are un cabinet și în Germania). Cu vederea stau bine. Cu vederile, poate un pic prea conservator. Dar asta nu indică aparatele. Domnul ambasador Lilian Zamfiroiu devine din nou șoferul meu și mă conduce la aeroport. Nu, nu are încă șofer la ambasadă. Ecourile despre prezența mea în Festival sînt foarte bune, deci pot spera la o nouă invitație. Într-o Primăvară care se va ține primăvara.